

Yeşil

SAYI: 11

NİSAN 2018

ÜCRETSİZDİR

SARIYER BELEDİYESİ KENT KÜLTÜRÜ VE YAŞAM DERGİSİ

Ne içindeyim zamanın

Ne de

büsbütün
dışında

İbrahim Baştuğ

Emer Türkeş

Şeref Bilse

Yalvaç Ural

Metin Yeğin

Küçük İskender

Vecdi Çıracoğlu

İsmail Bakar

Kürşad Oğuz

Zafer Doruk

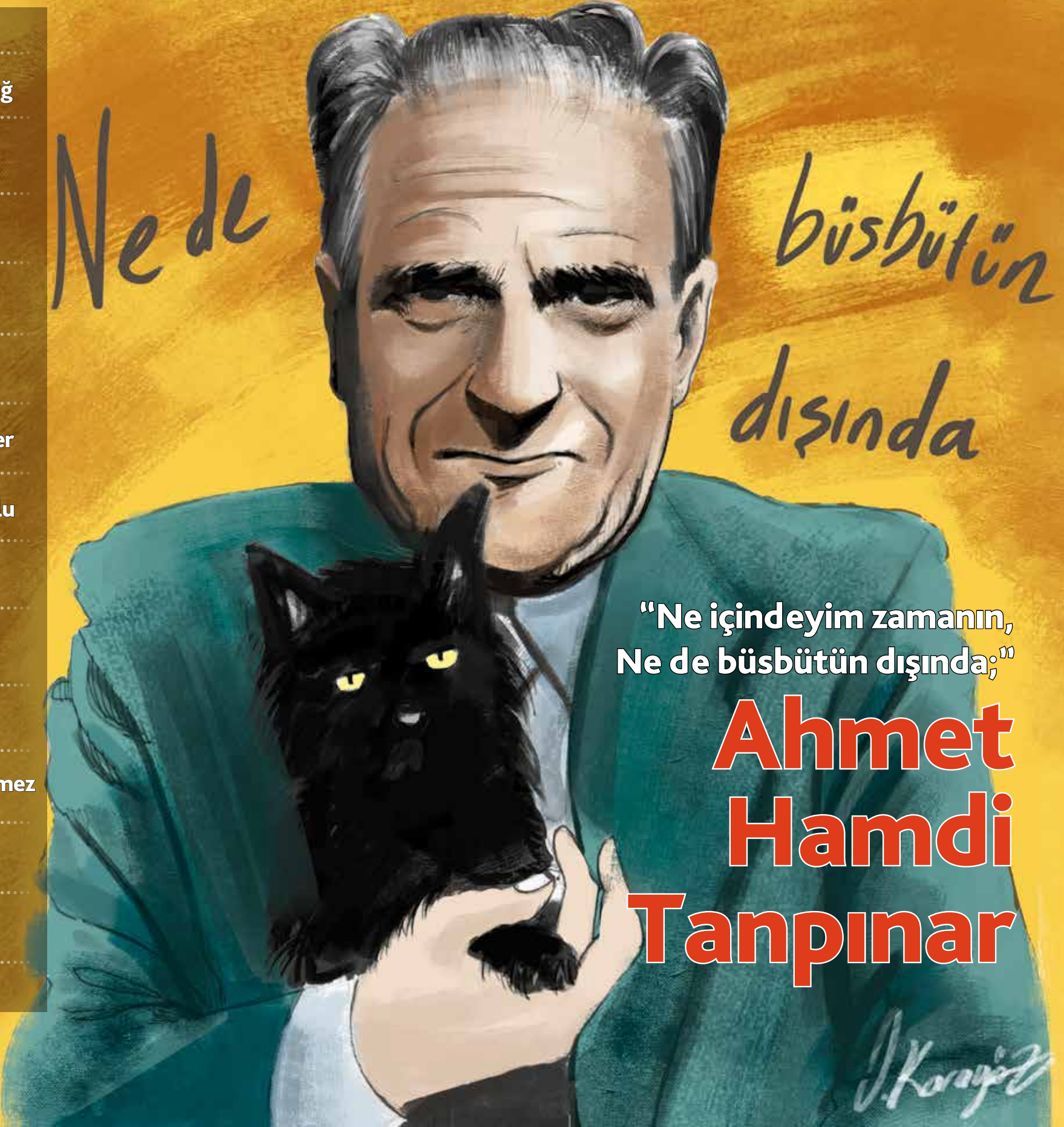
Sevengül Sönmez

Betül Dünder

Emel İrtem

"Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;"

**Ahmet
Hamdi
Tanpınar**

- ◆ 635 Koltuk Kapasiteli Salon
- ◆ 10 Metre derinliğe sahip 260 m²'lik Sahne
- ◆ Sergiler için 300 m² Fuaye Alanı
- ◆ 2 adet 150 m² Prova Alanı
- ◆ 310 m² Açık Alan
- ◆ 6 Adet Tek Kişilik, 2 Adet büyük Kulisler
- ◆ 800 Araçlık Otopark İmkânı

KÜLTÜR VE SANATIN KALBI BURADA ATİYOR.

Sarıyer Belediyesi Hizmet Binası Yanı
Pınar Mahallesi, Günyüzü Caddesi, No: 2, B Blok,
Sarıyer / İstanbul

444 1 722
www.sariyer.bel.tr

ŞÜKRÜ GENÇ / Sarıyer Belediye Başkanı

Merhaba Sevgili Dostlar,

YEŞİL Martı'nın on birinci sayısı "**Mahur Beste, Huzur, Sahnenin Dışındakiler, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Aydaki Kadın, Abdullah Efendi'nin Rüyalari, Yaz Yağmuru, Beş Şehir**" gibi eserleriyle yakından tanınan usta edebiyatçı **Ahmet Hamdi Tanpınar** özel dosyası ile karşınızda.

Türk Edebiyatı'nın birbirinden değerli isimlerini andığımız **Yeşil Martı**'nın yedinci sayısını **Ahmet Hamdi Tanpınar**'ın hem öğretmeni hem de ustası olan **Yahya Kemal Beyatlı**'ya ayırmıştık.

Nisan ayı büyük bir şairi, **Ülkü Tamer**'i de ayırdı bizden. Ülkü Tamer'i Yeşil Martı sayfalarını karıştırırken kendisiyle ortak çalışmalar gerçekleştiren, birçok şiirini bestelemiş bir başka usta **Zülfü Livaneli**'den okuyacaksınız.

Birbirinden renkli konuların yer aldığı dergimiz de **23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı** kapsamında yurt içi ve yurt dışından

misafir edeceğimiz çocuklarımızın hazırlıklarına aylar öncesinden başladıkları **3.Uluslararası Çocuk Meclisi Bildirgesini** de okuyacaksınız. "**Dünyayı Çocuklara Verelim**" diyen **Nazım Hikmet**'in ne denli haklı olduğunu bir kez daha göreceksiniz.

Bu vesileyle **23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı**'nızı kutluyor, bu bayramı Dünya çocuklarına armağan eden Ulu Önder **Mustafa Kemal Atatürk**'ü saygı ve sevgiyle anıyorum.

Son olarak önemli bir hatırlatma da bulunmak istiyorum. Bu yıl yedincisini gerçekleştireceğimiz **Sarıyer Edebiyat Günleri** için geri sayım başladı. Boğaz'ın hemen kıyısında **11-12-13 Mayıs** tarihlerinde birbirinden önemli isimlerin konuk olacağı etkinliğimizde buluşalım.

Nisan ayı ile birlikte baharın ülkemize ve tüm Dünya'ya daha fazla barış, huzur ve sevgi getirmesi dilekleriyle.

Sevgi ve selamlarımı sunuyorum.

SARIYER BELEDİYESİ

SAYI: 11 NİSAN 2018 yesilmarti@sariyer.bel.tr

Sahibi: T.C. SARIYER BELEDİYESİ ADINA ŞÜKRÜ GENÇ

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ KAHRAMAN
kahramance@gmail.com

Genel Koordinatör
İSMAIL ERDEM
ismailerdem67@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
ÖNDER KÖMÜR
onderkomur1983@gmail.com

Editör
ASLAN ÖZDEMİR
aslan.ozdemir@gmail.com

Yayın Koordinatörü
VECDİ ÇIRACIOĞLU
vecdihisar@gmail.com

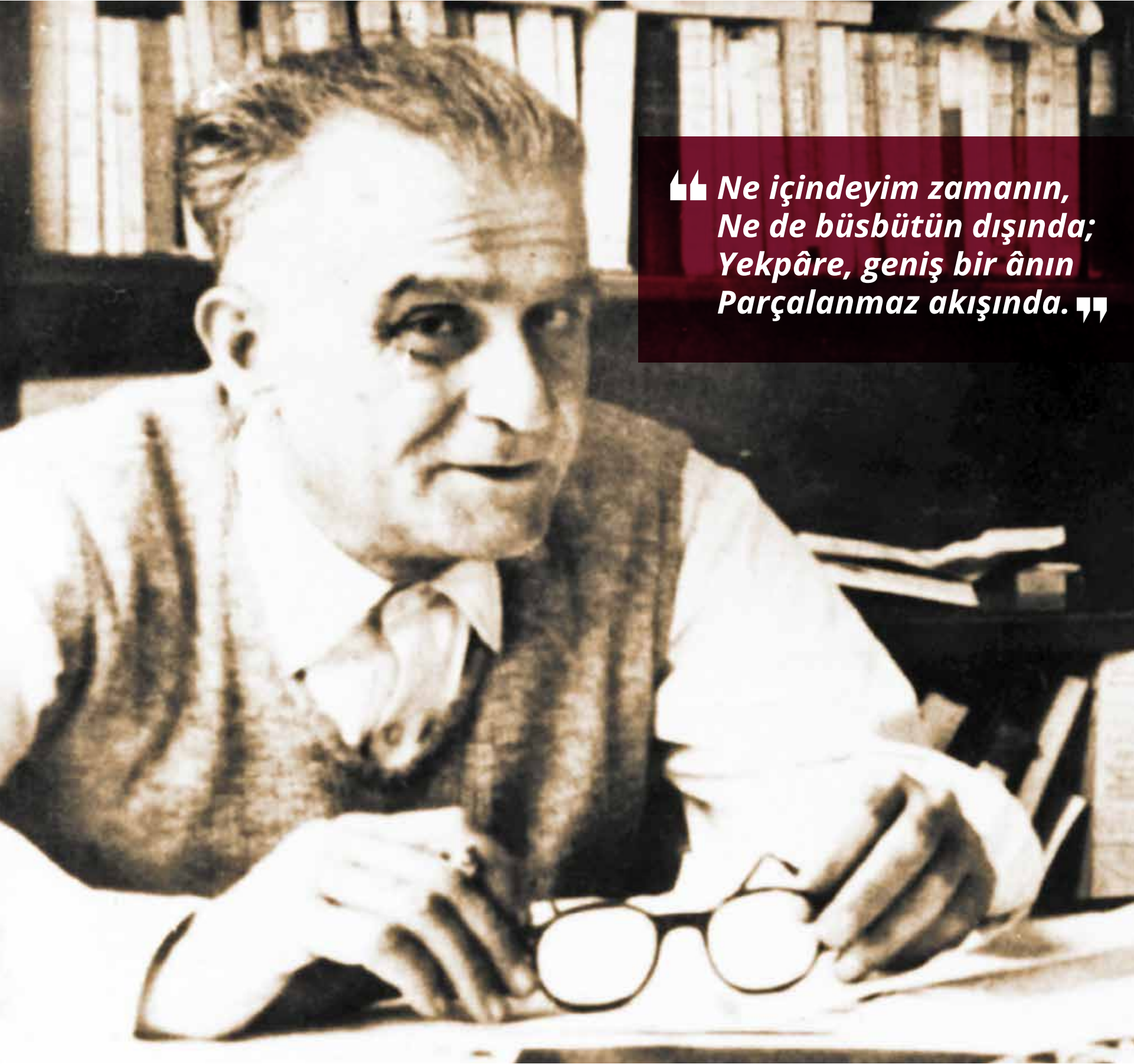
Kreatif Yönetmen
MUSTAFA GÖKMEN
mustafagokmene@gmail.com

Yayın Kurulu
Halil Genç
Vecdi Çıracıoğlu
Filiz Coşkun
Cengiz Kahraman
Aslan Özdemir

Adres:
Yaşar Kemal Kültür Merkezi,
Derbent Mahallesi
Akgün Caddesi No: 1
Sarıyer / İstanbul

www.sariyer.bel.tr
444 1 722

Baskı: Turkuvaiz Haberleşme ve Yay. A.Ş.
Sabah Matbaa Tesisleri Sancaktepe / İstanbul
Tel: 0216 585 90 00

“Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre, geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında.”

ŞAİR AHMET HAMDİ TANPINAR

İBRAHİM BAŞTUĞ

Yazmaya vezinsiz şiirlerle başladı. Aruz veznine, öğretmeni ve ustası Yahya Kemal'in teveccühünü göstermedi. Heceli şiirleriyle tanındıysa da Hececilerden bambaşka bir estetiğin peşinde koştu. Son şiirlerinde yeniden serbest biçime döndü ancak ömrü bu alanda yetkin ürünler vermesine mani oldu.

TANPINAR'I romancı kimliğiyle tanıyan hayranlarını şaşırtacak bir gerçek; onun kendini öncelikle ve her ne yapmış olursa olsun değişmeyecek biçimde şair olarak görmesidir: “Şiirim esastır. Fakat roman şöretimi ve şahsiyetimi tesis edecektir. Birisi düşüncem, asıl estetiğim, öbürü asırımla temas noktamdır. Bu temas kendi estetiğimin içinden çıkmalı, bir anlayışın hayata tatbiki olmalıdır.” Dergâh, Millî Mecmua, Hayat, Görüş vb. dergilerde 1921-1932 yılları arasında yayımladığı ilk şiirleriyle

görece üne kavuşan Tanpınar'ın gerek akademik çalışmaları gerekse romana yönelmesi az şiir üretmesine, dolayısıyla az yayımlanmasına neden olur. Dergilerde ilk şiirlerini yayımlaması Erzurum, Konya, Ankara ve İstanbul liselerinde edebiyat öğretmenliği yaptığı yıllara rastlar. İlk şiirlerinde, başlangıçta serbest bir biçim varken çok geçmeden hece vezniyle yazmaya yönelir. Ancak estetik anlayışıyla dönemin Heceli şairlerinden ayrılan Tanpınar, Şükran Kurdakul'un tanımlayla

“kendine özgü bir sözcük ve kavram dünyası yaratma” çabasıdır. “Bu çabada Haşim ve Yahya Kemal'in sentezciliği, yoğunlaşma kaygıları, Haşim'in soyutlama eğilimleri görüldüğü gibi, halk şiir estetiğindeki alışılmış söyleyiş özelliklerine de rastlanır.” İnci Enginün'e göre Tanpınar'ın yayımlanan ilk şiiri “Şehriyar”ın, “Yakup Kadri'nin mensur şiirlerini, Yahya Kemal'in ‘Mehlika Sultan’ını andıran bir havası var”dır... Nihat Sami Banarlı, Tanpınar'ın Varlık, Kültür Haftası, Oluş, Ağaç, Ülkü vb. dergilerde 1933-1938 arasında yayımladığı şiirleri, Fransız şair Paul Valéry'yi tanıdıktan sonra yazdığına dikkat çeker. Tanpınar 19. yüzyıl sonlarındaki Avrupa şiirine “uzaktan, fakat kuvvetle nüfuz ederek, Türkiye’de böyle bir şiir anlayışının ışığı altında, başarılı şiirler söylemiştir”... Banarlı'ya göre Tanpınar'ın şiirinin temel niteliği müzik, duygu ve hayaldir: “En yeni şiir nesillerinin mısralarına, bu çeşit zevkli mecazları ve kelimeleriyle yerleşmek sırrına eren şairler arasındadır. Tanpınar'ın şiirlerinde temel unsur ‘musiki, his ve hayal’dir.” Şiirde belli bir olgunluğu yakaladığı sıra İstanbul Üniversitesi’nde Yeni Türk Edebiyatı profesörü olan Tanpınar, erken ölümü nedeniyle ikinci cildini tamamlayamadığı edebiyat tarihi kitabını çalışmaya başladı. Denemeler, öyküler ve romanlar da yazdı. Kitaplaşma sırası açısından anlaşılması zor biçimde şiirleri en sona rastlar-bunu Yahya Kemal'den miras mükemmeliyetçiliğe dayandıranlar var. Ölümünden yalnızca bir yıl önce yayımlanan Şiirler adlı kitabına sadece 37 şiir aldı. Necati Cumalı 1961’de Varlık dergisinde Tanpınar'ın kitabını değerlendirdiği yazısında Hececilerle Tanpınar arasındaki ayrım noktasına dikkat çeker: “Tanpınar'ın şiirleri, hececilerin beğenisinin en yaygın olduğu bir sırada dergilerimizde görünür. O günlerin, hakim beğenisi içinde, bağlı olduğu hece ölçüsüyle, Tanpınar şiirlerinde hececilerden çok değişik bir sese ulaşır. Bu bakımdan kitabında şiirlerinin altına yazdığı tarihleri eklemesi ne kadar yerinde olurdu. Hececilerin alaturka havası içinde ‘Yavaş Yavaş Aydınlanan’ şiirinde olduğu gibi, hece ölçüsüne Batılı bir beğeni, bir bütün kazandırmak, önemli bir ustalık sayılmak gerekir.” Cemal Süreya, Tanpınar'ın heceyle yazdığı şiirleri için, 1976’da Politika dergisinde yayımlanan bir yazısında; “Bugün hece şiirinden kala kala bir iki ad kaldı. Bir o, bir de Necip Fazıl Kısakürek. Belki de bir Faruk Nafiz Çamlıbel” diyor. Ataal Behramoğlu, Büyük Türk Şiiri Antolojisi’nde Tanpınar'ın şiiri için şu yargıda bulunuyor: “Sözcükler ve şiir dünyası bakımından Hâşim’den, dize yapısı ve şiirinin genel plastığı bakımından ise büyük hayranlık duyduğunu her zaman belirttiği

Yahya Kemal’den etkilenmiş olduğu söylenebilir.” Behramoğlu, Tanpınar'ın İkinci Yeni şiirinin yolunu açtığını da belirtir: “Fransız şiirinden etkilenmiş olduğu, çarpıcı, tuhaf, bazen soyut benzetmeleriyle İkinci Yeni anlayışına çıkış noktası olmuş şairler arasında olduğu söylenebilir.” Cemal Süreya’ya göre de Tanpınar şiiri eskiyle yeni arasında bir köprüdür: “Bu bakımdan bütün yapıcı şairlerin özelliklerini taşır. Bir yerde Yahya Kemal’den aldığı espiyi Oktay Rifat’a ulaştırmayı bilmiş, becermiştir. Şiirimizdeki rolü daha çok bu noktadadır. Görünmez bir biçimde eski şiirle yeni şiir arasında güvenli bir köprü olmuştur.” Turgut Uyar'ın 1957 tarihli “Şiirdekiler II” başlıklı yazısındaki şu ifade de Behramoğlu’yu destekler nitelikte: “O çağların ozanları arasında, konunun çemberinden, baskısından kurtularak, aşağı yukarı soyut bir çerçeve içinde güzele varabilmiş, hatta bugünkü şiirimizin gidişine yön verebilmiş ozanlar da var elbet. Ahmet Hamdi Tanpınar’la Ahmet Muhip Dıranas ve yer yer Faruk Nafiz ilk aklıma gelenler.” Öte yandan İkinci Yeni’nin ilkelerini yazan ve bu akımı açılan ilan eden İlhan Berk’in referansının ise 1983 tarihli “Akraba Şairler” yazısındaki ifadeye göre Ahmet Hâşim olduğunu belirtmek gerekir: “Ahmet Hâşim’in bugünkü şiirimize olan etkisine gelince, İkinci Yeni dediğimiz, kapalı dediğimiz şiirin kozasını o kurmuştur.” Tanpınar’a göre kendi şiirinin temel niteliği nedir peki? Bu sorunun yanıtını Tanpınar'ın 1959 tarihli “Türk Edebiyatında Cereyanlar” başlıklı yazısında buluyoruz: “Ahmed Hamdi Tanpınar, kendi şiir dilini rüya nizamının hâkim olmasını istediği bir estetiğin içinde aramıştır. Abdullah Efendi’nin rüyaları adlı hikâyesi bu estetiğin bir tarafını verir. Bu şâir diğer hikâye ve romanlarında yukarıda bahsettiğimiz medeniyet buhranını ve onun doğurduğu zihniyet ikiliğini tema olarak alanlardır. Beş Şehir adlı denemesi bugünkü mes’eleler arasında mazi ile kaynaşma çarelerini arar. Hece vezninde aruzun sesini bulmağa çalışanlardır.” Tanpınar'ın kendi şiirine ilişkin söyledikleri daha çok estetik anlayışına ilişkin olmasıyla bir yana ayrılırsa, bütün öteki değerlendirmeler onun heceyle yazdığı şiirleri referans almış olmalarıyla eksiktir bana kalırsa. “Bütün Şiirleri” ancak 1989’da yayımlanmakla birlikte sonradan başka şiirleri bulunup daha yakın tarihli baskılarına eklenebildi. Bu şiirlerden biri de Gülen Dino’nun hatıralarında bahşı geçen, Turan Emeksis’e yazılan “Gelecek” başlıklı şiir. Tanpınar üzerine yapılacak yeni araştırmalarla, başka şiirlerinin gün ışığına çıkması da olası. Öte yandan defterlerinde kalan şiirlerinden anlaşıldığına göre Tanpınar, heceden uzaklaşarak şiire başladığı

AHMET HAMDİ TANPINAR

Zaman Kırıntıları

Biz, zaman kırıntıları,

Zaman sinekleri,
Tozlu camlarında günlerin sessiz kanat çırpınlar
Ve lüzumsuz görenler artık
Bu aydınlıkta kendi gölgelerini!

Sanki siyah, simsiyah taşlar içinde
Siyah, simsiyah kovuklarda yaşadık biz,
Sanki hiç görmedik birbirimizi,
Sanki hiç tanışmadık!

Dünya bize öyle kapattı kendisini...

Neye yarar hatırlamak,
Neye yarar bu cılız ışıklı bahçelerde
Hatırlamak geçmiş seyleri,
Bu beyhude akşam bahçesinde
Kapanırken üstümüze böyle
Zaman çemberi
Hatırlıyor yetmez mi
Güneşe uzanan ellerimizi!

Aynalar sonsuz boşluğa
Çoktan salıverdi çehremizi,

Yüzüyoruz,
İpi kopmuş uçurtmalar gibi.
Biz uzak seyircisi bu aydınlık oyunun,
Birdenbire bulanlar içlerinde
Gülücün sırrını,
Ne kadar benziyoruz şimdi.
Aynı tezgâhları çıkmış testilere
Bir şey, bir şey kaldırdı bütün ayrılıkları!

Baksak aynalara
Tanır mıyız kendimizi,
Tanır mıyız bu kaskatı
Bu zalim inkârın arasından
Sevdiklerimizi.

Ben zamanı gördüm,
İçimde ve dışımda sessiz çalışıyordu,
Bir mezar böyle kazıldı ancak,
Yıldırımsız ve baltasız,
Bir orman böyle devrildi!
Ben zamanı gördüm,
Kaç bakışta bozdu hayalimi,
Ve kaç düşüncede!
Ben zamanı gördüm,
Şimşek gibi bir ânin uçurumunda.

Kim tanır bizi şimdiden sonra,
Aydınlığı küt gecemize
Misafir olanlardan başka;
Kuru tahta üstünde bizimle
Paylaşanlar günlerimizi
Ve benim gözlerimle bakanlar güneşe
Ancak tanır bizi
Mor çemberlerin uçuştugu akşam sularından!
Akşamın tek bir ağaç gibi
Dal budak saldıği sular
Çocukluk rüyalarının bahçesi!
Sakin kimse el sürmesin dallara,
Yapraklar, meyvalar olduğu gibi kalsın
Benim uykum boyunca!

Ben zamanı gördüm,
Devrilmiş sütunları arasından
Çok eski bir sarayın
Alnında mor salkımlar vardı
Ve ilâhlar kadar güzeldi.
Uçmak için kanatlanmayı bekleyen
Yavru kuş gibi doğduğu kayada
Ben zamanı gördüm
Çırpınırken avuçlarımda.

Bak martılar kanat çırpıyor sana
Bir rüyadan kopmuş gibi bembeyaz
Yelkovan kuşları yalıyor suyu,

Sen ki bakışında yumuşak bir yaz
Gülümser en yeşil gecesinden
Ve sesin durmadan, durmadan örer,
Yıldız yosunu bir uykuyu...
Bak, martılar kanat çırpıyor sana.
Süzülen yelkenler var enginde,
Dalgalar var, güneş var.
Güneş ayna ayna, güneş pul pul
Güneş saçlarımla oynar
Omzundan tutar gydirir seni,
Sırtında tül olur belinde kemer
Boynunda inci
Ve dışlarının zalim çocuk sevinci
Bir tanırlaşrsın genç adımlarında
Mevsimler önünde çözer yükünü
Bahçeler yığılır eteklerine!
Rüya ile
Hayal arasında
Hayal ile
Hakikat arasında
Yalnız sen varsın!
Gece ile
Gündüz arasında
Güneşle
Göz arasında
Yalnız sen varsın!

Niçin sen yaratmadın bu dünyayı?
Ellerinin mesut işaretlerinden
Daha güzel doğardı esya!
Daha zengin olurdu aydınlık
Kendi karanlığından çağırıyordu sesin,
Sular başka türlü akardı
Sert kayalardan göklere doğru
Büyük, mavi, aydınlık sular!

Eğilme sakin üstüne
Kendi yeşilinde boğulmuş havuzların,
Ve bırakma saçlarını tarasın rüzgâr,
Durmadan çukurlaşan bu aynada!
Bilinmez hangi uzaklara götürür seni
Dudak dudaga öpüştüğün hayal!
Sakma güneşle arana,
İmkânsızın parlıtısını!
Ve tanımadın, hiç tanımadın sev insanları!
Değişmenin ebedî olduğu yerde
Güzeldir hayat!

Ne kadar uzak, uzak
Yollardan gelir bize
Ve çok yabancı bir şey gibi sevinçlerimiz,
Keder durmadan çiçek açar içimizde,
Ne çıkar unuttuk hepsini!

Biz ki bu yere gerilmiş anladık artık,
Yıldızların amansız çarkına
Ve boş yere sızlamış kemiklerimiz,
Bilmiyoruz şimdi, mevsim yaz mı, bahar mı
Bahçelerde hâlâ güller açar mı,
Bilmiyoruz, kadınlar, kızlar,
Şarkılar masallar var mı?
Gece ile gündüz,
Acıdan kaskatı kesilmiş yüz,
Uykusuzluktan harap göz,
Öpüşen dudaklar,
Çözölmeye razı olmayan eller var mı?
Ayrılık var mı gurbet var mı?
Biz beyhude yere gecenler,
Çoktan bitmiş bir yolun ucunda
Bilmiyoruz şimdi ıssız gecede
Ne yapar ne eder,
Gidip de gelmeyenler,
Beyhude bekleyenler!
Biz ayın çıplak arsasında
Savrulan zaman kırıntıları.

Nerden bilelim bunları!

gençlik yıllarında olduğu gibi serbest şiire yönelmiş. Bununla birlikte şiirine konu seçiminde daha hayatın içinde olma eğilimiyle dikkat çekiyor. Sosyal olayları şiire aktarma eğilimiyle şaşırtıyor. Beyazıt Meydanı'nda 28 Nisan 1960 günü polis kurşunuyla öldürülen Turan Emeksiz için şiir ("Gelecek") yazabiliyor!

Tanpınar'ın hayattayken yayımladığı tek şiir kitabına almadığı serbest biçimli şiirler gösteriyor ki yalnız biçim açısından değil, konu seçimi ve söyleyiş açılarından da şiirinin yönü değişmiştir. "Eşik", "Zaman Kırıntıları", "İnsanlar

Arasında" başlıklı şiirler Tanpınar'da alışık olmadığımız ölçüde uzun şiirler. Öykülemeci biçemleriyle dikkat çeken bu şiirler Tanpınar'ın başkalarında eleştirdiği "şiiri düz yazıya yaklaştıрма" ve düz yazının olanaklarından yararlanmalarıyla da ilginç.

Günlüğüne yazdığı şu satırlarda da görülen bir gerçeklik ise Tanpınar'ın "Şiirim esastır" demekle birlikte şiire yeterli mesaiyi ayır(a)mamış olmasıdır. "Muhakkak olan bir şey varsa yirmi sene ewel bir şöhretim olmuş. Kitap neşretmemek, aynı muhtilere yazmamak bu tesirin de

devamını men etmiş. Anlaşıyor ki şiire az yer vermişim."

Kökü Doğu'da Batı

Tanpınar Osmanlı'nın Tanzimat'la başladığı ve Cumhuriyet kurulduktan sonra da süren Batılılaşma serüvenini "medeniyet buhranı" olarak tanımlar. Öyle ki Tanzimat'tan Cumhuriyete edebiyatın genel seyrini değerlendirdiği "Türk Edebiyatında Cereyanlar" başlıklı

yazısında alt başlık olarak şu ifadeyi görürüz: "Modern Türk Edebiyatı Bir Medeniyet Kriziyle Başlar"... Siyasal ve sosyal değişmelerin koşutluğunda değişen beğeni ve dil anlayışını ayrıntılarıyla şiirde, tiyatrodada ve romandaki temsilcileriyle irdelediği bu incelemesinde sona yaklaştığında "entelektüel seviye"nin düşüklüğünden rahatsızlığını belirtir: "Bütün bunlara hiç bir garp edebiyatında görülmeyen bir ifratla veznin ve gelenekten gelen şiir şekillerinin terk edildiğini de ilâve etmek icap eder. Dildeki esaslı değişme yüzünden dönüşmesi güç olan aruz vezninin yerine gelen hece vezni kâfi derecede işlenmeden istidatlı gençler tarafından bırakılmış gibidir. Şiir tekniğindeki bu ihmal, yahut dile ve geleneğe karşı bu sorumsuzluk, şâiri çok defa satıhta buldukları ile yetinmeğe götürmekte, hiç olmazsa şiirin mucizesini sadece tesadüfe bırakmaktadır."

Tanpınar'ı bu yargıya vardırان bakış açısının anlaşılması için Orhan Veli ve Nâzım Hikmet'in açtığı yolu nasıl değerlendirdiğine bakmak zorunlu. Aynı yazıda Garip çıkışını şöyle değerlendirir: "(...) şiirdeki popülisme'nin asıl mümessili Orhan Veli Kanık (1914-1950) olmuştur. İlk şiirlerini hece vezniyle yazan, aruza Hayyam rûbâisini tercüme edecek kadar hâkim olan Orhan Veli, ikinci Dünya Harbi sıralarında yazdığı serbest şekilli birkaç şiirle Supervielle'e yaklaşmış görünür. Bu tecrübeden sonra arkadaşları Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday ile birdenkırları Garip adlı şiir kitabıyla birbirbire yukarıdan beri saydığımız temayüllere, istenirse bir çeşit değer buhranı denebilecek olan yeni bir istikamet verir."

Tanpınar'ın bu yargısı, Orhan Veli'nin "şiiri ayağa düşürmekle" suçlandığı yaklaşımlara kaynaklık etmiş olabilir mi? Nâzım Hikmet'e bakışında ise şu değerlendirme dikkat çekiyor: "O, iyi ve sağlam bir dil makinesi kuranlardandır. Politika sahasına girmeden yapılacak belli başlı tenkit ise, şiiri kendi tabiatının dışına çıkarması ve bütününü daha ziyade nesre ait gayelerin emrine vermesidir."

Buradaki dramatik nokta şudur ki Tanpınar heceyle yazdığı şiirlerde aruzun edasının peşine düşer; Fransız romantiklerinin "saf şiir"ini yaratmaya çalışırken Divan şiirinin sıla özlemiyle yanıp tutuşur... Bu dramın ilginç bir boyutu da kendisi gibi Avrupa şiirinden beslenenleri, geleneği bozmakla suçlaması!

İlhan Berk "Akıraba Şairler" başlıklı yazısında Tanpınar'ın beslendiği kaynak olarak Batı şiirini gösterirken onu Orhan Veli'lerle birlikte anar: "Yeni şiirimizin öbür ozanları Ahmed Hamdi'ler, Ahmet Muhip'ler, Cahit Sıtkı'lar, Orhan Veli'lere gelince, onlar eski şiirimizle ilgi kurmak istememişlerdir. Onlar ayrı bir kaynağa bağlanmayı, o şiiri kendilerine daha

uygun görmüşlerdir. Bunu da doğal karşılamalıyız."

Şu da var, Tanpınar "Benim kültür seviyemde olanlar ise Frenklerde benden iyisini buluyorlar" derken kendisi de şiirinin entelektüel kaynağının Avrupa olduğunu işaret etmiş oluyor. Bunun zararı yok ama "hayranlık"a dönüşünce kendi topraklarında, kendi dil coğrafyasında gelişen –şiir anadilde yazılır– yeni fikirleri olduğu kadar yeni şiir üretimlerini de es geçmeye kapı aralamı tehlikesini içeriyor!

Tanpınar'ın günlüğündeki şu satırlar, Fransız edebiyatına atfettiği değeri göstermesi bakımından önemli: "Estetiğimi kendime mal etmek uzun senelere ihtiyaç gösterdi. Acaip bir kader her şeyimi geciktiriverdi. Öyle ki 59 yaşında ilk defa olarak ihtiyar bir kız gibi dışarıya gittim. Bunun ne demek olduğunu Fransız edebiyatıyla biraz meşgul olanlar bilir. Kırk yaşında tek odada müstakil evim oldu. Her şey, hayatımda her şey geç oldu. İlk nesir kitabım 40 yaşında çıktı."

Cahit Külebi'nin modern Türk edebiyatının kuruluşu ve önceli dönemlerindeki şairlerin eğitim ve entelektüel düzeyine dair çok ilgimi çeken bir saptamasını burada anmak isterim. Külebi 1977'de yazdığı "Şiirimizin Gelişim Evreleri" başlıklı yazısında Cemal Süreya'nın bir saptamasını, Necatiğil'in isimler Sözlüğü'nden aktarır: "Tanzimat ve Servet-i Fünun dönemlerinde özel öğrenim görenlerin oranı % 66,6 ve % 65,3'tür. Özel öğrenim dışında yetişen sanatçıların oranı ise % 33,4 ve % 34,7'dir. 1923'ten 1967'ye değin geçen süre içinde ise özel öğrenim gören sanatçıların oranı % 17'ye inmiştir. Buna karşın özel öğrenim dışında yetişenlerin oranı % 83'e yükselmiştir. (...) Ortaya çıkan durum, yazının bir toplumsal olgu oluşu ve batıyı anlayıp yorumlayabilmenin baş koşulunun, her şeyden önce, sanatçının kendi toplumunu tanıması olduğudur.// İşte bu nedenledir ki, Cumhuriyet dönemi ozanlarımız batı anlayışını da, kendilerinden önce gelenlerden çok daha iyi biçimde yorumlamış bulunmaktadır."

Hem Külebi hem de kendi adıma bir yanlış anlaşılmanın önünü almak için şunu da belirtmeliyim; Tanpınar kuşağı Serveti Fünun'un mirası üzerinde durur. Serveti Fünun'un Tanzimat kuşağından beslenmesi gibi... Külebi'nin 1953 tarihli bir söyleşisinden aktarayım: "Dönem dönem hoşuma giden yazarlar oldu, okudum. Bazılarını ise ömrüm boyunca sevdim. Türkçülerimiz, divan ve halk şiirimiz; üç beş batılı şair daima dostum oldular. Heccelilerle Servetifünuncular beni sarmamıştı. Modern edebiyatımızdan, çocukluğumda Hâşimî, Hamdi Tanpınar'ı, Necip Fazıl'ı sevmiştim. Sonra Muhip ile Cahit Sıtkı, aramızdaki pek az yaş farkına rağmen, taşrada içimi ısıtmışlardı."

AHMET HAMDİ TANPINAR

Duru Bir Su Üstünde Uçsuz Bucaksız

Duru bir su üstünde uçsuz bucaksız Kayalar vardı sıra sıra dimdik Kara yüzleri vurmuş Duru suyun aynasına.

Duru bir su üstünde uçsuz bucaksız Bulutlar geçti kara kara Vurdu oynak biçimleri Duru suyun aynasına.

Duru bir su üstünde uçsuz bucaksız Şimşek çaktı gök gürledi Şimşek parladı ses kayboldu Duru suyun aynasında.

Duru su hep o su uçsuz bucaksız İşte bu suya bakıyorum çepeçevre Kayaların eğilmez başları vuruyor Şimşekler vuruyor içime geçiyorum.

Kayalar kaldırsın başlarını Götürsün bulutlar yağmurları Parlayıp gömülsün sulara şimşekler Benim işim aşip gitmek dalgadan dalgaya dalgadan dalgaya

Tanpınar Nâzım Benzerliği

"Duru Bir Su Üstünde Uçsuz Bucaksız" adlı şiirinin Nâzım Hikmet'in "Masalların Masalı" şiiriyle duygudaşlığı bir yana Tanpınar'ın "istenirse bir çeşit" maddeci diyalektığe yaklaştığı bile söylenebilir! Nâzım'ın söz konusu şiirindeki "su, çınar, kedi, güneş" nesnelerinin yerini Tanpınar'ın bu şiirinde "su, kaya, bulut, şimşek" nesneleri alıyor. Nâzım ilk dizeden başlayarak öznesini ortaya koyuyorken Tanpınar'ın şiiri tasvir havasında ilerliyor. Ancak son dizede Tanpınar'ın heceli şiirlerinde alışık olunmadık biçimde şair özne belirtiyor ve şiiri tasvirden kurtarıp bir "eylem" şiirine dönüştürüyor.

"Kayalar kaldırsın başlarını/ Götürsün bulutlar yağmurları/ Parlayıp gömülsün sulara şimşekler/ Benim işim aşip gitmek dalgadan dalgaya dalgadan dalgaya dalgadan dalgaya"... Her iki şiirin, zamanın geçiciliğini bambaşka yollardan bu kadar benzer biçimde işlemesinin ilginçliği bir yana, Tanpınar'ın, Nâzım'ın şiirlerinde sıklıkla görülen sözcük tekrarıyla hareket yansılama işini bu şiirde, "dalga" sözcüğünün tekrar ederek uygulamış olması dikkat çekici!

Modern Türk edebiyatını "medeniyet kriziyle" başlatan; Cumhuriyet sonrası şiirinin önemli belirleyenlerinden Garip çıkışını "değer buhranı" olarak algılayan; yetenekli şairleri heceden çabuk vazgeçmekle yargılarken kendi de aynı tutumu gösteren Tanpınar'ın kendisinin de bu "buhranlı" dönemin izlerini fazlasıyla taşıdığı söylenebilir. Tanpınar yaşasaydı büyük olasılıkla kendi şiirini başka mecralara taşıyacaktı.

Böylesi bir aydın karakterinin erken kaybının edebiyat tarihçiliği ve düşünce yaşamımızın olduğu kadar ve belki daha yakıcı biçimde romanımız ve şiirimizin de önemli bir şanssızlığı olduğunu söylemenin abartı olmayacağı kanısındayım.

Sükût Suikastından Şöhret Suikastına

Tanpınar'ın yakındığı "sükût suikastı" sonunda bitmiş benziyor. Birkaç ay önce adına kurulan "araştırma merkeziyle" taçlanan Tanpınar ilgisi, kitaplarının peşi peşine yapılan yeni baskılarından da anlaşılacağı üzere onu çok satanlar listesine taşıyor.

Acaba bu ilginin okuma biçimi, Tanpınar'ın yaşarken ve yazarken duyduğu kaygıların ayırında ne kadar varmamızı sağlayacak? Bir aydın ve bir sanatçı olarak Tanpınar'ın bünyesinde ve eserinde barındırdığı kaygılar yeni okura ne kadar geçecek?

Yaşamı boyunca gövdesinin üzerinde Batılı bir kafayı taşıyan Tanpınar, "Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nün yanlış anlaşılması olasılığına karşı bir açıklama yazma gereği duyacak denli duyarlı bu konuda! Tanpınar biyografisinde üstü örtülme de geçirtilirmeye çalışan bir başka konu ise 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra yazdığı Demokrat Parti eleştirileri. Entelektüel ve sanatçı derinliğine yakıştırılmayıp bir tür "dil sürgmesi" ya da "hoş görülebilecek kusur" gibi gösterilir ısrarla!

Günlüğüne yansıttığı şu kaygılar bilinmeden oluşacak yeni Tanpınar imgesi, Tanpınar fenomenini ne denli yansıtacak?

"Türkiye'de her şey politika

mücadelesi. Ben ise eserimde Türk politikasını, hakiki Türk politikasını görüyorum. Sağ taraf beni kâfi derecede kendilerinden, kâfi derecede inhisarçı, kâfi derecede cahil görmüyor. Sol bana düşman. Benim kültür seviyemde olanlar ise Frenklerde benden iyisini buluyorlar... Hakikat bu ki ben Türkçede yeniyim. Fakat dünyada yeni değilim... Sağcılar yalnız Türkiye, gözü kapalı, ezberde almış ve geçmiş bir Türk tarihi, yalnız iç politika ve propaganda diyor. Sol, Türkiye yoktur ve olmasına da lüzum yoktur diyor; yahut benzerini söylüyor. Ben ise dünya içinde, ileriye açık, mazi ile hesabını gören bir Türkiye'nin peşindeyim. İşte memleket içindeki vaziyetim."

"Sanatkâr bilmeli ki efkâr-ı umumiye yoktur, daima birkaç yüz kişi vardır. Bu birkaç yüz kişiyi seçmek meselesidir ki asıl hünerdir. Bu birkaç yüz kişi senin ayanında olursa ayağın sağlama basar. Fransız ırfanıyla yetişmiş Yahya Kemal'i birkaç dostu hariç, ya hiç Fransızca ve ecnebi dili bilmeyenleri, yahut bilip de en kötü edebiyatın numunesini verenleri seçti."

Günlüğünde "Belki de kendi kendimi mahveden benim. Hakkımdaki sükût suikastının bir sebebi de belki benim" diyen Tanpınar'ın, romanlarının izinde düzenlenen şehir turları da düşünüldüğünde, bu kez onun kendi roman kahramanları ve onlarla bütünleşen yeni okurlarının sebep olacağı "şöhret suikastı"na kurban gitmesi söz konusu olabilir mi?

Süha Öğuzertem, "Gizemli Bir 'Yaz Gecesi'nde Freud, Joyce ve Tanpınar" başlıklı yazısıyla daha 2000 yılında, son zamanlarda artan Tanpınar ilgisinin taşıdığı sakıncalara dikkat çekiyordu: "Bazı dikkate değer girişimlere karşın, Tanpınar'ın yapıtlarını eleştirel çözümlemeye tabi tutan çalışmalar, yazara duyulan hayranlığın dışavurumları yanında şimdiki fazlasıyla sönük kalıyorlar. (...) Bazı okuyucular, Tanpınar'ın yapıtlarında kendilerinde hissettikleri ama adını tam olarak koyamadıkları bir boşluğu doldurma potansiyeli seziyor, metinleri tam anlamasalar da bu olasılıkla büyüleniyor, belirsiz bazı özelemlerini yazara yansılıyor gibiler."

Bu tehlikesinin aşılması, "yapıtlarını eleştirel çözümlemeye tabi tutan çalışmalar"ın artmasına bağlı. "Bana bağlananlar arasında benim cinsimden tek bir insan bulunmaması beni düşündürüyor" diyen Tanpınar'ın bir dönem "sağ gelenekçi" camianın aydın timsaline dönüştürülmesi yanlışlı giderilmeli, elhak. Öte yandan bu kez de başka bir savruluşa, aslına uymayan bir başka imgeye hapsedilmemeli Tanpınar! Başka türüüsü onun entelektüel dünyasına katkı sağlamayacak yeni bir indigemeci tavrı olması bir yana, bugünün entelektüel algısının ondan gereğince yararlanabilmesinin olanağını da ortadan kaldıracak bir talihsizlik olacaktır. ■

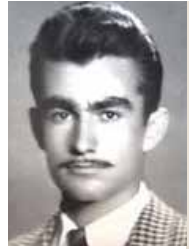
Tanpınar, Turan Emeksiz'e Şiir Yazdı

NÂZİM Hikmet'in yazdığı "Beyazıt Meydanı'ndaki Ölü" ile Enver Gökçe'nin yazdığı "Turan Emeksiz" şiiri bilinir, bilinmenin ötesinde sol çevrelerde marşlaşmıştır da Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 28 Nisan 1960'ta Beyazıt Meydanı'nda polis kurşunuyla ölen Turan Emeksiz için yazdığı şiir pek bilinmez.

Menderes hükûmeti karşıtı sloganlar atarak yürüyen öğrencilerin üzerine polis ateş açınca Turan Emeksiz adlı öğrenci ölü. O günlerde Paris'te bulunan Tanpınar'ın bu olayın etkisiyle bir şiir yazdığını ise Güzin Dino'nun tanıklığından öğreniyoruz: "Orly Havaalanı'na biz götürdük onu. Uçağın kalkmasına vakit vardı, kahvede oturduk, üzgündü... 'Size bir şiir okuyacağım gitmeden' dedi, cebinden bir kâğıt çıkarıp Beyazıt'ta öldürülen genç üzerine nefis bir şiir okudu; olaylar üzerine tartışmamızın cevabıydı bu şiir; bize vermeyeceğini daha okurken anladım; bitirince, elinden kapmak istedim, kendini geriye atarak, 'Böyle yapacağımı biliyordum' dedi gülerek, kaptırmadı şiiri; en son küçük kavgamız bu oldu."

Şiiri İnci Enginün'ün yayına hazırladığı, Dergâh Yayınları'ndan çıkan Tanpınar'ın Bütün Şiirleri'nin 2015 tarihli 17. baskısından aldım. Enginün'ün bu şiirle ilgili notunda dikkat çekici yanlışlar var: "Güzin Dino, hatıralarında 27 Mayıs 1960 tarihinde Paris'te bulunan Tanpınar'ın heyecanla çok güzel bir şiir yazdığını, kendisine okuduğunu, fakat metni bırakmadan cebine koyup gittiğini anlattıktan sonra, şiiri neşretmeyişiyle ilgili olarak da Tanpınar'ı korkaklıkla 'kapı kulu' olmakla itham eder. İnsan bu satırları okuyunca gerçekten üzülüyor. Tanpınar hangi şiirini yazar yazmaz neşredivermiştir ki. Bunu onun en yakınlarından, sevdiği bir dostu bile anlayamamıştır. Tanpınar güncel olaylarla ilgili şiir yazmaz, onun kendi içinde tamamlanmasını, evrensel boyuta ulaşmasını bekler. Bu şiir üzerinde çalışmak niyetinde olmalı ki günlüklerinde "Gelecek" başlığıyla yer almış. Ama onun ilk şekli ile bu metin arasındaki farkı bilmiyorum. "Gelecek'i Bütün Şiirleri'ne almayı uygun gördüm."

Enginün'ün notundaki 27 Mayıs 1960 tarihi, Dino'nun hatıralarında açıkça belirttiği 28 Nisan 1960 tarihinde yaşanan öğrenci mitingiyle çelişiyor. Tanpınar'ın 27 Mayıs İhtilali'nden sonra yazdığı Menderes karşıtı yazıları Enginün'ün zihnini bulandırmadıysa, şiiri darbeyle kasıtlı olarak ilişkilendiriyor-Turan Emeksiz bağlantısını kopartmayı amaçlıyor! Şiirdeki "Küçücük vücutunda/ Ve yetmiş altı yaşında" dizelerindeki yaş (76) ise eski yazıdan bende. Bilindiği gibi Tanpınar notlarını Arap alfabesiyle tutardı. Enginün'ün notundaki "Ama onun ilk şekli ile bu metin arasındaki farkı bilmiyorum" vurgusu ise ayrıca dikkat çekici!

Turan Emeksiz

GELECEK

*Geleceğin kapısında
Şimdi yalnız sen varsın,
Alnında çelengi
Doğmasını hazırladığın güneşin
Ve kucağında
Dipçik ve pazece altında inleyerek
Ve arkanda kalabalığı ölen gençler...
Seninle bu dar, dikenli yolda
Süngü safları arasında
Ateş, kan ve hakaret içinde yürüyenlerin
Geleceğin kapısında vücudun onlar gibi
Yara bere, ellerin tımkıların kan
Zorluyorsun bu tunç kanatları,
Zorluyorsun yirmi dört milyonun gecesini
Zorluyorsun yolunu kapatan
Cesedini çürümüş şevkin
Çoktan insan emeği görmemiş bir tarlada
Yeniden çalışan sapan demiri gibi
Ölmemiş bir damar arıyorsun
Usta ellerinde
24 milyonun kalbinde
Ne kadar uzak yollardan gelecek buraya*

*Sen ki
Şimdi geleceğin kapısında
Yalnız sen varsın,
İman alevinin yandığı bir kandil olmuş
Küçücük vücutunda
Ve yetmiş altı yaşında*

*Anladın artık,
Bütün ümitsizliklerin ötesinde
Kanın ve ateşin kurtuluşu var
Anladım artık,
Tek duvarını
Ancak isyanın güneşi yıkar.*

Modern ve Muhafazakar

Ahmet Hamdi Tanpınar, sadece dilin bütün güzelliği ve musikisi ile vücut bulan şiir ve düz yazılarıyla değil, Doğu ile Batı arasında sıkışan kültürel kimliklerimiz etrafında sürüp giden tartışmalara katkıları nedeniyle de güncelliğini koruyan bir isim. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecini yaşayan ve her iki dönemi tek bir kimlikte birleştirmeyi arzulayan modern bir muhafazakar o, belki de muhafazakarca modern..!

A.ÖMER TÜRKEŞ

1901'DE İstanbul'da doğmuştu. Babasının işi gereği, ilkokuldan liseye kadar Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde sürdürdü eğitimini. İstanbul Darülfünun Edebiyat bölümünden 1923'de mezun olduktan sonra Erzurum, Konya ve Ankara'da edebiyat öğretmenliği yaptı. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde dersler veren Tanpınar, İÜ Edebiyat Bölümü Tanzimat Edebiyatı kürsüsünde profesörlüğe seçildi. 1942-1946 yılları arasında ise TBMM'deydi; Maraş milletvekili olarak "atanmıştı". Yeniden eğitim hizmetine döndüğünde İÜ Edebiyat Bölümü Yeni Türk Edebiyatı profesörlüğüne getirildi. 1962 yılında kalp rahatsızlığı sonucu ölen Ahmet Hamdi, "Mahur Beste"(1944), "Huzur"(1949), "Sahnenin Dışındakiler"(1950), "Saatleri Ayarlama Enstitüsü"(1954), "Aydaki Kadın" (1987) romanları, "Abdullah Efendi'nin Rüyalari"(1943), "Yaz Yağmuru" (1955) adlı hikaye kitapları, "Beş Şehir" gibi şiirsel bir gezi-deneme kitabı, Türk edebiyatı ve düşünsel hayatına dair bir çok önemli inceleme bırakmıştı geriye. Kimileri için ise onun şair kimliği hepsinden önemliydi.

"HUZUR EKOLÜ"

Tanpınar'ın 1980'li yıllara kadar yeterince öne çıkmayışının - çıkarılmayışının- ardında, edebiyatı yönlendiren siyasi duruşların onu nereye ve nasıl konumlandıracağını bilememesi, sanat ve edebiyatı siyasetin dolaysız bir alanına indirgeyen bir zihniyetin izleri vardır. Tanpınar'ın düşünce hayatımızdaki yeri hakkında tartışırken kullanılan argümanların edebiyat ya da felsefeden değil siyasal ve ideolojik yan tutuşlardan temellenmesi, yani doğu-batı, sağ-sol, ilerici-gerici ikilemlerine takılıp kalınması elbette bir zenginlik getirmemiş, sonuçta miras -onu har vurup harman savuran- muhafazakar ve milliyetçi kesime kalmıştı. Oysa Tanpınar'ı basitçe muhafazakar olarak görmek ya da ya da geleneksel değerleri savunduğunu söylemek, bu kavramların içini boşaltmaktan başka bir anlam taşımaz. Çünkü -Ahmet Çiğdem'in "Taşra Epiği" incelemesinde vurguladığı gibi- muhafazakarlığın, gericiğin ve gelenekçiliğin ayırdedici vasfı gelecekte uzaklaşmaktır. Geleceği kuşatan bir zaman bilinci ise sadece moderne özgüdür. Öyleyse, Doğu ile Batı, eski ve yeni, Osmanlı ile Cumhuriyet, islam ve laisizm arasında sıkışıp kalan kültürel kimlikler etrafında sürüp giden tartışmalara yaptığı müdahale, bir "hars" arayışını barındırmasıyla muhafazakar renkler taşısa bile, geçmiş-şimdi-gelecek algısını barındıran romanlarıyla Tanpınar'ın muhafazakarlığı, bugünkü hayatımızı kaplayan teknoloji ürünlerinden ya da kültürün popülerleşmesinden, edebiyatın yetersizliğinden, dilin kuruluşundan yakınlık bir entelektüelin muhafazakarlığından çok da farklı değildir. Tersine, Tanpınar'ın toplumsal

fikriyatı değişme ve gelişme üzerine şekillenir. Üstelik kendi kültürel kimliğindeki Batılı yanları, Cumhuriyet'in Batılılaşma hamlesini, ustası Yahya Kemal'in "realizm"inin ardındaki Batılı düşünce tarzını özellikle belirtmiş, ancak bu açılımın bir bellek yitimine karşılık gelmemesi gerektiğini savunmuştur.

Geçmişin mirasını koruyup modern bir hayatla kaynaştırmak elbette zor bir mesele. Kaldı ki AB'nin kapısını çalan Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün bile en temel ve hallolmayan meselelerinden bir tanesi. Tanpınar, bütün eserlerinde -zaman ve mekan algılarımızı canlandırarak- işte bu konuyu, Doğu-Batı sentezini, işlemiştir. Kimi zaman karamsar, kimi zaman iyimserdir. Mesela beş ayrı kente ilişkin gözlemlerinden oluşan "Beş Şehir"(1946), onun düşünce ve duygu dünyasını, "bu iki dünyayı oluşturan küçük unsurları, eskiye ait ama kaybolmuş şeyleri ve kayıpların yarattığı üzüntüyü; ufukta beliren ve hayatımızı derinden etkileyecek olan yeninin unsurlarını ve yarattığı coşkuyu okura bütün açıklığıyla gösterir".

1908'den sonra üç cereyan vardı der Tanpınar "Edebiyat Notları"nda; "Osmanlılık, Türkçülük(Mehmet Emin), İslamcılık(Mehmet Akif)... Bir de garpcılık(Tevfik Fikret) vardır. Bunlar birbirleriyle çarpışmış, bazıları Türk milletinin lehine, bazıları neticede aleyhine olmuştur. Mesela İmparatorluğun elden çıkması. Sonra bunlar hep birden Yahya Kemal'de toplanmıştır". Hesaplanması hayli güç bu toplumun sonuçları kültürel ve Cumhuriyet dönemine kendine özgü bir muhafazakarlık olarak aktarıldı.

ŞARK VE GARP

Yahya Kemal'in biricik mirasçısı ve muhafazakarlığın romandaki en güçlü temsilcisi Ahmet Hamdi Tanpınar, Batı-Doğu ikilemini maddi değerlerle manevi değerler karşılığında tartışma kolaycılığını benimsememiştir. Tek bir şark olamayacağı gibi ne Şark ve ne de Şark medeniyeti sözlerinin tek başlarına

Yahya Kemal'in biricik mirasçısı ve muhafazakarlığın romandaki en güçlü temsilcisi Ahmet Hamdi Tanpınar, Batı-Doğu ikilemini maddi değerlerle manevi değerler karşılığında tartışma kolaycılığını benimsememiştir.

muayyen bir manaya gelmeyeceğini; Şark ve Garp meselesinin aslında pratik hayat içerisinde hallolduğunu, aslında meselenin münavevlerinin kendi aralarında konuşmaktan vazgeçemedikleri bir meseleden ileri gitmediğini bilmektedir Tanpınar. Onun meselesi kendisiyledir ve bu meselenin topluma taşınması yine kendisi dolayısıyla gerçekleşir

Doğu-Batı karşıtlığı ve kimlik sorununun, İstanbul'un farklı semtlerini karşı karşı getirerek işleyen Ahmet Hamdi Tanpınar, aynı meselenin takipçisi olan yazarlar arasında en rafine örnektir. Osmanlıdan kalan mirası sürdüren ilk dönem Cumhuriyet değerlerini temsil etmek bakımından bir anlam taşıyor ve kent ikiye ayrılıyordu. İstanbul tarafının mahalleleri Osmanlı-İslam geleneklerinin, göreneklerinin değerlerinin yaşadığı semtlerdi. Beyoğlu tarafı ise kentin Batılılaşmış öteki yarısıydı. "Beş Şehir'de; "Beyoğlu, küçük ve orijinalite damgası çoktan kaybolmuş, hatta bu damgayı üstünde bir defa bile duymamış en ucuz cinsinden bir 19.yüzyıl Avrupa'sıdır" ifadesiyle diillendirdiği çarpık Batılılaşmayı "Huzur" romanında, hikayesinin merkezine koymuştu.

Yazarın en tanınmış romanı "Huzur"(1949), "Mahur Beste" ile başlayıp "Sahnenin Dışındakiler" ile sonlanan bir üçlemenin içinde mütalla edilebilir. "Huzur'da bir olay ya da bir hikayeyi değil, karakterlerin ruh ve düşünce dünyalarını -yine Tanpınar'ın temel meseleleri etrafında- anlatmaya yöneliktir; "geçmişimiz, kimliğimiz, Doğu ile Batı'nın engin kültürleri arasında, -iki cihan arasında- kendimizce ve kimi zaman kendimiz olamadan duruşumuz, tereddütlerimiz, günü ve anı yaşayışımız, itiyatlarımız, itikatlarımız, "sükut musikisi"nden aldığımız haz, kendi kültürünü üreten, ürettikçe harcayan İstanbul, neylerin, kudümlerin ve derin bir musikiyi yaratmışların hala bizi çeken halesi, ruh gezintileri, yumuşak ama derin sorular, bütün bu "terkip'ten bize kalan lezzetli bir huzursuzluk'tur "Huzur'da bulduğumuz...

Romanın en başarılı yerleri, roman kahramanı Mümtaz'ın düşlerini yaşadığı İstanbul manzaralarının "resmedildiği" yerlerdir. Tanpınar, okuyucusunu Mümtaz ile birlikte, Beyazıt Sahafkar Çarşısında, salaş dükkanlarda, bit pazarında, Çekmece'deki balıkçı muhitinde ve kır kahvelerinde dolaştırırken, İstanbul'un bir kronikçisi, İstanbul'da eski zamanın donup kaldığı ve biriktiği köşelerin bir tasviricisidir sanki. Huzur'un sonraki bölümlerinde Boğaza, zengin bir eve, sanki başka bir dünyaya geçeriz. Pırl pırl görünen modern semtte önceleri çok mutlu olan Mümtaz, giderek bu çevrede yaşayan insanlara uyum sağlayamaz ve yıkılır. Geçilmemesi gereken bir sınırı çiğnemiştir o!

Huzur'da dile getirildiği gibi, şarka da eskiye de değil, bu memleketin hayatına bağlıdır Tanpınar; "bu Müslümanlık mıdır, şarklılık mıdır, Türklük müdür" ilgilenez... Yaşadığı hayatı anlamlandırırken, Mümtaz'ın "Mazi ile bağlarımızı kesmek. Garba kendimizi kapatmak. Asla!" çığlığında özletenebilecek "herşeyden biraz" ihtiva eden- yeni bir 'terkip'in arayışındadır.

YABANCILAŞMA

Söz konusu “terkip”i bulamayan ya da kendisini zamana uyduramayan aydın tipi yabancılaşacaktır. Bu tazr aydınların dramını ve yeni bir terkip arayışını “Mahur Beste” ve Sahnenin Dışındakiler” romanlarında işlemiştir.

Batılılaşma sancılarının başlangıcı Cumhuriyet öncesine uzanır. Bu nedenle Tanpınar “Mahur Beste” ve “Sahnenin Dışındakiler”de sahneyi Cumhuriyet öncesi bir döneme yerleştirir. Romanlarındaki kafası karışık insan tipleri huzursuzdur ama bu huzursuzluklarının, neyi neden eleştirdiklerinin ayırına varamazlar. Zira model aldıkları Batı ile yaşadıkları toprakların gerçeği birbirinin ziyadesiyle farklıdır. Fethi Naci’nin ifadesiyle, “Tanpınar, tarihsel gelişimle eşzamanlı olmayan, toplumsal dayanağı bulunmayan değişme, başka insan olma özelemlerinin aydınlık bir kapiya değil de bir boşluğa çıkacağını” işaret edecektir. Düstükleri durumun ayırından olanlar da vardır elbette. “Sahnenin Dışındakiler”deki İhsan karakterinin içsel sorgusu Tanpınar’ın tartıştığı meseleleri göstermesi açısından iyi bir örnektir; “Bazan kendimizi kafi derecede sevmediğimizi sanıyorum. Hele insanı, düşüncemin etrafında toplanacağı insanı bir türlü bulamıyorum. Kimin için yaşayacağım, kimin için çalışacağım? Bu nasıl bir mahluktur? Dünyası nedir? Ne düşünür? Nasıl Ya-şar? Ne yapar? Bunu bilmiyorum. Kaldı ki, hadiseler bu süratle giderse bu insanı hiç bir zaman bulamayacağım gibi geliyor ba-na.”

Sonuçta “Mahur Beste” de başlayıp “Sahnenin Dışındakiler” yayılan bir çürümeden söz edebiliriz. “Sahnenin Dışındakiler”de Os-manlı İmparatorluğu’nun çöküşünün toplumsal düzeydeki çalkantılarının yanı sıra, bu tarihi dönemdeki yaşantıyı insani davranışları, aydınların arayışlarını, çıkar ilişkilerini, iktidar arzularını işliyor Tanpınar. Devletle birlikte bürokrasi, ordu, aydınlar, Osmanlı aristokratları ve aile kurumu çürümektedir. Türk düşünce hayatından romana geçen temel izleklerden birisi bu romanlarda da sürer; çürümenin nedeni dönemin seçkinlerinin ve aydınların be-nimsediği Batılı hayat tarzında, alafanga değerlerin benimsenmesinde, böyle bir hayatı sürdürebilmek için her türlü değer in servete çevrilme arzusundandır.

Bir kez daha Fethi Naci’ye bırakacağım sözü; “Tanpınar, Sahnenin Dışındakiler”de, bir çöküşü belirtirken, Cemal’in özlediği biçimde değil, daha değişik bir biçimde, bir gelişmeyi de, bu gelişmenin “yeni insanlar “ını da belirtiyor. Cemal’in özlediği yeni insan oldukça soyuttur; oysa öbürleri ayaklarını toprağa, daha doğrusu, tarihsel ve ekonomik gerçekliğe basan insanlardır.”

İşlediği meseleleri bir kenara bıraktığımızda akılda kalan Tanpınar’ın dilinin güzelliğidir. Her iki romanda da dilin müziğini yakalayan yazar Doğu ile Batı arasında sıkışmış aydının dramını bireysel dramlara dönüştürerek, zaman ve mekan ile birlikte yakalamıştır.

“Sahnenin Dışındakiler”de zamanın kullanımı hem dikkat çekici hem de Türk romanındaki modernist eğilimin en iyi örneklerinden birisidir. İlk bölümde “şimdiki zamanın geçmişi aydınlatılabildiği ölçüde” var oluşu zamanın kesintisizliğine, bireyin zihninde geçmişle şimdinin ayrılamayacağına dair önemli bir vurgu işlevi görür. “Bu firarı zaman, halsiz zaman” Tanpınar’a “adeta sanat için bir metod gibi” görünmüştür.

Gerek “Mahur Beste”nin gerek “Sahnenin Dışındakilerin ya da -genişleterek söyleyelim- Tanpınar romanlarının büyüklüğü tartıştığı meselelerden çok “anlattığı insanı, hiçbir zaman yalınkatlığa düşmeden, bütün karmaşıklığıyla, bütün derinliğiyle vermesinden” kaynaklanır..

AYAR VEREN KİM?

Geçen zaman içerisinde belki de “Neyim?” sorusuna bir yanıt bulmuştu Tanpınar. “Neyiz?” sorusuna olumlu bir yanıt verilemeyeceğini ise “Saatleri Ayarlama Enistüsü”nde(1961) ilan etmiştir. Tanzimat döneminden Cumhuriyet’e uzanan elli yıllık bir zaman diliminde geçen “Saatleri Ayarlama Enistüsü”, Cumhuriyet toplumunun düşünce ve davranış yapısına yönelmiş keskin bir eleştiri, Doğu-Batı senteciliğinin sınırlarını çizen kinik bir metin. Ülkedeki saatleri –zamanları- eşitlemek için kurulan enistütünün kuruluş amacında sırtıp kalan cumhuriyetin modernizmiyle kalmıyor, enistütünün kuruluşu, toplumu yönlendirici, tasfiye edilmiş yaşanan

bürokratik sorunlar, Amerikalıların olaya el atışı gibi alt temalarla Türkiye’deki devlet kurumlarının hantal ve giderek anlamsızlaşmış yapısını da açığa çıkarıyor. Batılılaşmanın etkilerini bireysel yaşamlardaki yıkımlar, zamanın kesintisizliğine, bireyin yitimi gibi alışıldık simgelerde aramamış; tersine, kurumlara çevirmiş gözünü ve bu taklitçiliğin Batılılaşma anlamına gelmediğini bilerek, sonu ölümlle biten bir trajedi yerine -olup bitenlerin iç yüzünü daha çarpıcı biçimde dışa vuran- komik bir hikayeyi tercih etmiş.

Modernizmin biçimselliğinin yarattığı ilzyonu ironik anlatımıyla açığa çıkarıyor Tanpınar; “İkinci elbiseyi bana enistütümüzün ilk kuruluş günlerinde o zamanki kıyafetimle müesseseye gelemeyeceğimi düşünen Halit Ayarcı hediye etmişti, sırtıma daha ilk geçirdiğim günde bütün varlığımın değiştiğini gördüm. Birdenbire ufkum geniş ve zaviyem genişledi. Değişme, koordinasyon, çalışmanın tanzimi, zihniyet değişikliği, üst düşünce, ilmi zihniyet gibi tabirlerle konuşmağa, kendi isteksizliğime “zaruret”, “imkansızlık” gibi adlar koymağa, Şarkla Garp arasına ölçsüz mukayeseler yapmağa, ciddiliğinden kendim de ürktüğüm hükümler vermeğe başladım. Bir kelime ile, onun cesareti ve icat kudreti bana aşlanmış gibiydi. Sanki bu elbise değil bir büyü idi”.

Tanpınar, Batılı fen adamı ile Doğulu din adamını altın yapma hayali etrafında biraraya getirirken, Batı’nın bilim ve tekniktaki gelişmelerini Doğu’nun

kültürüne, Doğulu kimliklerinden ödün vermeden taşıma gayretine giren “küçük hesap adamı” sentezciliğini de katmış mizahına; “Seyit Lütfullah’ın asıl istediği kainatın sırrına, maddeye ruhen tasarruf etmekte... Bununla beraber Aistidi Efendinin eczanesinin arka tarafındaki gizli labaratuvarıda imbikler, körüklr, her cinsten şişeler, korneler arasında yapılan tecrübelerde de öbürleri gibi hazır bulunuyor, eski yazmalardan çıkardığı formülleri Aristidi Efendiye veriyordu. Hatta bu yüzden bu iki adamın arasından günlerce süren münakaşalar oluyordu. Bu münakaşalarda Aristidi Efendi’nin münewer Avrupalı müsamahası ve sabrı ile, gaip aleme o kadar kuvvetle tasarruf eden Lütfullah’ın gurur ve alınganlığı tıpkı ateşte kaynayan büyük bir şişenin içinde ve etrafında dövuşen zıt kuvvetler gibi birbirleriyle karşılaşarlardı”.

Cumhuriyet projesinin dönüp dolaşp aynı karşıtlığa geldiğine işaret ederken, Cumhuriyet devrimleri ile başlayan modern yaşam tarzlarının geçmişi ihmale ve yabancılaşmaya neden olduğunu hissettirir. Tanpınar’a göre, “hayat ve halk, yani asıl kütle devlete yetişmek mecburiyetinde” kalmıştır. Muhafazakarlığı işte burada çıkar ortaya. Ne kafatasçı bir milliyetçilik, ne mistik inançlar; ilerleme adına gözden çıkarılanların belleğimizdeki önemini bilen, muhafaza edilmesi gerekenlerin bilincinde, zengin bir mirastan yoksun kalmak istemeyen bir sanatçının muhafazakarlığıdır onununki... ■

EDİP CANSEVER

Ne İçindeyim Zamanın

*Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre, geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında.*

*Bir garip rüya rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil,
Rüzgârda uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil.*

*Başım sükûtu öğüten
Uçsuz, bucaksız değirmen;
İçim muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş;*

*Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya sezmekteyim,
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim.*

(Bitmemiş Şiir

*Bir güzel masalda yaşar gibisin
Karşında İstanbul beyaz ve tül den
Mahzun rüyasını dinle mevsimin
Dağılan yapraktan, son açan gülden*

Başımızın Üstünde Bir Bulutun

*Başımızın üstünde bir bulutun
Güneşe asılmış gölgesi,
Uzakta toz hâlinde dağılan
Yoğurtçu sesi,
Gün bitmeden başladı içimizde
Yarınız insanların gecesi.*

ZÜLFÜ LİVANELİ

Büyük bir şairin ardından

Şiirimizden büyük bir yıldız kaydı. Hayatımızdan da büyük bir dost eksildi.

Ülkü ile kırk yıllık dostluğumuzu yaptığımız ortak çalışmalarla anmak isterim.

Ülkü Tamer’in şiiri kadar bana hitap eden, bestelememe yol açan ve üslubu tam olarak uyan başka bir şiir bulmak zordur. Bu yüzden Ülkü ile ondan fazla şarkı ortaya koyduk. Ve bunlar büyük kitlelerin dilinde söylenir oldu.

Daha önce yurt dışındayken Memik Oğlan şiirini bestelemiş ve kaydetmiştim.

“14 yaşım diken ile kaplanmış” diye başlayan şiir ve “Kuşun gelmiş kaşlarının üstüne” diye devam eder.

Ülkü bu şiiri yazdıktan yıllar sonra 14 yaşında Berkin Elvan ki ilk baktığımızda yüzüne kaşlarıyla da öne çıkan bir çocuktur, aynı biçimde öldürüldü.

Bu şiir büyük şairin ülkesinde olup bitene ait duyarlılığının ve öngörüsünün de kanıtı.

Atlının Türküsü, Memik Oğlan ve Mayın Tarlasında Maniler’i besteledikten sonra 1986 yılında Mikis Theodorakis’le birlikte ortak bir albüm yapmaya karar verdik. Beş beste Mikis’ten, beş parça benden. Besteleri hazırladık ama bu melodilere söz yazılması gerekiyordu. Bu iş için en uygun şairin Ülkü Tamer olacağını düşündüm ve ona önerdim. Ancak bestelere, prozodiye uygun hece bulmak hiç kolay değildi. Bir formül bulduk ve Ülkü ile sabahlara kadar çalıştık. Ben “gece” sözcüğünü geceleyin, geceler, gecelerde, gece ben vs gibi çok değişik biçimlerde ezginin üzerine söylüyordum. Bu okuma Ülkü için bir kılavuz oluyor, o da bu kalıp üzerine en güzel dizelerini yazıyordu.

Buna ek olarak Karacaoğlu’nın “Çiçek topla benim için” ve Yunus Emre’nin “Selam olsun” dizelerinden yola çıkarak “Güneş Topla Benim İçin” ve “Selam Olsun”u yazdı.

Herkes terziye bir insan götürür, ‘Bu insana bir elbise dik’ der. Biz Ülkü’ye bir elbise götürdük, ‘Bu elbiseye bir insan uydur’ dedik.

Aclan yazmasına rağmen çok sevimli, mizah yönü güçlü, sevecen bir insandı.

Evet, haklıydı: hayatı boyunca içine çektiği hava değil gökyüzüydü.

Ülkü Tamer’i kaybetmiş olmanın çok derin üzüntüsü içindeyim.

Bir Şiirin Hikâyesi: 'Bursa'da Zaman'

ŞEREF BİLSEL

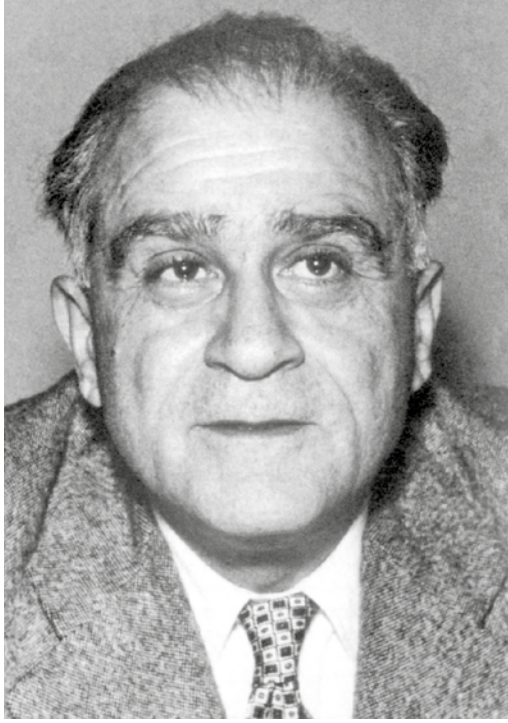
AHMET Hamdi Tanpınar'ın şiir bilgisinin enginliği, önu, zamanla şiire yaklaşımdan uzak tuttu. Özgün şiirler yazmak peşinde çok az metin ortaya koyabildi, çünkü doğu ve batı şiirinin sağlam örneklerini iyi biliyordu. Böylece ondaki şiir, ulaşılmaz bir yere taşınmış oldu. Önünde Yahya Kemal gibi divan şiirini bugüne çağdaş bileşimler içinde taşıyan büyük bir temsilci vardı. Tarihe, zamana bakışı büyük ölçüde Yahya Kemal'in bakışının yörüngesinde oluştu. Tanpınar şiirinde bazı kavramlar, tanımlamalar kendini haber vererek ortaya çıkar ve yinelenir; bunlar şiirlerinde birer şifre gibi yer alır ve şiirler arasında -bir bütünden kopmuş hissi veren- köprüler kurar. 'Yekpâre' ve 'akış' kelimeleri bunlardandır. Bizi bir taraftan tarihe (bir hâfıza olarak) taşır; diğer taraftan şimdiki zamana götürür bu ifadeler:

*"Bu yekpâre akış ,durgun, derinden" (Eşik)
"Yekpâre, geniş bir anın
Parçalanmaz akışında"(Ne içindeyim Zamanın)*

'Parçalanmaz akış', 'devam ederek değişmek, değişerek devam etmek' diyen Tanpınar'ın yazı atmosferinin önsözü gibidir. Bergson felsefesinin zembereği olarak gördüğü Proust'un : "Süreler bizde mahfuzdur ve bir sansasyonla onlar canlanır." ifadesindeki sansasyon Tanpınar'da, Bursa'da bir eski camii avlusunda ortaya çıkmış gibidir. 'Bursa'da Zaman' şiiri en çok bilinen şiirlerindendir. Bu şiirin üç yerinde' rüyâ' geçer. Ayrıca, 'hayâl' (2 kez), 'su' (3 kez), eski ân, bahçe, gül, derin, uyku, zaman, ses, ölüm, billûr, yâd, musîkî, renk, âhenk,...gibi, Tanpınar'ın vazgeçemediği kelime kadrosu bu şiirde sahaya sürülmüş gibidir: "Bir rüyâdan arta kalmanın hüznü" derken fetih rüyâsına mı gönderme var acaba? "Belki de rüyâsı büyük cetlerin", "Hâlâ bu taşlarda gülen rüyânın"

"Bursa'da Zaman" şiiri hece ölçüsüyle (6+5 duraklarıyla, 11'li hece ölçüsüyle) yazılmıştır. Dizeler ikiye ikiye uyak (ayak)lanmıştır. Bu şiirde Tanpınar, rüyâya dışarıdan bakar. 'Bursa'da Zaman' şiirinde mimarî yüceltilir: "Ve mimarîlerin en ilâhisi"Söylenen, bir bakıma dile getirilen, mimarî üzerinden tarih (hâfıza)'tir. Bursa'nın Osmanlı ile kültürel coğrafi, tarihsel bağı şiir üzerinden dile getirilir.

Derler ki: Tanpınar'ı Bursa'ya yönelten şey; Yahya Kemal'in 'Süleymaniye'de Bayram Sabahı'nı yazmasıdır. Tanpınar, Yahya Kemal üzerine ciddi bir biyografi kazandırmıştır edebiyatımıza. Yahya Kemal'in şiirinin dolaştığı kültürel kodları ("Tanrının mâbedi her bir tarafından doluyor,/ Bu saatlerde Süleymaniye târih oluyor.") rasat eder, Bursa'da Zaman şiiri. Tanpınar'ın bu şiirini ne zaman duysam şu iki şey gelip beni bulur: İlkini bir tatil haftasını geçirmek için Bursa'ya giden Ahmet Hâşim'den dinleyelim: "O sıralarda İstanbul'un okur-yazar gençleri arasında 'mimarî' bir milliyetçilik hüküm sürüyordu. Herkes ewelce işitilmemiş eski bir mimar ismini bulmakla iftihar ediyor; makaleler ihtiyar mermerlerin manâ

ve asaletinden bahsediyor; şiirler kemer ve sütunların güzelliğini söylüyordu. Edebiyat lisânı duvarcılık ve marangozluk tâbirleriyle dolmuştu. Türk medeniyetinin ölçüsü münhasıran mimarî olmuştu." (Gurebâhâne-i Lakkakan'dan) Bu söylenenlerin Tanpınar'ı da içine alan bir çerçevede gelişip gelişmediğini bil(e)miyorum. Yine Bursa'da Zaman şiiri bana Tanpınar'ın çok önemseddiği Andre Gide'in, 1914 (21 Mayıs Cumartesi) tarihli günlüğünü anımsatır. Bursa'nın yeşilinden I.Murat Camii'nden, havuzlardan, mermerlerden bahseder: "Bursa, gençliğimin seni görememiş, tanımamış olması nasıl mümkün oluyor? Daha şimdiden bende yaşayan bir anı mıdır? Bu caminin küçük avlusunda oturan gerçekten ben miyim? Nefes alan ben miyim? Ve seni seven ben miyim? Yoksa seni sevdiğimi mi hayâl ettim? Eğer gerçekten ben olsaydım bu kadar yakınımdan uçar mıydı bu kırlangıç?"

Büyülenmiş ve zamanın dışına çıkmış gibidir Gide. Tanpınar gibi... Geçmişî hatırlar, daha doğrusu hatırlatır Bursa; hafızayı hareket ettirir geriye doğru. Şiirde Bursa'ya dair birçok özel ad, motif yer alır. Eleştirmen Mustafa Durak, 'Bursa'da Zaman' adlı şiir üzerine etraflı bir incelemede şunları da vurgular: "Tanpınar bu şiirinde özel ad olarak Bursa dışında Yeşil türbe, Orhan, Gümüşlü, Muradiye ve Nilüfer'i anar. Bu özel adları Tanpınar dünyasında yerli yerine oturtmak, yalnızca bu şiir tekinden yola çıkılarak başarılamaz. Bu konuda istekli isek, Tanpınar'ın bu şiirle aynı adı taşıyan düz yazısına bakmak bir zorunluktur. Bu yazıdan adlar, adların sıralanışı, ve niçin bu adların seçildiği konusunda aydınlatıcı bilgiler çıkarabiliriz. Özel adlar onun için en şaşırtıcı raslantıları olanaklı kılar". Tanpınar bu şiirde hiçbir şeyi tesadüfe bırakmaz; Bursa üzerindem zamana, tarihe, millete bakışını dile getirir. Sonuçta dile getirdiği her şeyden önce kendi duruşu, tavrıdır elbet. Şimdi şiiri okuyalım. ■

AHMET HAMDİ TANPINAR

Bursa'da Zaman

*Bursa'da bir eski cami avlusu,
Küçük şadırvanda şakıyan su;
Orhan zamanından kalma bir duvar...
Onunla bir yaşta ihtiyar cınar
Eliyor dört yana sakın bir günü.
Bir rüya da n arta kalmanın hüznü
İçinde gülüyor bana derinden.
Yüzlerce çeşmenin serinliğinden
Ovanın yeşili göğün mavisini
Ve mimarilerin en ilâhisi.*

*Bir zafer müjdesi burda her isim:
Sanki tek bir anda gün, saat, mevsim
Yaşiyor sıhrını geçmiş zamanın
Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın.
Güvercin bakışlı sessizlik bile
Çınlıyor bir sonsuz devam vehmiyle.
Gümüşlü bir fecrin zafer aynası,
Muradiye, sabrın acı meyvası,
Ömrünün timsali beyaz Nilüfer,
Türbeler, camiler, eski bahçeler,
Şanlı hikâyesi binlerce erin
Sesi nabzım olmuş hengâmelerin
Nakleder yâdını gelen geçene.*

*Bu hayalde uyur Bursa her gece,
Her şafak onunla uyanır, güler
Gümüş aydınlıkta serviler, güller
Serin hülyasıyla çeşmelerinin.
Başımdayım sanki bir mucizenin,
Su sesi ve kanat şakırtısından
Billûr bir âvize Bursa'da zaman.*

*Yeşil türbesini gezdik dün akşam,
Duyduk bir musiki gibi zamandan
Çinilere sinmiş Kur'an sesini.
Fetih günlerinin saf neşesini
Aydınlanmış buldum tebessümünle.*

*İsterdim bu eski yerde seninle
Başbaşa uyumak son uykumuzu,
Bu hayal içinde... Ve ufkumuzu
Çepçevre kaplasın bu ziya, bu renk,
Havayı dolduran uhrevi âhenk.
Bir ilâh uykusu olur elbette
Ölüm bu tılsımlı ebediyette,
Belki de rüyâsı büyük cetlerin,
Beyaz bahçesinde su seslerinin.*

Tanpınar'da Yarım Kalanlar

GİZEM YİĞİT

2017'DE edebiyatımızın en önemli isimlerinden biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın daha önce basılmamış bir eseri, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'ndeki belgeler arasında bulunmuştu ve altmış sekiz yıl önce yazılmış ve yarım kalmış olan 'Huzur' romanındaki 'Suat' karakterine ait kayıp mektuplar Türk Edebiyatı Dergisi'nin iki sayısında yayımlanmıştı. Huzur romanının da eksik yanlarını tamamlayan Suat'ın Mektubu, Dergâh Yayınları tarafından hazırlanan ilk baskısıyla okurlarıyla buluştu. Özellikle Tanpınar üzerine çalışmalarıyla tanıdığımız Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Handan İnci tarafından hazırlanan kitabın editörlüğünüye Mustafa Sökmen üstlendi.

Suat'ın Mektubu ile kitapta üç farklı şekilde karşılaşıyoruz. İlk bölümde, Tanpınar'ın üzerini çizdiği kelimeler ve satırlarla metinden çıkarılmış halde karşılaşırken gerekli yerlerde sayfaları birbirine bağlayacak kısa notların konulduğunu görüyoruz ve bu şekilde yazarın metnine sadık kalınarak bir kurgulamaya gidiliyor. İkinci bölümde ise aynı diziye bağlı kalmakla birlikte bu defa hiçbir seçme yapılmadan üstü çizili bütün kelimelerin ve iptal edilmiş paragrafların muhafaza edilerek bize sunuluyor. Ayrıca bu bölümde arşivdeki sayfaların görsellerine de yer verilmiş.

Bu mektubun kaynağına ve daha önce Tanpınar'ın yazın hayatının neresinde olduğuna bakacak olursak Tanpınar'ın kaleme aldığı romanı 'Huzur'da 'Suat' karakterinin intihar etmeden önce bir mektup yazdığı görülür. Yıllar sonra ortaya çıkanlar ve editöryal süreci tamamlanan bu eser de Suat'ın, Mümtaz'a hitaben yazdığı bir mektup bırakarak intihar etmesini işler. İntiharının ardından da Mümtaz sürekli bu mektuptan söz eder. Fakat roman boyunca ortaya çıkmaz. Zaten Dergâh Yayınlarının bu yarım kalan eseri kitaplaştırmayı tercih etmesinin nedeni de de Huzur romanıyla olan bu doğrudan ilişkisi olmuştur diyebiliriz.Aynı zamanda büyük bir kısmı daktilo edilmiş mektuplara göre romanın 'Suat' karakterinin kitabın aksine aslında 'Nuran'a aşık olmadığı da ortaya çıkıyor.

Tanpınar üzerindeki emeği sebebiyle çok şey borçlu olduğumuz Handan İnci'nin Suat'ın Mektubu'nun girişindeki 'Gönderilmeyen Mektup'ta da belirttiği üzere "Suat karakteri, bugün bildiğimiz anlamıyla

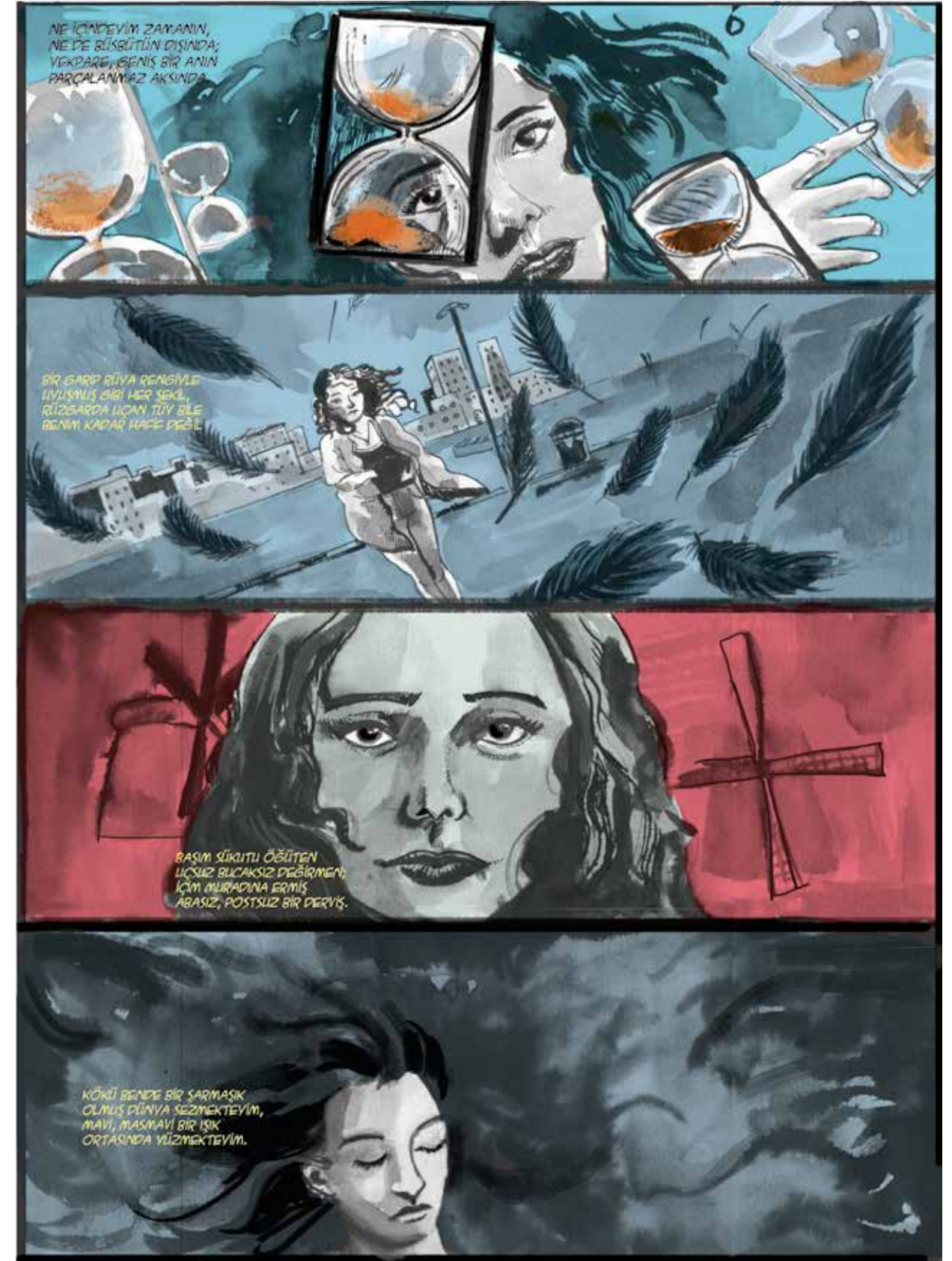
romana sonradan eklenmiştir. Tanpınar, tefrikada sadece Nuran'a mektup gönderen eski bir aşık sıfatıyla bıraktığı Suat'ı, kitapta hem yapıyı hem Mümtaz'ın macerasını değiştirecek kadar önemli bir işlevle geliştirerek yeniden kaleme almıştır." Suat, bu hem var olan, hem gösterilmeyen yönleriyle daima tartışma yaratmıştır. Buna Tanpınar'ın 1950'lerde bir röportajında, mektubu ayrıca yayımlayacağından söz etmesi de

eklenince edebiyat araştırmacıları yıllarca bu eksik parçanın peşine düşerek bir sonuca varmayı ummuşlardır. Araştırmacıların bu tavrı ve bu konudaki merakları gayet doğal ama okuma sırasında yazarın da mektubu eksik bırakmasının bir sebebinin bunu inşa ettiği metnin bir bileşeni olarak gördüğü asla es geçilmemelidir. Çünkü bu metinde olduğu gibi bazı metinler, içerisindeki boşluklarla da kendilerini var edebilirler. ■

"NE İÇİNDEYİM ZAMANIN NE DE BÜSBÜTÜN DIŞINDA"

Şiir: Ahmet Hamdi Tanpınar Çizim: Onur Karagöz

Tanpınar şiiirinin beslenme kaynaklarına dair

Ey bitmek bilmeyen hıncı zamanın (Tanpınar)

ŞEREF BİLSEL

AHMET Hamdi Tanpınar (1901-1962) Kadıköy Lisesi'nde edebiyat öğretmeniymiş, Ahmet Haşim'in ölümü üzerine, Güzel Sanatlar Akademisi'ne Sanat Tarihi, Estetik, Mitoloji öğretmeni olur. 1923 yılında bitirdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne 1939'da (38 yaşında) Tanzimat Edebiyatı profesörü olarak atanır. Birçok edebî türde (Hikâye, Roman, Deneme, Makale, Monografi, Edebiyat Tarihi...) ürün vermiş olmasına rağmen onun en çok meşgul eden, hayatını vakfettiği yazın türü şiirdir. Tanpınar ilk şiirini 1920'de ('Musul Akşamları') yayımlar. Şiirlerinden yaptığı bir seçkiyi ölümüne yakın (1961'de) "Şiirler" adı altında toplar. Bu kitapta otuz yedi şiirine yer verir.

Tanpınar, 16 Ocak 1957 tarihli bir dersinde :
"Felsefede, edebiyatta tesir eden Bergson, ruhcudur.
Maddeye önem vermez. Onun tesirinde kalan
edebiyatçılar Proust, Woolf, Gide, Yahya Kemal'dir."
diyecektir. Fransız edebiyatından onu en çok etkisine
alan iki isim vardır: Gide ve Valery. Bizim edebiyatımızdan
ise Yahya Kemal'in yoğun tesiri altındadır. Tanpınar'ın
yazdığı tek monografik çalışma Yahya Kemal üzerinedir.
Belli bir dönem yazdıklarına Hâşim'de beliren sembolik
imajların gölgesi düşer. Tanpınar, beğendiği birçok şair ve
yazarı Henri Bergson'un tesirinde görür. Bu görüşü onda
besleyen şeyler Bergson'un gerçek ve zaman kavramlarını
algılayış biçiminden kaynaklanır. Bergson (1859-1941)
sezgiciliğin öncüsüdür. Ona göre gerçek, sezgi sayesinde
ortaya çıkarılabilir. Kesintisiz, bölünmez süreklî akışa
süre adını verir. Süre'nin bilgisini kavramak için bu
süreyle birlikte yaşamak, onun içinde bulunmak, onunla
birlikte yaşamak gerektiğine inanır. Tanpınar'da bu süre
ân (ânın yekpâre akışı) olarak karşılır belli. Bu akış tarihi
doğrudur; tarih, yaşanan ânın içinde toplanıp dağılır. Ve
tarih ânla tamamlanır. Tarihın yaşanan, yaşatılan bir
şey olduğuna inanır. Yaşanan bir şeydir; çünkü tarihin
içindeyi; yaşatılan bir şeydir; tarihin içinde olan bizimiz
aynı zamanda öznel birer tarihleri var. Bu öznel tarihi
şekillendiren -biraz da -yaşadığımız coğrafyanın kültürel
kodlarıdır. Sanat eserinde insanın tarafı olduğunu,
tarafı olmasa o eserin sanat eseri olamayacağını söyler.

Gustave Lanson'un edebiyat tarihçiliğini önemser, bir eserin değerlerinin ayrılmak için yazıldığını belirtir. Ahmet Kabaklı: "Tanpınar'ın eserlerinde ideoloji yok hasta iddia bile yoktur." derken şiddetle yanılmaktadır. Tanpınar, Bachelard ekolünden bahseder. Bu ekol, psikanaliz materyalist metodunu uygular; rüyaları modellerine indirir. Rüyaları somut göstergelere inceler (dört madde: ateş, su, toprak, hava...her insanın bünyesinde bu dört unsurdan biri ağır basar ve rüyaları ona göre değişir.) Tanpınar'ın yaşadığı dönemde kitaplaşan şairlerinin yirmi bir (21) yerinde rüyâ geçer. İlginç midir bilmiyorum titreş sessizle başlayan şu iki kelimede rüyâ'nın etrafında dolanıp durur: Rüzgâr ve Ruh... (Ben üç R diyorum bu hisimliğe). Dört unsurdan en çok su çıkar karışmıza; sonra ateş.

Bazı şifirlerinde su ve ateş bir arada durur. Mehmet Kaplan: "Türk edebiyatında hiçbir yazar rüyalarına bu derece önem ve değer vermemiştir." derken haklıdır. M. Kaplan, başka bir yerde: "Tanpınar, XX. yüzyılda rüyalara derin bir manâ varan Freud, Jung ve Bachelard'ı büyük bir dikkatle okumuştur." diyecektir. (Freud, Rüyaların Yorumunu 1900 yılında, Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi'ni 1901'de yazar: İlginçtir, Tanpınar'ın doğumuna rastlar.) Freud'a göre rüyalar, ruhî hayatın anahtarlarıdır. Tanpınar bir dersinde (26 Aralık 1956), "su ayadır çok insan aynalarda boğulmuştur."

diyecektir. 'Başka Bir Yıldızda' adlı şiirinde ise şöyle der:

*"Bu aynanın sularında
Kaç kere yıkandı yüzün"*

Rüyâ, gece, ölüm, derinlik, akşam kavramlarına değerken ruh hâli Hâşimî'ye çağırıştır. Çocukluklarının geçtiği çevre, ayrıca annelerini Dicle kıyılarında kaybetmiş olmaları belli noktalarda örtüşmelerine sebebiyet veriyor olabilir. Tanpınar'da su, sadece temayizi cömertliği değil; âhla tarih arasında bir konuşmazı da ele verir. Tarihi eserler karşısında suyu bir kürsü gibi kullanır; çünkü su geçmişin yüzüne tanıktır. Osmanlı mimarî eserlerinde su özel bir yer tutar; Sinan'ın yaptığı camilerin birçoğunun içinde havuz vardır. Su kemerleri, çeşmeler...bir su mimarisini şakırdatır hafızalarda. Tanpınar yine bir dersinde şöyle konuşur: "Ophelia (su) kompleksi, ekseriya çocukluğunda genç ve güzel annesini kaybedenlerde olur. Hâşim'de yoktur." Tanpınar'ın birçok şiirinin arkaasında annesi bakar: 'Sabaha Karşı', 'Yollar Çok Erken', 'Bir Heykel İçin' şiirlerinde bu durum daha net sezilir. "Kadın baş" tamlaması, onu izleyen, duvarlardan gülen annesine aittir sanki:

*"Bir kadın başı duvarda
Uzanmış gülüyor bana
Gülüyor ta uzaklardan
Sabahın boş aynasına" (Sabaha Karşı)
"Bir kadın başı her an biraz daha derinde" (Bir Heykel
İçin)*

'Zaman Kırıntıları' adlı şiirde (Bence Tanpınar'ın zaman, tarih, eşyâ, mekân algılayışını en güçlü şekilde ele veren şiirdir.) geçmişe duyduğu özlem aşkâmla beraber suda derinleşir; uyku geçişsin yatdığı Tanpınar'da. Rüyâ, şairle çocukluk hayatını yüz yüze getirir:

***‘Akşamın tek bir ağaç gibi
Dal budak saldığı sular
Çocukluk rüyâlarının bahçesi!***

*Sakin kimse el sürmesin dallara,
Yapraklar, meyvalar olduğu gibi kalsın
Benim uyukm boyuncal!”* (Zaman Kırıntıları)

Tanpınard’a zaman kavramı mekâna bağlı olarak ortaya çıkar. Zaman, ceylan benzetilir: “Büyülenmiş bir ceylan gibi bakıyor zaman” (Her Şey Yeri Yerinde) Benzeyen: Zaman; kendisine benzetilen: Ceylan...Benzetme yönü: Büyülenmiş ...Bu benzetme, yönünü değiştirerek başka bir şiirde de karşılar bizi: “Susamış bir ceylan gibi zaman” (Bendedir Korkusu). Büyülenme, susama kavramlarıyla rüyâ arasında ilgi vardır. Zamanla ceylan’ın

yan yana düşüşünde rastlantının payı yok: Büyülenmiş
sıfatında ceylanın gözlerinin güzelliğine, susamış da ise
çöl kavramına vurgu var. Ayrıca çöl, kum'lu; kum, saati
(dolayısıyla zamanı) taşıyor mu?

Tanpınar'da "iç" ve "dış" kelimelerinin bir arada kullanıldığı dizeleer var. Bu durum sadece bir zıtlık (tezat sanatı) arayışının sonucu değildir; çünkü o, dünyaya kendi içinde, kendi içine dünyadan bakabilen -ve bunu yaparken her ne kadar kelimelerle arasına bir yastık gibi rüyayı davet etse de- uyankı biridir. Bu uyankılık doğuya ve batıya hem bu kavramları - kendi içlerinden hem de karşıtlarından içinden bakışıyla da somutlanabilir. Aşağıdaki alıntılarda iç ve dış sözcüklerine bakalım:

*"Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında"* (Ne İçindeyim Zamanın)

"İçimde, dışımda hep aynı çember" (Eşik)

*"Ben zamanı gördüm,
İçimde ve dışımda sessiz çalışıyordu,"*
(Zaman Kırıntıları)

Tanpınar, en geniş sesli şair olarak gördüğü Yahya Kemal'den birçok yerde bahsedir. Ahmet Hamdi bu bütün içinde bakar dünyaya, tarihe, sanata. Türk şiirine de dünya şiirinin içinden... Şahap Sıtkı (Varlık, 1 Şubat 1947)'nın yeni Türk şiirinin dünya şiiri katındaki yeri nedir? sorusuna şu cevabı verir: "Modern Türk şiiri, Yahya Kemal'e başlar. Yani sokak ve ev konuşmasını nazım dilimize getiren ilk adamımızla(...) Bizde bu adamın rolü Fransız lisanının dünya öçüsünü göz önünde tutarak Valery'ninkine çok benzer, (...) Ben şiiri bu adamın zaviyesinden tanıdım. Bence, şiir bir form meselesidir. Bu form Yahya Kemal'de Valery'de daha ewel Racine'de, Bâkî Efendî'de olduğu gibi kaidelerle, Çahit Sıtkı'da, Orhan Velî'de olduğu gibi tamamiyle şahsi kaidelerle elde edilebilir. Nâzım'ın Türk şiirindeki mevkii Yahya Kemal'den sonra en dikkate değır dil makinesini kuranlardan biri olması itibarıyla şüphesiz hiç de ihmâl edilmeyecek bir şeydir. (...) Ben daima Nazım'a hayran oldum. Fakat Haşım'ın, yarı yoldan ziyade yerden uzak, yarı yoldan ziyade daha yakın tecrübesi gibi.(...) Benim şiirden anladığım bir taraf daha vardır: Kanatlı söz. Acaba bir harikûlâde dil ve bu muazzam çalışma yaşadığımız atmosferde kendi başına yayılacak bir form hediye etti mi? (...) Çahit Sıtkı'ya olan sevgim bunu yaparken daima söylediğim kanatlı sözü unutmamasıdır. Çahit Sıtkı'nın

büyük tarafı budur'

Bu söyleşiden bir ay önce (1 Ocak 1947, Varlık) yine Şahap Sıtkı'nın aynı sorularına bu sefer Nurullah Ataç'a sorulur. Ataç'ı yarına kalacak iki şairden bahseder: Yahya Kemal ve Nâzım. Cahit Sıtkı'nın 'Otuz Beş Yaş' kitabını över. Fransızlardan en çok Valery'i sevdiğini söyler. Yahya Kemal'in 'Sessiz Gemî' şiiri, Tanpınar'ın birkaç şiirinde parçalar halinde ortaya çıkar. Onun gemisine bir sıfat düşürecek olursak 'Yüksekli Gemî' demek en uygunu olur. 'Rihîmdü Uyuyan Gemî' adlı şiirinde şu bölüm Yahya Kemal'i anımsatır:

*"Rıhtımda uyuyan gemi
Hatırladın mı engini
Gidip de gelmeyenleri
Beyhude bekleyenleri"*

'Zaman Kırıntıları' adlı şiirinde de bu "bekleyenler" ve "dönmeyenler" yerini alır:

*"Gidip de gelmeyenler,
Beyhude bekleyenler!"*

'Selam Olsun' şiirinde özne yer değiştirir; suya girer, gemiyle özdeşlik kurar:

*"Dönmeyen gemiler olduk açıktan
Adımızı soran, arıyan var mı"*

Tanpınar eserlerinde ve sanat üzerine yaptığı röportajlarda maziye önemli bir yer açar. Bütün görüşlerini buradan hareketle temellendirir. M.Baydarla (Varlık, Ağustos 1955) bir konuşmasında mazi ve tarih bağlatısını şöyle vurgular: "Ben biraz eski adamım, yani takvimin adamı değilim.(...) Şiir benim için bir iç âlemin nizamıdır. Yapabilir miyim? Ne dereceye kadar yaparım o ayrı mesele. (Şark'a) ewelâ tarihime bağlıyım, sonra ondan ayrıldığım, tek meselem olduğu için severim. Bazen zenginliği, bazen alıştığım bir hastalığı sever gibi severim. Yalnız bir noktayı unutmayalım. Bu sevgi bizim için bir nevi ewel yaşadığımız hayattan kalma bir sevgidir. Yalnız artık Avrupalı olduğum için severim. Yalnız tefsir edebilir severim."

Huzur romanında, Mümtaz'la arkadaşları Orhan'ı doğu-batı karşıtlığı dışında kalan ve toplumsal değer taşıyan konular üzerinde tartıştığını "Maziyi ihmal edemsek hayatımızı cannebi bir cisim gibi bizi rahatsız eden, terkinin içine ister istemez sokacağız. O kendisinin gelmemi lâzım gelen bir şeydir. Mümtaz: Bugün Türkiye'de nesillerin beraberce okuduğu beş kitap bulamayız. Dar muhitlerin dışında, eskilerden zevk alan göttikçe azalıyor. Biz galiba son halkayız. Yarın bir Nedim, bir Nefî hatta bizle o kadar çekici gelen eski musiki, ebediyen yabancılaşıp olacağımız şeyler arasına girecek."

Tanpınar, dil üzerine (ki şiirin sorunları üzerine konuşurken sürekli dilin değişiminden, göz ardı edilmesinden bahsederek) görüşlerini ifade ederken tarihi bakışından kendine ayırdıklarını yanına alır; bugünden geçmişe yönelmez, geleceğin içinden geçmişi bakar. Köklerini kaybetmeden, halk kaynağından uzaklaşmadan bunu yapmaya çalışır. Çünkü o, dil bilincini insan olma bilinciyle harmanlamıştır. Ölümünden iki yıl önce yine Mustafa Baydar'a (Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, 1960) şunları söyler: "Gençler yeni bir kelime fetişizmine düştüler ve yeniliği gayatsız sartsız kabul etmeyi ihtiyaçlamamanın tek çaresi bizi görecek yaşlılar da bundan pek hoşlanıyorlar. Bu yüzden hiçbir milletin tarihinde görülmemiş bir anarşinin edilmeyiz(...) Bildiğim hiçbir edebiyatta bizimki kadar sıkı ihmâl edilmedi ve gençler bizde olduğu kadar günlük yeninin emrine girmedii. Dilin yerinden oynaması ve bu geleneksizlik en belli başlı meselemiz olsa gerektir. Tarih, insanın ve cemiyetin bütün bir tarafıdır. Bu ok ve yay hikâyesidir. Mazi vardır ve hatta hâli, onun arkasından geleceği o idare eder. Cemiyet için mazi yani tarih, fert için hafıza gibidir."

Tanpınar'ın bunları söylediği tarih 1960'tır. İkinci Yeni şiirinin hüküm sürdüğü dönem. Sezaî Karakoç bu şiiri yeni gerçekçilik olarak niteler. Cemal Süreya: "Genç kuşakla yeni bir anlatım dönemine girdik. Yeni şairler şiirin araçlarını yalnız kullanmıyorlar, o araçlarla oynuyorlar da." (Pazar Postası, sayı:16, 1958) Tanpınar'ın rahatsız olduğu durumu bu sözleriyle özetliyor Cemal Süreya:

Son olarak; M. Menemencioglu ile bir konuşmasına (Varlık, 15 Ekim 1960) kulak verelim: "Şiir hülâsa zamansızdır. Fakat insan her zaman, zamansız ve mekânsız yaşayamaz. Zamanı olan şeyler bizi sık sık yakalar. Benim roman ve hikâyeciliğim belki de şiir için gerekli bu zamansızlığı temine yarar. Hislerimden, düşüncelerimden, anılarımdan kısaca hayatı bana verdiği şeylerden o sayede kurtulurum. Böylece şiirimde serbest kalırım." Ahmet Hamdi Tanpınar, şiirinde serbest kalmıştır diyebilir miyiz? Ne diyorudü Valery: "Asıl mühim olan bir şey bulmak değil; insanın inandığı şeyi kendisine mal etmesidir." ■

küçük iskender

**şairlerden kurtulmanın
imkânı yok mudur**

BAZEN canım çok sıkırken şair arkadaşlarıma telefon etmeye çekiniyorum; nedeni öyle tuhaf ki. Hastalık, ölüm ve yalnızlık ya yana gelip birbirlerini tetikledikçe, hele bir de yaş ilerlemişse, el ister istemez telefona uzanıyor sanki. Rehberden birilerini bulup ulaşmaya çalışıyorsunuz. Dert yanmak için de değil; varlığını giderayak hissettirme uğraşı mı dersiniz, özlemleri hatıralarla köpürmesi mi dersiniz - artık ne dersiniz deyin, yürek burkan bir hüznün var bu durumda. İlhan Berk, özellikle sabahın erken saatlerinde ettiği telefonlarıyla meşhurdur; onunki aslında bir yaşam sevincinin, adrenalinin

tek tabanca direndiği bir yerde ne kabahtarleri, ne suçluları var ki cezaı andıran bir dişlamayla ödüllendiriyoruz onları? Unutmak da değil çünkü lâyık görüldüğümüz; hatırlamak daha doğru bir fiil. Bunca hay hay içersinde hatırlayamadığımız bahanesi arkasına gizlenek de işi döndürüp dolanıp vefaya bağlamayacağım. Vefa, gerekliyse de modernizm ona düşünan adeta. Ben bu tür bir davranışın arkasında açık açık 'şiiir sevmezlik', daha da ileri götüreyim, 'şiiirin lüzumsuzluğu' üzerine türetilmiş düşünceler yattığına inanıyorum. Kimi meslekler gibi 'çağdışı' kalmakla itham edilen bir grup sanki şairler.

Kapitalizmin edebiyattan haz etmediği, etmeyeceği aşıkârken bağlatı kurup kend otoritesini kurabildiği tek alan roman. Çok satan mantığının ürettiği klise romanlar ve prototip yazarların yanında elbette şairlerin esamisi okunmuyor. Eskiden fazla romantizmle küçümсенirken şimdi anlaşılmalıklıkla ötekileştirilen şairlerin yalnızlığı nasıl telafi edilecek peki?!

Kitap fuarlarında edebiyatçı derneklerinin, sendikaların stantlarında yan yana sıralanan ve neredeyse kimsenin tanımadığı, sohbet yahut imza için yaklaşmadığı isimlerin hüznü gençlik yıllarımdan beri hafızamda. Okurunu bekleyen şair.

Savunma mekanizması olsa gerek, şairler de şu iddiayla çıkarlar ortaya: Şiir okur için yazılmaz zaten.

Külliyan yalan. Şair de sevmek ister.
Belki de en fazla o hak eder ilgiyi. Mesele
simyadır çünkü. Gündelik dili şiire çevirme
yeteneği. İllyondan çok, sihir. Gerçek bir
sihir. Aldatmaya, yanıltmaya, kandırmaya
çabalamayan bir sihir.

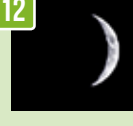
Soruma ben yanıt vereyim: Şairlerin yalnızlığını telafi etmenin yolu yoktur. Çözümün doğayı da, evreni de seviyor olma şartı aranır. Doğayla, evrenle beslenme ihtiyacı şaire de önem kazandırır. Yoksa daha çok telefon gelir şairlerden sitem dolu. Şair, okuruna kızamadığı için diğer şairle çatışır durur bu yüzden yüzyıllardır. ‘Bari sen oku, bari bir sen ara sor’dur işin aslı astarı.

orhan veli'nin ilk aşkı

Nasıl da sessizce yaklaşıp, saklandırdım arkasına
Belki, belli mi olur, pencereye çıkarsın yüzün yanar
Kokun şöyle bir dolandır mahalleyi, herkes anlar ki
Uyanmışsın çayı demlemişsin yaşın on beşe dayanmış
Okula gitmemişim bu sabah, kravatımı gevşetmiş
yeni terleyen bıyıklarımı burma telaşındayım
Hani söyle bir gülsen şehrin bütün meydanları aydınlanacak
Nasıl da sessizce yaklaşıp, saklandırdım arkasına
Nasıl da sessizce yaklaşıp, saklandırdım arkasına

*Hâlâ hayattaysa sokağınızdaki dut ağacı
Benim için öp onu*

AY'IN HALLERİ

NİSAN AYI FIRTINALARI

Kırlangıç Fırtınası: 8-10 Nisan
Fırtına: 9-13 Nisan
Kuğu Fırtınası: 16-27 Nisan

Sitte-i Sevr: 21-27 Nisan
Fırtına: 29 Nisan-2 Mayıs

AYIN BALIĞI

BENİM ADIM TRAKUNYA

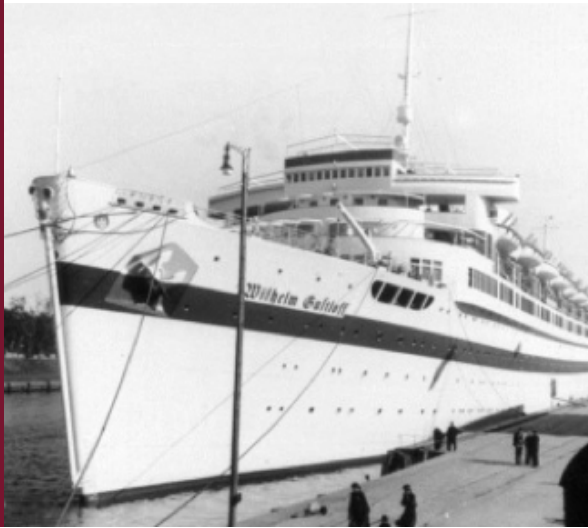

Türkiye sularında yaşar ve dikenleri en zehirli balıklar arasında yer alırım. “Dragana” ve “çarpan” olarak da isimlendirilirim. Kum trakunyası, aynı ismi taşıyan trakunya ve varsam adlı üç türüm daha vardır. Ortalama boyum 15-20 santimetredir. Kum trakunyası türüm biraz daha irice olup, boyu 40 santimetreyi bulur. Buna karşın varsam türüm 10 santimi geçmez. Kumlu ve çamurlu zeminlere bayılırım. Vücudumu kumun içine gömerek hem rakiplerimden, hem de avımdan saklanırım. Gayet çevik ve sert yapılı bir balık olduğumdan kuvvetli kaslarım sayesinde, üzerimden geçen avımın üzerine zıplayarak kolayca yakalarım. Balık yavruları ve karidesler başlıca besinimdir.

Sinarit ve levrekler düşmanımdır ve beni yemek için can atarlar. Onlara karşı silahım zehirli sırt dikenlerimdir. Dikenlerimi açık tutarak batırır ve düşmanlarımı öldürürüm. Beyaz bir etim vardır. Bakmayım tipimin çirkin olduğuna. Etim çok lezzetlidir. Kafam ve sırt yüzgeçlerim kesilip atıldıktan sonra, derim tulum çıkartılarak tavam ve haşlamam yapılır. Sa, damak zevkinize zevk katarım. Zehirli dikenlerim yüzünden avım yapılmaz. Zehirli dikenlerim, ilk tedavisi hemen yapılmayan amatör balıkçılar için büyük sorundur. İnsanların sinirlerini zedeler, hücrelerini öldürür ve onların sakat kalmasını sağlarım. İnsanlar unutmamalıdır ki her balığın eti yenmez!

WILHELM GUSTLOFF (1945)

Dünya tarihinde en çok can kaybına neden olan deniz kazası, 30 Ocak 1945'te meydana geldi. Doğu Prusya'nın Gotenhafen limanından yola çıkan Alman yolcu gemisi “Wilhelm Gustloff,” II. Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya'dan Sovyetler Birliği'ne geçen Doğu Prusya'dan kaçan binlerce kişiyi taşıyordu. 1937'de lüks bir yolcu gemisi olarak inşa edilen 25,500 gros tonluk Wilhelm Gustloff, aslında 2 bin yolcu kapasitesine sahipti. Resmi kayıtlarda gemideki yolcu sayısı 6 bin 50 olarak geçmesine karşın kaza sırasında gemide 9 binden fazla kişinin bulunduğu sanılıyor. Sovyetler Birliği'ne ait S-13 denizaltı tarafından fırlatılan üç torpidonun isabet ettiği gemi, sadece 50 dakika içinde Baltık Denizi'nin karanlık ve buz gibi sularına gömüldü. 903 kişinin kurtulmayı başardığı kazada resmi ölü sayısı 5 bin 348 olarak açıklandı. Ancak tarihin en kanlı kazasında yaklaşık 8 bin kişinin öldüğü sanılıyor.

AYIN DENİZ FACİASI

AYIN DENİZ YEMEĞİ

MİDYE SALMASI

Altmış adet küçük akça armudu büyüklüğünde salmalık midye temizlenir, açılır, menteşesi “cıt” diye kırılır. İçindeki püskülü kökünden kesilir, atılır. İçine göz atılır, varsa incisi temizlenir. Dört adet orta boy kuru soğan ayıklanır, doğranır, bir çay fincanı zeytinyağında bir tatlı kaşığı tuzla pembeleştirilir. İki adet domates rendelenir, kavranan soğana katılır. İki çay kaşığı tarçın, bir çay kaşığı karabiber ilavesi yapılır. Beş su bardağı suyla kaynamaya bırakılır. İki su bardağı pirinç veya bulgur, ayıklanır,

yıkılır iyice süzülür. Kaynayan soğanlı, baharatlı suya atılır. Temizlenip açılmış midyeler de tencereye salverilir. En sonunda bir demet maydanoz ayıklanır, yıkanır, ince ince kıyılarak salmaya karıştırılır. Lapa görüntüsünde olan midye salması, sıcak

sıcak yenir. Midye salması yeneceği gün masa hazırlamak çok kolaydır. Salma doyurucu bir yemek olduğu için yanında başka bir yemeğe veya çorbaya ihtiyaç yoktur. Masada çatal kaşığa da gerek yoktur. Çukur tabaklara tepelime doldurulan midye salmanın kaşığı da kendindendir. Salmanın midye kabukları kaşık olarak kullanılır. Bu yüzden çocuklar salmayı çok severek yerler. Elle tutulan kabuklar tek tek yalanır. Masada bulunan boş bir tabağın içine konur. En sonunda elde edilen kabukla tabak sıyrılarak temizlenir. Geriye tika basa dolmuş bir mide, masada boş tabaklarla, yalanmış, tertemiz olmuş midye kabukları kalır.

AYIN DENİZ FENERİ

ANADOLU FENERİ

İstanbul'un Asya yakasında, İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'le birleştiği kuzey ucunda Yon (Horm) Burnu üzerinde bulunan deniz feneridir. Karşıındaki Rumeli Feneri'nden 2 deniz mili uzaktadır. Fener'in bulunduğu köy de aynı isimle, Anadolufeneri olarak adlandırılır. 15 Mayıs 1856 yılında hizmete giren fenerin konumu en az Rumeli Feneri kadar görkemlidir. Boğaz girişine Rumeli Fenerine göre daha yüksekte bakan Anadolu Feneri kulesi, kale içinde bir burç üzerinde bulunuyor. Deniz seviyesinden 75 metre, kule yüksekliği 25 metre olan taş kule 2 saniye ara ile ışık yaymaktadır. Anadolu Feneri de özellikle bahar ve yaz aylarında hafta sonu dinlence ve piknik keyfi için uygun yerlerden birisidir. Karadeniz kıyısına inildiğinde doğa ve manzara güzel ve piknik ikanı için ideal.

AYIN DENİZ YAZARI

DANIEL DEFOE

DANIEL Defoe, 1660 senesinde Londra, İngiltere'de dünyaya geldi. Babası, İngiltere Kilisesi'nden ayrılma yanlılarındandı. Bundan dolayı oğlunu Oxford ya da Cambridge'e göndermedi. Newton Green'de Rev. Charles Morton'ın yönettiği akademiye gönderilen Defoe, burada bir İngiliz üniversitesinde görev bileceğinden daha kapsamlı ve yer yer daha nitelikli bir eğitim gördü. Bir dönem papaz eğitimi alsa da, kendisi papaz olmak istemiyordu. Eğitiminden sonra 1683 senesinde ticaret ile uğraşmaya karar verdi ve çeşitli malların alım satımıyla ilgilendi. Mesleğinden dolayı yurt içi ve yurt dışı birçok seyahate çıkan Defoe, kendi tabiriyle “13 kere zengin, 13 kere fakir” oldu. Yaptığı işlerin çoğundan zarar etti. 1692 senesinde 17000 sterlin borç ile iflas etti. 1713 senesinde sonra ticareti bıraktı ve bir daha bu işle uğraşmadı. 1702 senesinde meşhur “Ayrılıkçılarla Baş Etmenin En Kestirme Yolu” kitabını yazdı. Katolikleri savunan bir kitap gibi görünen bu eser, aslında Kato-

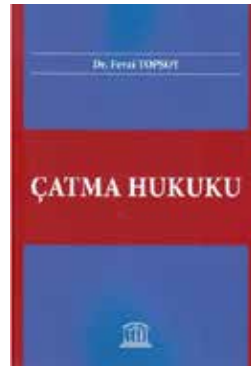
liklerin ayınleri ve düşünceleriyle dalga geçmekteydi. Bu kitap başlarda fazla satılsa da, içeriği anlaşıldıktan sonra büyük tepki çekti ve yazar 1703 senesinde “Yayın yoluyla isyana teşvik” suçundan hapse girdi. Gazeteciliğe 40 yaşında başlayan Defoe, birkaç sene sonra roman yazmaya başladı. En çok ilgi gören romanı “Robinson Crusoe” 1719 senesinde yayınlandı ve bir sene içerisinde dört baskı yaptı. İngiltere’de, İngiliz kültürüne muhalefet eden yazılarını, Osmanlı Devleti’ne istihbarat sağlamak amacıyla yazdığı söylenmektedir. Siyasi yazılarındaki sert eleştirileri yüzünden birçok kez hapse giren yazar, 24 Nisan 1731 tarihinde, memleketi Londra’da hayata veda etti.

AYIN DENİZ KİTAPLARI

Gemiler Sözlüğü

Haz. Selim Özen, Denizler Kitabevi
BİRÇOK kitap taranarak hazırlanmış, hayli emek verilmiş bu sözlük aslında bir “derleme sözlüğü”. “Derleme Sözlüğü” olduğunun adında belirtilmemesi önemli bir eksiklik. Çünkü sözlük bir “başvuru kaynağı”dır. Oysa derleme sözlüğü taradığı kaynaklarla sınırlı bir bilgi/derleme ambardır, bu nedenle bazı maddelerde ham/hatalı bilgileri ayıklamak,atlanmış kaynakları bulmak size düşer. Her kitaplağa lazım.

Çatma Hukuku

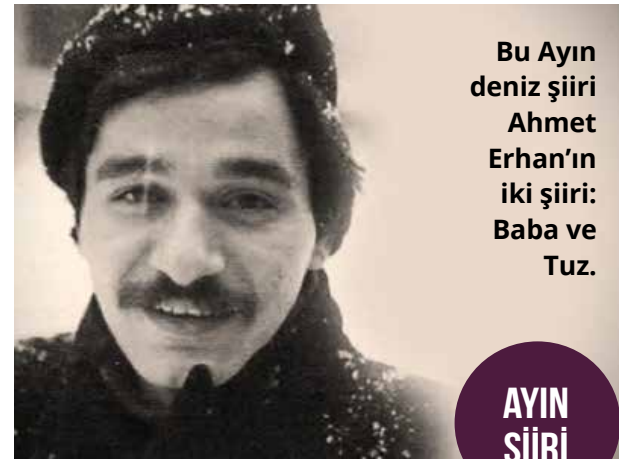
Fevzi Topsoy, Legal Yayınları
ASLINDA gemi/ gemiadamlarını ilgilendiren bir hukuk kitabı ama unutmayalım ki Çatışma Tüzüğü açısından biz de aynı sorumlulukları taşıyoruz, bu hukuka tâbiyiz. Kazaların ayrıntılarını konuşup / tartışıp bunlardan ders (ör. seyir, donanım, sorumluluk vs.) çıkarmaya ihtiyacımız var.

Denizcilik Alfabeti

Sezar Atmaca, İletişim Yayınları
“ÇOCUK kitabı mı?” diye soran arkadaşlarım olsa da pek değil... Çocukların da görsellerden başlayarak öğrenebileceği çok şey var ama yaşına, denizcilikle ilişkisine bakmaksızın herkesin bir şeyler bulup öğrenebileceği amatör/ profesyonel denizci/denizcilik farkını ortaya koyan bir temel kitap olsun istedim. Bir bakıma “amatör denizcilik alfabeti” de denebilir. Deniz- tekne-insan ilişkisine ait/ yönelik 200’ü aşkın noktada tanışıp/öğreneceğiniz, bilgi edinebileceğiniz metinler ve yaklaşık 100 çizimle desteklenen başlıklar şöyle sınıflandırılabilir: Seyir/navigasyon/meteoroloji

(12), denizcilik/tekne kullanma (20), denizciler (10), kural/mevzuat (22), aforizmalar (18), tekne türleri/ tipleri (25), tekne kısımları (12), donanım (38), güvenlik donanımı (7), terimler/ komutlar (16), maddelerin İngilizce karşılıkları (40), amatör denizcilerin seyir kitapları ve diğer kaynaklar (30). Rüzgârını arıyor... (Sezar Atmaca, “2017 Deniz Kitapları Örnekleri”, 20 Ocak 2018, [https:// groups.yahoo.com/neo/groups/denizciler/ messages/11369](https://groups.yahoo.com/neo/groups/denizciler/messages/11369) adresinden seçilerek alınmıştır.)

Bu Ayın deniz şiiri Ahmet Erhan'ın iki şiiri: Baba ve Tuz.

AYIN ŞİİRİ

Baba

Geceleri ay çıkınca denize inen dar patikalarda yürüyüp, yüксеке bir yerden sulara bakıyor yaşlı bir adam. Oğlu boğulmuş denizde. Öylece bakıyor. Gövdesi iri bir taş gibi parlıyor ay ışığında kayalıkların üstünde...

Tuz

Tuz kokuyor her yanı. Sevgilimin dudaklarından öpüyorum -tuzlu bir öpüş. Saçlarını karıştırıyorum bir çocuğun; tuz yapıyor ellerime. Denizin kıyısında durmuş tuz satıyor yaşlı bir adam avuç avuç...

Bir Zamanlar Sarıyer'in İskeleleri-Vapurları

"İSKELELER deniz ulaşım ağıının duraklarıdır. Önceleri kayıkların, buharlı döneminden sonra da vapurların yanaştığı, yolcu ve yük alıp boşalttığı yerlerdir. 19. yüzyılın ortalarına değin İstanbul'da deniz taşımacılığı kayıklarla yapılmaktaydı. Örneğin, 17. yüzyılda Marmara, Haliç ve Boğaziçi'nde yirmiyeye yakın kayıkçı iskelesi olduğu biliniyor. Bu iskeleler, suya doğru uzatılmış ahşap köprüler biçimindeydi. İskele binaları yoktu. Halkın genel kullanımına açık, Pazar kayıklarının yanaştığı bu iskelelerin dışında, sarayların, yalıların da özel iskeleleri bulunmaktaydı. İskele binalarının ve yaşama yerlerinin daha düzgün, daha özenli yapılması, buharlı vapurların kullanılmasından sonra gerçekleştirilmiştir." Önemli başvuru kaynakları arasında yer alan Tarih Vakfı İstanbul Ansiklopedisi'nde sık sık alıntı yaptığımız Mümtaz Arıkan iskeleleri böyle anlatıyor.

Neşet Dereli Karşıdan Karşıya kitabında İstanbul'da ilk iskeleler hakkında şunları yazar: "İstanbul gibi denizle iç içe yaşayan bir kentte, neredeyse tüm köylerde bir iskele olması kaçınılmazdı. Ancak bu iskeleler, bizim bildiğimiz türden yapılar değildi. Kıyıdan, denize dik olarak tahta bir korkuluk uzatılır ve iki yanına kayıkların yanaşması sağlanırdı. Boğaz'ın iki yakasında böyle irili ufaklı birçok iskele vardı, ama bu cılız yapılarla vapurlar yaşanamazdı. Vapurlar, uğrayacakları köyün önünde uygun derinlikte bekler, yolcular da sandallarla, kayıklarla gelip vapura çıkmaya çalışırdı. O devrin vapurları yandan çarklı olduğu için de, vapura binmeye çalışan yolcular, çarkların anaforuına kapılma tehlikesiyle karşı karşıya kalırdı. Şirket-i Hayriye, bu tehlikeyi görek her vapura birer zaptiye koyma kararı almıştı. Bu karardan sonra; iskelesi olan köylerde vapurlar iskeleye, olmayan köylerde ise uygun bir yalının rıhtımına yaşamaya başladı."

Derya Kenarına Serpilmiş Yıldızlar

Mehmet Mazak ise Eski İstanbul adlı kitabında iskeleleri "Derya Kenarına Serpilmiş Yıldızlar" olarak niteler: "Derya kenarına serpilmiş yıldızlar olarak atfettiğimiz İstanbul iskeleleri, Boğaziçi'nde vapurların henüz çalışmadığı dönemlerde en kalabalık ve hareketli dönemlerini yaşamışlardır. Her biri bulunduğu semtin yıldızı olan iskelelerin sayısı bazı dönemlerde 150 civarına yaklaşmıştı. Günümüzde semtlerin derya ile kucaklaştığı iskele sayısı 92 adettir. Bu sayıyı görünce geçmişte semtler arası ulaşımı sağlamak üzere ne büyük gayretler gösterildiğini anlıyoruz."

"Geliyor Boğaziçi'nden doğru, Bir iskeleden kalkan vapurun sesi. Mavi sular üstünde yine Bambeyaz kulesi." ("İstanbul", Ziya Osman Saba)

İSMAİL BAKAR

16. Yüzyılda kentte 39 iskele bulunurken, bu sayı 18. yüzyılda 77'ye çıkmıştır. Bu durumun sebebi; nüfusun artması, yeni yerleşim merkezlerinin doğması ve İstanbul'un tarihi yarımada-dan Boğaziçi'ne doğru gelişmesidir. Mesleki istatistikte kayıkçı, kürekçi ya da iskele kethüdası olarak çalışan erkek sayısı küçümsenemeyecek bir yer tutardı. 17. yüzyılın sonunda sayıları 1400-1500'e yakinken, 19. yüzyılda bu sayı yaklaşık 4000 kayık ve 6572 adam olarak saptanmıştı. Her kayıkçı iskele kethüdası tarafından yönetilen ve gözetilen belirli bir iskeleye bağlıydı. 2 Nisan 1802 sayımı sonucuna göre ise İstanbul genelinde iskelelerde çalışan esnaf elemanı sayısı 6500'dür. Bunlardan 5151'i Müslüman, 1349'u gayrimüslim'dir. 1850'li yıllarda Bostancıbaşı Sicil'i'nde kayıtlı olan Sarıyer iskeleleri şunlardır: Kayalar (Rumelihisarı), Mirgünoğlu (Emirgân), Çarşı, Ekmekçi, Yeniköy, Simitçi, Köybaşı (Kalender Yarı), Köprübaşı, Tarabya, Yukarı Mahalle, Hamam ve Mesarburnu (Sarıyer) iskeleleri.

İskelelerin Son Durumu

2000'li yıllara gelecek olursak Sarıyer iskelelerinde durum çok karamsar ve Rumelihisarı (hizmet dışı), Boyacıköy (yıkıldı), Emirgan, İstinye, Tarabya (hizmet

dışı), Kireçburnu (yıkıldı), eski Büyükdere (hizmet dışı), Yenimahalle (yıkıldı). Üç köprümüzün bulunduğu Boğaz'da ne yazık ki deniz ulaşımını yeterince kullanamıyoruz.

Ulaşım Tarihinin En Önemli Figürü: Şirket-i Hayriye

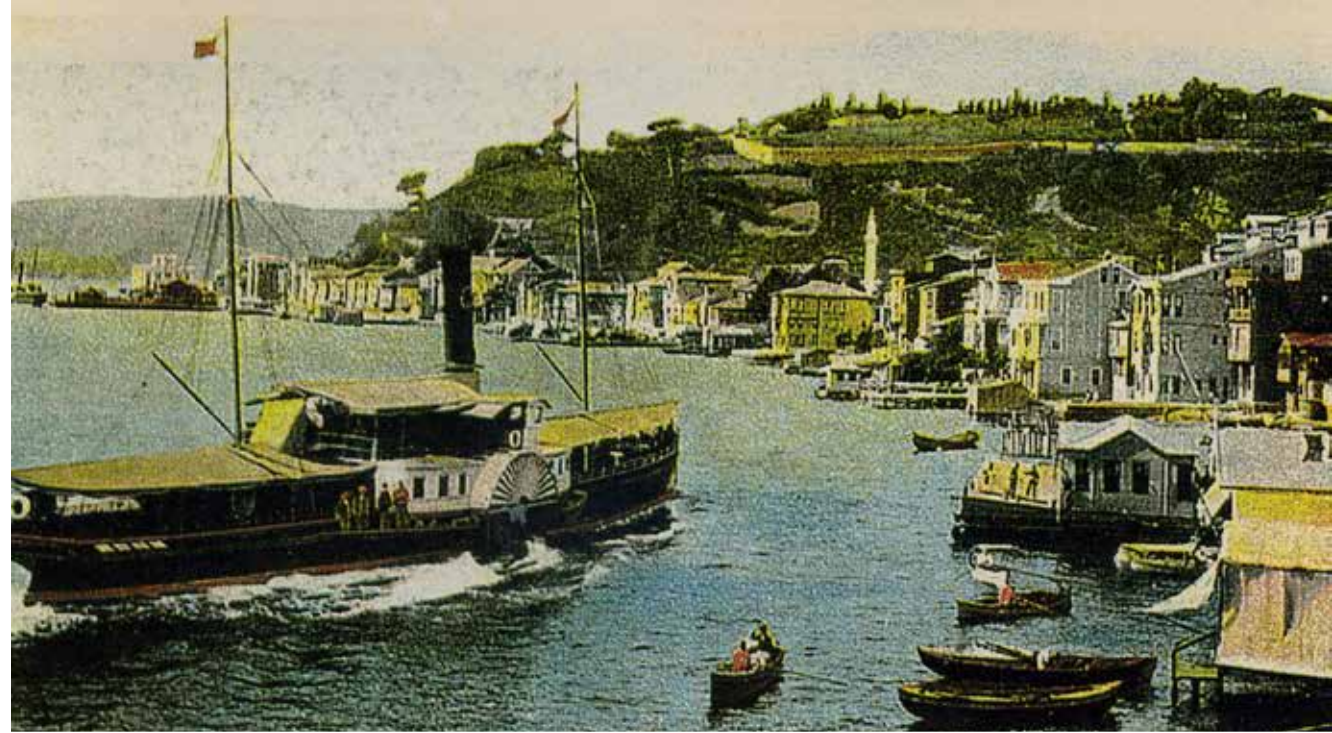
İskeleler ve deniz ulaşımı açısından karamsar durumu bir kenara bırakıp Şirket-i Hayriye'nin tarihçesine geçelim... Şirket-i Hayriye 1854'ten 1945 yılına kadar, Boğaziçi'nde yolcu ve yük taşımacılığı yaparak Boğaziçi'nin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Neşet Dereli, kitabında "Ulaşım Tarihinin En Önemli Figürü" dediği Şirket-i Hayriye'nin önemini şöyle anlatır: "Şirket-i Hayriye, İstanbul'un günlük yaşantısı içinde 94 yıl boyunca vazgeçilmez bir yere sahip oldu. Boğaziçi'nin köyleri, şirket vapurları sayesinde birbirlerine ve İstanbul'a bağlandı. Ulaşımın kolaylaşması, buralardaki nüfusun artmasını sağladı ve eskinin ufak balıkçı köyleri, büyükçe birer yerleşim merkezi haline geldi. Şehir, boğazın iki yakasına doğru kıyı boyunca uzarken, tarihi yarımada-nın dışı da artık "İstanbul" sayılmaya başladı. Tüm bu gelişmeler, siyah ve ince bacalı zarif yandan çarklıları, geniş salonlu, uskurlu vapurlarıyla boğazın

iki yakasını birleştiren Şirket-i Hayriye sayesinde gerçekleşmiştir. Ulaşım tarihimizin en önemli figürlerinden olan şirket, kentimize kattığı değerlerle bugünkü Boğaziçi'nin gerçek mimarıdır." 1860 yılında Köprü'den (Galata Köprüsü) Boğaz'a günde karşılıklı 6 sefer yapıyordu. Yazılı tarifelerin çıkması da bu yıllara denk geliyordu. Artık İstanbul-lular, hareket saatini iskelede öğrenme derdinden kurtuluyordu. İskelelerdeki bir diğer sıkıntı da bekleme salonlarının olmamasıydı. Yolcular, özellikle kötü havalarda yakındaki bir kahveye sığınıyor ve vapurun hareketini bekliyordu. Şirket-i Hayriye, bu yıllarda yine önemli bir adım atarak, her köye bir iskele yeri ve bekleme salonu yapılması kararı almıştı.

Sarıyer'in Şirket-i Hayriye Vapurları

Şirket-i Hayriye'nin 2 numaralı "Tarabya" vapuru 1853 yılında İngiltere'de yapılmış, 60 beygir gücünde tek silindirli buhar makinesine sahip olan yandan çarklı "Tarabya", 1864 yılında hizmet dışı kalmıştır. 7 numaralı "İstinye" vapuru 1857 yılında İngiltere'de yapılmış, 60 beygir gücünde iki silindirli buhar makinesine sahip olan yandan çarklı "Büyükdere", 1899 yılında hizmet dışı kalmıştır. 36 numaralı "Mirgün" vapuru 1881 yılında Hasköy'de yapılmış, 15 beygir gücünde bir buhar makinesine sahip olan uskurlu "Mirgün", 1910 yılında hizmet dışı bırakılmıştır. 67 numaralı "Kalender" vapuru 1911 yılında İngiltere'de yapılmış,

mış, 440 beygir gücünde iki adet üç silindirli buhar makinesine sahip olan çift uskurlu "Kalender", 1984 yılında hizmet dışı bırakılmıştır. 73 numaralı "Rumeli Kavağı" vapuru 1927 yılında Almanya'da yapılmış, 350 beygir gücünde üç silindirli buhar makinesine sahip olan uskurlu "Rumeli Kavağı", 1984 yılında hizmet dışı bırakılmıştır. 76 numaralı "Sarıyer" vapuru 1938 yılında Hasköy'de yapılmış, üç silindirli buhar makinesine sahip olan uskurlu "Sarıyer", 1983 yılında hizmet dışı bırakılmıştır.

Şirket-i Hayriye'nin 1914 yılı "Boğaziçi Salnamesi"nde Emirgan semtin suyunun bol olduğu, 1 iptidai ile 2 mektebin var olduğu ve günlük vapur yolcusunun 400 olduğu belirtilir. Yeniköy iskelesi'nin iki tarafında ise gemi seferleri için üretim yapan peksimetçi fırınları yer alıyordu Karadeniz'e açılan gemi kaptanları, peksimetlerini Galata veya Yeniköy'den alırdı. Yeniköy İskelesi'nden sonraki ilk aralık iskelelerin adı Peksimet İskelesi'ydi.

Ücret Tarifesi

1851 yılında tersane vapurlarından biri Boğaziçi seferine ayrılmıştı. Tersane vapurunun ücret tarifesi de ilgi çekiciydi. Ücretler, birincisi Kandilli ve Kayalar (Rumelihisarı); ikincisi Boyacıköy, İstinye ve Kanlıca iskeleleri olmak üzere iki bölge üzerine belirlenmişti. Bir sefer ücreti birinci bölge için adam başına yüz para, ikinci bölge içinse üç kuruş idi.

Sarıyer Bölgesinde Gezilecek Yerler

1929 yılı Şirket-i Hayriye'nin İstanbul Rehberi'nde Sarıyer bölgesinde gezile-

cek görülecek yerler şöyle sıralanmıştı: 1-Emirgan parkı ve korusu. 2-Kalender mevkii. 3-Büyükdere rıhtım piyasası, su bentleri, Fıstık suyu, Ali Ağa'nın bağı, Sultan suyu, Büyükdere çayırı. 4-Sarıyer, Kestane suyu, Hünkâr suyu, Çirçir suyu. 5-Yenimahalle'de Fırıldak bahçesi. 6-Rumelikavağı'nda İskele yanındaki set, 31 Suyu, Altınkum Gazinosu ve plajı.

İskelelerin Çoğu Neoklasik Tarzda İnşa Edilmiştir

İskelelerin mimari özelliklerine gelecek olursak burada bir kez daha Mümtaz Arıkan'a söz verelim: "İstanbul iskelelerini, yapılış ve işlevlerine göre, önce ahşap veya kâğır olarak, sonra da sadece iskele kullanımlı veya bunun yanı sıra başka işlevler de taşıyanlar biçiminde sınıflandırmak mümkündür. İskele binalarının çoğu neoklasik tarzda inşa edilmiştir. Ahşap olan dikdörtgen planlı iskelelerin içinde, bekleme salonu, baş memur, çımacı odaları, tuvalet, bilet satış gişeleri bulunmaktadır. Çoğu tek katlıdır. Bazılarında yolcu kıış bunahalli vardır. Pencerelerin çoğu giyotin tipindedir. Bazılarında sivri kemerli pencereler bulunur. Binaların çatıları ise, beşik veya kırma çatı tarzındadır. En yeni olanlarda teras tipi çatılara da rastlanmaktadır. Kâğır iskele binaları, ahşap olanlardan biçim bakımından farklıdır. Çift katlılar çoğunluktadır. Bazı yeni örnekler dışında hepsi neoklasik tarzda inşa edilmiştir. Bunların planları, çok işlevli oldukları için çeşitlilik göstermektedir. İskelelerin ahşap veya beton yaşama yerleri de çeşitli biçimdedir. Bir kısım denize doğru uzamakta, diğerleri ise (özellikle Boğaz'ın dar ve akıntılı

yerlerinde) bina önünde dar bir şerit biçiminde yer almaktadır."

İskele Meydanları

İstanbul iskelelerinin belirtilmesi gereken bir başka özelliği de, iskele meydanlarıdır. Söz konusu iskele meydanlarında köy toplumunun ticari ve sosyal ilişki ve iletişimlerini sağlayan işlevler yer almıştır. Başta kahvehaneler, balıkçılar, berber, manav, bakkal, ayakkabıcı, züccaciye, tuhafiyе dükkânları; terzilik, marangozluk, oymacılık, demircilik vb sanatkâr işlikleri, köy toplumunun gündelik ihtiyaç, dostluk, yardımlaşma ve haberleşme etkinliklerinin olduğu mekânlardır.

Rumelihisarı yakın geçmişte de bir sayfiye köyü niteliği taşımaktaydı. İskele, Şirket-i Hayriye'nin kurulduğu yıllarda yapılmış olup vapur seferleri uzun yıllar sürmüştür. 1960'ların sonunda sayıları azalan seferler, 1970'li yıllarda tamamen durmuş, sonra yalnız sabah ve akşam seferleri konmuş; daha sonra restorasyon gerekçesiyle iskelede inşaat başlatılmış, inşaat bitince de iskele binası lokanta-bar şeklinde işletmeye açılmıştır.

Rumelihisarı'nda bir dönem muhtarlık da yapan İhsan Kesedar Rumelihisarı kitabında iskele meydanını 'köyün meydanı' olarak belirtir: "Vapur iskelesi meydanı, köyün meydanıydı. Ortada ufak bir çiçeklik ve içinde bayrak direği vardı. Meydanın bir tarafında Tevfik Fikret'in, altı eczane ve berber dükkânı olan yalısı. Deniz tarafında iskele ve karşısında eskiden hamam olan (Sultan Bayezid Hanın Çifte Hamamı) karakol binası bulunurdu. Yol geriden, binaların

kara tarafından daha dar olarak geçmekteydi. 1937-1940 yılları arasında, sahil yolu açımında, yalılar, binalar istimlak edilip yıkıldı ve meydan da eski halini kaybedip yok oldu."

Büyükdere Rıhtımı: Vapurlar, Kayıklar, Diplomatar Seyyar Berber, Dondurmacı...

Amerika'da döneminin öncü yazarları arasında gösterilen Francis Marion-Crawford'un gezi yazılarını anlatan Constantinople, adlı kitabı 1890'larda İstanbul adıyla Türkçeye çevrilir. Crawford, kitabının "Boğaziçi" adlı bölümünde Belgrat Ormanı'na yaptığı gezintisi sonrası uğradığı Büyükdere rıhtımındaki hareketliliği semte dair gözlemlerini aktarır:

"At bindiğinizde saat dörde gelmektedir ve Büyükdere rıhtımı tekrar kalabalıklaşmaya başlamıştır. Vapurlar iskeleye gidip gelmekte, beyaz gömlekli kayıkçılar müşterileri tetikte beklemekte, İranlı tüccarlar satışa sunacakları halıları ağaçların altına sermekte, bir düzine zarif binek atı Türk seyisleri tarafından aşağı yukarı dolaştırılmakta, gölgeli bir köşede seyyar berber bir geminin başını tıraş etmekte ve dondurmacı "dondurma kaymak" diye bağır-makta. Masmavi sularda boş vakitlerini değerlendirme-yi bilen diplomatlara ait üç-dört beyaz yelkenli tekne rüzgâra ve akıntıya karşı ağır ağır ilerlemekte ve Rus sefaretinin bahçe kapılarından ılık güllerin kokusu yayılmakta. Atınızın üstünde hepsinden uzaklaşıp arkadaş-daracak sokaktan kasapların, fırınların ve hububat satan dükkânların arasından geçerek geniş bir meydana çıkar-sınız."

Büyükdere İskelesi Köyün Kalbi İdi

Büyükdere semti konusunda en kapsamlı Belgesel Anı kitabı olan Son İskele Büyükdere adlı kitabında Büyükdere'li Hikmet Öziz 'Büyükdere'nin Kalbi' dediği Eski Büyükdere İskelesi'ni şu cümlelerle anlatır: "İskeleyi 1910 yılında Şirket-i Hayriye'nin Genel Müdürü Necmettin Molla yaptırmıştır. Köyün İstanbul ile bağlantısını sağlayan en önemli iletişim merkeziydi Büyükdere İskelesi. İskele köyün adeta kalbi idi. İskeleye taş bir binanın önünden, denize uzanan girişi geniş, taş bir yoldan girilirdi. Girişin iki yanında on tane dükkân bulunurdu. Girişte sağ tarafta Kahveci Andon, tam karşısındaki köşede ise Pastacı Niko yer alırdı. Niko, güzel sesiyle kilise korosunda okuyan, son derece kıbar bir şahıstı, aynı zamanda işinin ehli bir pastacı idi. Tezgâhın önünde, kavanozlar içinde renk-renk akide şekerleri bulunurdu. Yazın yaptığı dondurmanın şöhreti İstanbul'a kadar yayılmış olup, İstanbul'dan gelen özel müşterileri vardı. İskelenin içinde terzi Zeki, Kasap Kibar Yani, Çocuk Esirgeme Kurumu, Halkevleri kapandıktan sonra kurduğumuz Kültür Derneği, Salim Düzgün'in gemi acentesi ve en sonunda da bilet gişelerinin iki yanında yolcu salonları bulunurdu. Binanın üst katı İstanbul'un işgali

sırasında İngiliz Subay Kulübü olarak kullanılmış ve her hafta sonu müzikli dans partileri verilirmiş. Dans pistinin tabanı kırılmaz cam idi buradan gelen ışıklar iskelenin ortasını aydınlatırdı. Sonradan burası Şule Gazinosu oldu.”

Eski İskele Ticaret Merkezi Gibiydi

Tansu Bele ise Büyükdere İskelesi'ni ticaret merkezine benzetir: “Büyükdere eski vapur iskelesi içinde bulunan Vergi dairesinde çalışan babamla buluşur, sık sık Bahçeköy'e giderdik. Çift katlı olarak yapılmış eski vapur iskelesi de tarihi bir yapıydı. Burası aynı zamanda bir pasajdı. İçinde pastane, kahvehane, terzi, noter, gemi acentesi, gümrük müdürlüğü, vergi dairesi ve dernek binaları bulunuyordu.”

Boğaziçi'nin bu meşhur Büyükdere semtine I. Dünya Harbi'nden evvel Şirket-i Hayriye günde 1024 kişi taşıyordu. Yazın cuma ve pazar günlerinde 967 ve misafir olarak da 440 kişi köye gelip giderlerdi. Köy (vapur) geçiş günde o vaktin parasıyla 1300 kuruş kazanıyor-du.

İskeleler, Vapurlar, Deniz ulaşımı konusunda çok sayıda kitabı ve makalesi bulunan 2008 yılında kaybettiğimiz gazeteci yazar Eser Tutel, Gemiler... Süvariler...İskeleler...adlı eserinde ise Büyükdere İskelesi'nde geçen acıklı bir hikâyeyi şöyle aktarmıştır:

“...1910'lu yıllarda eski iskelenin altında bir fok balığının yaşadığı anlatılır... Anlattıklarına göre Büyükdere İskelesi çimacısının sahip çıktığı bu fok, insanlardan kaçmaz, aksine sandallara soku-

lur, gençlerle, balıkçılarla oynamış. Bir gün bakmışlar, yanında bir de yavrusu var! Büyükdere'li sabahları ana-oğul fokları görmeden, gözleriyle de olsa onları sevmeden vapura binmez olmuş-lar. Hele çocuklar balık atarak onları elleriyle beslemeye başlamışlar. Ama bir gün yavru fok balığı, vapurun birinin iskeleye bindirmesi sırasında kazıklar arasında sıkışıp kalınca, ezilerek ölmüş. Zavallı ana fok balığının, evlat acısından günlerce, hem de gözlerinden yaşlar gelerek ağladığını anlatır...”

Şirket-i Hayriye Vapurlarının Akın Akın Gittiği İskele

Hemen hemen her yazımızda alıntı yaptığımız Sarıyer Tarihi konusunda birbirinden değerli çalışmaların bulunan İbrahim Balcı, Sarıyer İskelesi'ni şöyle anlatır: “Eski bir kayak iskelesine 1851 yılında Şirket-i Hayriye tarafından ila-veler yapılarak inşa edildi. 1890 yılında iskele binasının üst katına daha sonra bir de gazino ilave edilmiş de sonra-ları kaldırılmıştır. Bakım ve onarım işleri düzgün yapılan iskelenin tarihi özel-likleri iyi korunarak günümüze kadar ulaşması sağlanmıştır.”

Sarıyer İskelesi ilk yapılış tarihi bakımından en eski iskele binalarındandır. Dar kenarı denize bakan dikdörtgen planlı bu iskele, kırma çatısı altında, bekleme salonu, memur, çımacı odaları ve tuvalet ve gişeyi toplamaktadır. Ah-şap olan yapının Marmara yönündeki yolcu çıkış ve giriş mahallî ortadan ayrılmıştır. İki koridor biçimindeki sundurma, iki kapıyla dışarı bağlanmak-

tadır. Bunlardan içte bulunan bölüm giriş, dıştaki ise çıkış içindir. Uzayan çatı, yolcu giriş bölümünü örtmekte, çıkışın üstü açık bulunmaktadır. Çatıyı ahşap direkler taşımaktadır. Sarıyer İskelesi'n-den denize doğru 10 m uzayan ahşap yanaşma yeri, 13 m genişliktedir.

1880'e doğru İstanbul'a gelen ve Sultan Abdülhamid'in büyük oğlu ile çok sayıda Osmanlı ileri gelenin çocu-ğuna dersler veren Saksonyalı öğret-men Bertrand Bareilles anılarını yazdığı kitabında tatil günleri Şirket-i Hayriye vapuruyla insanların akın akın gittiği Sarıyer'in çevresi ile meşhur kaynak sularından şöyle bahseder:

“Cuma ve pazar günleri insanlar ka-labalıklar halinde denize koşar. O gün-lerde şirket vapurları yarım saatte bir kalkar ve temiz havanın solunabildiği su kıyısındaki kahvelere oturmaya gelen, gezintiye çıkmış kalabalıkları iskelelere boşaltır. Genellikle bu iskeleler çok güzeldir. Tarabya ve Büyükdere'de akla gelebilecek tüm konforu haiz palaslar vardır. Su içmek isteyenler, kaynakları-yla ünlü Çirçir'a ve Hünkârsuyu'na gider; oradaki karaağaçların altında kaval seslerini dinleyebilirsiniz belki, ama oraya varıncaya kadar tepeden tırnağa toz içinde kalacağınıza da emin olabili-rsiniz. Hünkârsuyu'ndan yarım saatlik bir araba yolculuğuyla Belgrad Ormanı'na varabilirsiniz; ancak çok maceracı de-ğil-seniz bu taraflara doğru fazla açılmamanız tavsiye olunur. Onun yerine Bo-ğaz'ın girişine yığılmış Türk köylerine gitmek tercih edilebilir. Orada çınarları uğuldatan meltemi dinle-yebilir, bir fincan kahve ve onun vazgeçilmez eşlikçisi bir bardak suyla yorgunluk atmanın keyfini çıkarabi-lirsiniz.”

Sarıyer Vapuru ve Necmettin Molla

Sarıyer Vapuru'nu bir dönemin çok ünlü hukukçularından Necmettin Molla Bey yaptırmıştır. Necmettin Molla aynı zamanda Şirket-i Hayriye'de uzun yıllar Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı yapmış. I. Dünya Savaşı yıllarında iflas tehlikesiyle karşılaşan şirket savaşı sonrasında büsbütün batıp gitmekten o kurtarmış. O günlerin kısıtlı imkânlarına rağmen, şirkete sekiz on vapur olarak, seferleri düzene koymayı yine o başarmış. Bu arada da, ilk kez şirketin Hasköy'de-ki tersanesinde, kendi olanaklarını kullanarak filoya iki küçük vapur ka-zandırmış. İşte, Sarıyer vapuru, bu iki vapurdan biri. Öteki de, tıpatıp benzeri olan Kocataş adlı vapur. Soyadı yasası

çıktığı zaman, ailesine Kocataş soyadını alan Necmettin Bey, Sarıyer'de Kocataş yalısında uzun yıllar yaşamış ve Sarıyer tarihine damgasını vurmuştur.

Dillere Destan Altinkum Plajı ve Altinkum Vapuru

Neşet Dereli Karşıdan Karşıya kitabında Altinkum Vapuru ve Altinkum Plajı'nı şöyle anlatır: “Bir zamanların ünlü Altinkum plajı, Şirket-i Hayriye'nin Rumeli kıyısındaki en uzak iskelesi olma özelliğine sahipti. Cumhuriyet'in ilk yılları, Şirket-i Hayriye açısından savaşın açtığı yaraları sarmakla geçti. Uzun bir dönemin sonunda şirkete yeni vapurlar alındığında, tarihler 1927 yılını gösteriyordu. 72 numaralı Üsküdar ve 73 numaralı Rumelikavağı, Cumhuriyet döneminin ilk vapurları olarak denizcilik tarihimizdeki yerini aldı. Ancak mesele yeni vapurlar almakla da bitmiyordu. Vapura binme ve gezme alışkanlığını kaybetmiş kent halkını yeniden eski hareketliliğine kavuşturmak gerekiyordu. Şirket-i Hayriye, tam da bu dönem-de herhangi bir deniz ulaşım şirketi olmadığını ispattayan bir hamle yaptı. Rumelikavağı'nın az ilerisinde, harika bir denize ve eşsiz bir kumsala sahip olan Altinkum bulunmaktaydı. İstanbullular, yaz aylarında yavaş yavaş burayı tercih etmeye başlamıştı. Ancak dönemin ulaşım olanaksız-lıkları nedeniyle Altinkum Plajına gitmek çok zordu. Şirket bu potansiyeli de-ğerdendirerek, İngiltere'den büyükçe bir vapur getirtti. Hatta daha da girişimci bir adım atarak, Altinkum Plajı'nın işletmesini üstlen-di. Sürat ve güzelliğiyle ön plana çıkan 74 numaralı Altinkum vapuru, 54 yıl boyunca hizmet verdiği İstanbullular'ın kalbinde ayrıcalıklı bir yere sahip oldu.”

Yazımızı, Şair, yazar, gazeteci Necdet Evliyagil'in 1975 yılında yazdığı Altinkum Vapuru adlı şiirinden aldığımız dizelerle sonlandıralım.

Altinkum vapuru,
Düdüğünü üç defa
Kesik-kesik öttürerek,
Yeniköy'den Tarabya'ya doğru
Geniş bir kavis çizerek,
Bacasından bıraktığı,
Bir araba kara dumanı da,
Çiğerlerimize sindirerek,
Bir martı'nın
Kanadında sır'oldu;
Çocukluk günlerinin
Tatlı anıları da,
Arkasındaki köpüklü yolda,
Ve mavilikler arasında
Yaşantımıza doldu _ ■

- Birinci, Berk. “Sarıyer'in Gözde Plajı Altinkum”, Boğaziçi ve Sarıyer Dergisi, Eylül-Ekim 2008,s.25
- Crawford, Francis Marion; 1890'larda İstanbul. çev. Şeniz Türkömer, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2009
- Dereli, Neşet. Karşıdan Karşıya. İstanbul: Komşu Yayın, 2007
- Schiele, Renate, Wolfgang Müller-Wiener. 19. Yüzyılda İstanbul Hayatı. İstanbul: Roche, 1988
- Tutel, Eser. “Bir Zamanların Sarıyer Vapuru”, Boğaziçi ve Sarıyer Dergisi, Eylül-Ekim 2006,s.37
- Tutel, Eser. Gemiler...Süvariler...İskeleler. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998

Stephan Hawking Ardından: YA KARADELİK'E DÜŞERSEK!

METİN YEĞİN

CAMBRIDGE'DE bir evde iki-üç adam, bir kaç kadın, siyah bir taytın ağzını açık tutmaya çalışıyordu. Bir kişi elindeki balonu taytın kenarına tutturmaya uğraşıyordu. Tekerlekli bir sandalyede birisi, metalik bir sesle onlara ne yapmalarını anlatıyordu. Etrafını çocuklar sarmıştı ve büyük bir merakla durmadan sorular soruyorlardı. Tekerlekli sandalyedeki adam, bir yandan hiç atlamadan çocukların sorularını cevaplıyor, bir yandan koca adamlara laf anlatmaya çalışıyordu. İki fizik profesörü, üç matematikçi, bir gök bilimciyi buna uğraşanlar ve çoğu Cambridge Üniversitesinde öğretim görevlisiydi. Onlara nasıl yapılması gerektiğini anlatmaya çalışan Stephan Hawking, Einstein'dan sonra dünya gelen en önemli fizikçisi ve bütün bu olanlarda Stephan Hawking'in doğum günü partisinde olan şeylerden başkası değildi.

Birlikte çocuk kitabı yazma fikrinin nasıl aklına geldiğini kızı Saly Hawking böyle anlatıyor. Sadece bir doğum günü partisinde değil evdeki normal bir akşam yemeği sırasında, çay saatinde ya da birileri kendi fizik teorilerini tartışmak için eve uğradıklarında çok sık olan şeylerdi bunlar. 'Babam çocukların sorularına her zaman öyle 'açık, anlaşılır ve gülünç' cevaplar veriyordu ki benim de aklıma birlikte böyle bir macera yazmak geldi' diyordu Saly, 'New Scientist', popüler bilim dergisindeki röportajında. Stephan Hawking zaten çocukların sorularına hiç yabancı değildi çünkü bunların aynı kendi soruları gibi olduğunu söylüyordu. 'Çocukların ve gençlerin merak etmeleri ve 'Neden' diye sormaları önemlidir. Merak etmeye devam ettiğim için ben de bir çocuk sayılırım.' diyordu.

Bilim çok ciddi bir iştir. Bu yüzden çocuk kitabı yazmaya başladılar. Çünkü çocuk kitabı yazmak çok ciddi bir şeydi. Stephan Hawking aynı soruları büyükler için yazdığı 'Zamanın çok kısa tarihi' kitabında da kendi kendine soruyor ve anlatıyordu zaten. 'Evren hakkında acaba gerçekte ne biliyoruz? Bu bilgiye nasıl ulaşıyoruz? Evren nereden geldi? Nereye gidiyor? Evrenin başlangıcı var mı? Eğer varsa, öncesinde ne oldu? Zamanın doğası nedir? Zaman sona erecek mi? Zaman içinde geçmişi gidilebilir mi ?...'

Ayrıca bir çocuk kitabı, her zaman maceralı olmalıdır ve hangi şey bir çocuğun sınırsız dünyasında geçen

Einstein'dan sonra dünyanın en önemli fizikçisini; Stephan Hawking'i geçtiğimiz ay kaybettik. Arkasında bıraktıkları arasında ışıltılı bir uzay içinde yol alan çocuk kitapları da var, dört tarafı gerçekliklerle çevrili çocuk maceraları da... Onunkisi sadece galaksiler arasında değil aynı zamanda gerçeklikler arasında geçen bir uzay yolculuğuydu.

bir macera kadar özgür olabilir? Mesela 'George'un Kozmik Dünyası' kitabında, iki küçük kahraman, George ve Annie, Annie'nin babasının çalıştığı bir uzay projesindeki tersliği düzeltmek için, süper bilgisayar Cosmos'un yardımıyla, uzayda güneş sisteminin daha ötelere giderler. Kozmik bir hazine avıdır bu ve her çocuk macerası gibi olağanüstüdür ama buradaki önemli şey, birçok çocuk kitabından ve hatta büyükler için bilimkurgulardan farklı olarak, anlatılanların 'gerçek'-bilimsel bir kuram olmasıdır. Yani macera, bilimsel bir kuramın içinde yolculuktur. Sadece onun sınırlarını aşmışlardır bu kitapta Stephan ve Lucy Hawking.

Böyle bir yolculuk için Stephan Hawking, büyükler için yazdığı 'Zamanın Daha Kısa Tarihinde'; 'hayali yine çok zor olan bir başka şey de gezegenlerin ve yıldızların gerçekte ne kadar uzakta olduklarıdır. Eski Çin'de yıldızlara daha yakından bakabilmek için taş kuleler inşa edilmişti. 'Gezegenleri ve yıldızları gerçekte olduklarından çok daha yakınmışlar gibi düşünmek doğal; nihayetinde günlük yaşamımızda uzaydaki muazzam mesafeleri göremiyoruz. Bunlar o kadar büyük mesafeler ki, genelde kullandığımız kilometre ya da mil hesabına vurmak bir anlam taşımıyor. Bunların yerine,

keşiflerden geliyordu çünkü Arizona Üniversitesindeki bir konuşmasında, bilimsel keşiflerden aldığı keyfi seks yaparken alınan keyfin aynıysa diye tanımlıyor; 'sadece farkı, daha uzun sürmesi' diyordu.

Stephan Hawking, çocuk kitaplarının hepsini kızı Lucy ile birlikte yazdı. Bu kitaplardaki maceralar da daha önce söylediğimiz gibi teorik fiziğin kuramsal sınırlarını da aşıyor. Yine 'George ve Büyük Patlama'da kahramanlarımız, bu sefer kuantum dünyasının içine dalarak bilimi baltalamaya çalışan bir gruba karşı mücadele etmekte. Hikaye, Big Bang-Büyük Patlama'nın sırlarında, ışık yılları uzaklığındaki gök adalarının arasında geçen ve yine dört tarafı gerçeklerle çevrili, nefes kesen bir macera.

Bu serüvenlerin gerçek kahramanı, Stephan Hawking, gerçek hayatta da sınırları parçalıyordu. 'Engelli olduğum için yardıma ihtiyacım var ama ben her zaman bu durumun sınırlarını aşmaya çalıştım ve mümkün olduğunca dolu bir hayat sürdüm. Dünyayı gezdim, Antartika'ya yerçekiminin sıfır noktasına... Belki bir gün uzaya gideceğim.' diyordu New yok Times'a konuşurken.

Kitaplar çok şeniliktir. Okurken "En sevdiğin uzay nesnesi olarak gel" partisine katılabilirsiniz, karadelige çok yaklaşırsanız spaghetti makarna gibi içine emilebilirsiniz belki ya da çok keyifli bir şekilde bankalar karşılıksız olarak para dağıtılabılır ama zaten para gereksizdir, süpermarketler de bedava olmuştur. Kitaplar komiktirler ve gerçek...

Stephan Hawking'in çocuk kitaplarında yapmak istediği, bütün diğer kitaplarında olduğu gibi sonsuz bir 'Neden' sorusu aslında ve bunun cevabının ne olacağı da değildir insanı harekete geçiren. 'Bütünsel, birleşik bir kuramı keşfetmek türümüzün hayatta kalmasını sağlayamayabilir. Hatta yaşam tarzımızı bile etkilemeyebilir. Ancak uygarlığın şafağına yaşamakta olan insanlık, her şeyi birbiriyle bağlantısız ve açıklanması zor olaylar gibi görmekten hoşlanmıyor. Dünyanın temelinde yatan düzeni anlamayı çok istiyoruz.' diye açıklıyordu bu tutkumuzu ve bu yüzden, 'neden diye sorduğum için ben de bir çocuğum' diyordu.

'Ya Karadelighin içine düşersek!' İçine her an düşeceğimiz, belki de içinde olduğumuz bu 'karadelikler, çocuk-larımız dışarı çekebilmek için ışıltılı bir uzay aracı gibi bu kitaplar ve hatta bizim için de bu böyle. Bu serüvenler-de iyi yolculuklar herkese... ■

KÜRŞAD OĞUZ

Tercihleri sorgulatan balina avcısı:

Herman Melville

Uzun yıllar okyanuslarda balina avına çıktı, ama kendini hep iki duvar arasında sıkışmış hissetti. “Moby Dick” en önemli eseri sanılır ama Kafka’ya rakip öyküleri vardır; “Bartleby” gibi. Herman Melville, bir sivil itaatsizi anlattığı bu hikâyede sanki ilk kez kendi olmuştur...

HEPİMİZİN isteyip de yapmadığını yapan bir kahramanı var Herman Melville'in: "Bartleby." Yazarı, Moby Dickle tanınmaya yetinenlerin eksi hanelerine yazılan isim aynı zamanda bu Herman, ölümünden sonra bile uzun süre göz ardı edileceğini anlamış olmalı ki, 1856'da aynı adlı bu uzun öyküyü kaleme aldı ve Bartleby karakterine kendi "hiçliğini" yansıtarak bir anlamda "Ben sizi çok iyi biliyim" dedi Amerika'ya.

Bartleby, dünyanın ilk sivil itaatsiziydi. Hukuk katliplığı yaptığı "Wall Street"te iki duvar arasında sıkışıp kalmış, düşleriyse birlikte içine kapanmıştı. Giderek herşeyi reddetmeye başlıyordu: "Yapmamayı tercih ederim," "Şimdilik akılcı olmamayı tercih ederim" gibi cevaplarla önce bulunduğuy ortama itaatsizlik etmiş, bunu, "yememe-yi tercih ederim" söyleyey yaşama karşı itaatsizliğey vardırca kadar ileri gitmişti. Aslında bütün bunlar, çevresinden gelen "Yeni bir iş bulmalısın," "Daha ilginç bir kitap yazmalısın" uyarılarına karşı Melville'in verdiği cevaptı. Eseri 1943'te İspanyolca'ya çeviren J. L. Borges'e göre Bartleby, "1919'a doğru Franz Kafka'nın yeniden bulgulasıy derinleştirceğı bir biçim ortaya koyuyordu: Davranış bozuklukları ve duygusal sapkınlıkları ya da bugünkü olur olmaz kullanımıyla, psikolojik bozukluklar." Dediğim gibi, Bartleby (son olarak Dost yayınları tarafından yayımlandı), Melville'in yaşama çelişkilerinin öyküsüydy.

20'sinde, engin sularda

Bu çelişkiler 1 Ağustos 1819'da, New York'ta doğdu. İskoç kökenli, sekiz çocuklu Allan Melville üçüncü evladıydı Herman Melville. Tüccar baba 1826'dan itibaren, dört yıl sonra iflas edecek şirketine güçlükler yaşamaya başlamıştı. Şirketinin iflasının ardından ailesini New York eyaletinin Albany kentine götüren baba iki yıl sonra öldüğünde, arkasında yüklü miktarda borç bırakmıştı. Herman, Albany Akademisi'nde sadece iki yıl okuyabilmişti; 15 yaşında çalışmaya başladı. Beş sene boyunca katiplik, irtifatçı, ağabeyinin dükkânında tezgahçılık ve hasta yeterlin eğitimi olmasın diye öğretmenlik bile yap-

Albany Classical School'da bazı dersleri takip etmiş ve yerel edebiyat kurumunun üyesi olmuştur. 1837'de Melville'ler komşu kent Lansinburg'a yerleşti.

Onu tam iki yıl sonra, ilk deniz macerasında görüyörüz. Liverpool'a hareket eden "St. Lawrence" adlı bir ticaret gemisine kamarat olarak binen Herman'ın hayatındaki ilk büyük hayalkırıklığı da gemide gördüğü zulüm ve Liverpool'un kenar mahallelerindeki sefaletti. Dört yıl sonra New York'a döndüğünde de durum pek parlak değildi. Bir süre bir avukatın yanında çalıştı Herman, ama olmadı. Bir Latin atasözü "Denizi methet karada kal" der; o yıllarda bunu istesede de onu karada tutacak iyi bir iş bulunamadı ve bu kez New Bedford'dan Güney Pasifik'e doğru hareket eden "Acushnet" adlı balina gemisine bindi Melville. Böylece, 24 yaşında, beş yıl sürecek bir yolculuğa çıkmış oldu. 3 Ocak 1841'de balınları balina avı onları önce Rio de Janeiro'ya, sonra Cap Horn'a sürükledi. Gemideki hayat şartları dayanılmaz zorlukta idi. 9 Temmuz 1842'de, çok disiplinli deniz koşullarında geçen 18 ay sonunda, Toby Green adlı bir arkadaşıyla Markiz Adaları'nda gemiyi terketti.

“Yamyam”larla ilk teması da burada kurdu Melville. Typee adlı bir kabilenin eline tutsak düştü, bir ay boyunca onlarla yaşadı. Gerçi bu hayat, onun tecrübesini zenginleştirmişti ama balina avına çıkan Lucy Ann adlı bir Avustralya gemisi onu kurtardığında da memnun olmuytu. Ancak bu gemide de aradığını bulamadı Melville. 20 Eylül 1842’de gemideki bir ayaklanmaya

A black and white portrait of a man with a full beard and mustache, wearing a suit and tie. The portrait is rendered in a halftone or dithered style, with a background of vertical lines.

katılınca Tahiti’de tutuklandı. Bir süre hapiste yattıkları sona tekrar yerlilerin arasına karıştı; misyonerlerden ziyade onların yanında kaldı. Bu kez Tahiti’yi terketmeye hazırlanan Charles’Henri adlı bir gemiye zıpkıncı olarak alındı. Hawai Adası’na doğru aklı ayıllık bir yolculuktan sonra 2 Mayıs 1843’te Lahaina’da özgürlüğüne kavuştu. Honolulu’da üç ay boyunca bir jimnastik salonunda çalıştı. Aynı yerde, Britanyalı bir ticaret şirketiyle anlaşma imzalamasına rağmen, deniz yine çekti onu. “United States” adlı, Amerikan donanmasına ait bir savaş gemisine tayfa olarak bindi. Bu geminin son durağı 14 Ekim 1944’te Boston’du ve böylece Melville’in deniz maceraları da sona ermiş oldu.

Deniz bitti derken...

Melville ailesine Lansinburg'da kavuştu. Daha sonra New Yorktaki kardeşlerinin yanına yerleşti ve seyahatlerinde yazdıklarını macera romanlarına serpiştirmeye koyuldu. "Typee - Markiz Adaları'nda bir vadide yerilerle dört hafta," 27 Şubat 1846'da yayımlandı. Ertesi yıl Tahiti'deki maceralarını "Omoo'da anlattı. Bu iki kitap egzotizme susamış halk nezdinde büyük başarıya ulaştı. New York dergileri Melville'e kısa sürede büyük ilgi görmeye başladı. The Literary World ile eleştiri makaleleri verdi, Yankee Doodle'a hiciv yazıları yazdı.

Bu başarılar arasında aşka da yer buldu Melville. 4 Ağustos 1847’de, Bostonlu bir yargıcın kızı olan Elizabeth Shaw’la evlendi; New York’a yerleşen çiftin daha sonra dört çocuğu oldu. Kendine güveni artan

yazar, Marti 1849'da, Londra'da daha iddia ve yetkulu olan üçüncü romanı "Mardi"yi yayımladı. Bu, romandan daha ziyade bir alegoriydi; Melville'in mizahi yorumları çok başarılı olmasına karşın biraz muğlaklığı ve otobiyografik romanların yarattığı rüzgâr tersine döndürdü. Büyük bir başarısızlığa uğrayan kitap Melville'in ciddi biçimde borca bulaştırdı. Yapacak bir şeyi yoktu Melville'in. Günde 3000 kelime yazmaya başladı ve kısa süre sonra iki yolculuk romanı daha çıkardı. Liverpool'a yaptığı ilk yolculuğu anlatan "Redburn" (1849) ve "Uncle Stated" adlı savaş gemisindeki son yolculuğu hakkındaki "White Jacket" ilk iki romanı kadar başarıya ulaştı.

Çevresi gibi o da “artık denizin bittiğini” düşünüyordu. Yine de 1850 Şubat’ında, bir İngiltere seyahati dönüşünde, bambaşka bir uzunluk ve yoğunlukta, beyaz bir balinanın peşinde süren bir avın hikâyesini anlatan romanını yazmaya başladı. Bu, Melville için “insan”ın canavarlığını bütün yönleriyle gösteren bir ilk keşifti.

1850 Eylülünde üç yıl önce evlendiği
eşiyle 13 yıl boyunca kalacağı bir çiftlik
olarak Massachusetts'e yerleşti Melville.
Komşusu Nathaniel Hawthorne'la uzun
süren dostluğun başlangıcıydı bu. Zaten
ertesi yılın 18 Ekiminde yayımlanan "Moby
Dick – Beyaz Balina" da Hawthorne'a ithaf
edilmişti.

Beyaz Balina onu da yedi

Melville, aslında bu romanı en güçlü olduğu dönemde yazmıştı. Bir mektubunda, 25 yaşına kadar kendisinde hiçbir gelişme

görmediğini söylüyordu: "Ben hayatımı, 25 yaşından itibaren başlatırdım. Yazı sahasından gelişme ancak o zaman kendisini belli etti." Buna karşın "Moby Dick," yazarının bekelediği ilgiyi görmeydi. Aslında Melville'den daha çok hafiflik ve özellikle de çok bekleniyordu. O da, romanının 22'nci bölümüne kadar komik bir balina avcılığı hikâyesi yazmayı denemiş, ancak daha sonra maksadını değiştirmişti. "Moby Dick" hakkındaki sözü Borges'e bırakalım: "Sayfalar boyunca anlatı, dünyanın boyutlarına ulaşınca kadar genişler. Başında okuyucu konuyu balina avcılarının sefil yaşamı sanır; ardından izleğin, tek saplantısı Beyaz Balina'ya saldırıp öldürmek olan Kaptan Achab'ın çlgınlığı olduğunu inanır; en sonunda balinanın da, Achab'ın da, gezegenin okyanuslarındaki bitmez tükenmez kovalamanın da evrenin simgeleri ve aynaları olduğunu kavrar..."

Melville'in, Moby Dick'in yayınlanmasıyla azalmaya başlayan üzü, enserestten bahsettiği karmaşık metafizik romanı "Pierre"le (1852) birlikte bütünyle yokoldu. Yine de Putnam's Monthly Magazine'e düzenli olarak yazı gönderimini sürdürüyordu. Bu hikâyelerden bazıların daha sonra kitap olarak da yayımlandı. Devrimci bir askerini öyküsünü anlattığı "Israel Potter" 1855'te geldi. Bu yazıf tarihsel aşk hikâyesini 1856'da en önemli eserlerinden biri olan "The Piazza Tales" izledi. Kısa öykülerden oluşan bu kitap "Bartleby," "Benito Cereno" ve "The Encantadas"ı içeriyordu. Ertesi yıl "The Confidence Man" adlı son romanı yayımlandı. ABD'deki para kültüne karşı şiddetli bir eleştiri mahiyetindeki bu eser, daha önceki kitaplarının çizgisine yeni bir derin karamsarlık örneği olarak eklendi.

Beklenen memuriyet

Melville'in ilk ciddi sağlık sorunları aynı döneme denk geldi. Bu, ruhsal durumunu da olumsuz etkileyince kayınbabası yarıgıç Shaw onu Atlantik ötesine uzun bir yolculuğa göndermeye karar verdi. Melville, Amerika kıtasını terkettiğinde sonra 11 Ekim 1856'da İskoçya ve İngiltere'ye uğradı ve daha sonra Akdeniz'e indi. 20 Mayıs 1857'de ülkesine döner dönmez, Mark Twain örneğinde olduğu gibi Tennessee, Wisconsin ve Chicago'yu kapsayan bir konferans turnesine çıktı. Yazar, bu yolculuğundan ürettiği hikâyeleri "Güney Denizleri" adlı kitabında topladı.

Nisan 1860'da Herman Melville, "Meteor" adlı geminin kaptanı olan kardeşi Allan'la birlikte gerçekleştireceği dünya seyahatinden vazgeçti. Kitaplarını gösterilen ilgişizlik sonucu, yaşamını sürdür-bilmek için öğretmen olarak iş aramaya başladı. Çabaları boşa çıktı ve maddi zorluklar onu çiftliğini satmaya ve New York'a dönmeye zorladı. Melville nihayet 1866'da, 15 yıldır hayalini kurduğu işe kavuştu: Gümrük müfettişliği. Ona ömür boyu sosyal güvenlik imkanı sağlaya-cak, New York Limanı'ndaki gümrük müfettişliği görevini 1885'e kadar sürdürdü Melville.

Bu görev onun 1866'da yazarlık kariyerine "Battle-Pieces and Aspects of the War" adlı, silahlı savaşta esinlenerek yazdığı şiirleri eklemesini sağladı. 1875'te, bu kez almanların birinin मदद yaptırdığı yayımladığı "Clarel" geldi. Buradaki şiirlerde Filistin'e yaptığı yolculuktan esinlenmişti Melville. Daha sonra 1888'de "John Marr ve Diğer Denizcilik" yayımlandı, 1891'de de "Timoleon."

Lâkin Melville'in yaşamının son dönemini nasıl geçirdiği çok karanlıktır, ölümünden ise gazetelerle çok az sözedilir. Bu onun, büyük bir yalnızlık içinde öldüğünü gösterir. Yok de son bir eser vermeyi ihmal etmiyor yazar; yine denizcilikle ilgili "Billy Budd" adlı kitabını 1891 ikkabarında bitiriyor. Ve 28 Eylül'de hayata gözlerini yumuyor.

Usta Borges'in bu yalnız ölümlle ilgili de söyleyecek birkaç sözü var: "Melville'in ölümünden 20 yıl sonra Encyclopedia Britannica'nın 11. baskısı ondan basit bir denizci yaşamı yazarı olarak söz ediyor, Lang ve George Saintsbury, 1912 ve 1914'te, İngiliz edebiyatı tarihlerinde sessizce onu atıyorlardı. Daha sonra Arabistanlı Lawrence ve D.H. Lawrence, Waldo Frank ve Lewis Mumford tarafından ortaya çıkarıldı. 1921'de Raymond Weaver ilk Amerikan monografisini yayınladı: Herman Melville, Mariner and Mystic; ardından John Freeman 1926'da eleştirel bir biyografisini yayınladı: Herman Melville... Nüfus yoğunluğu, kentlerin büyüklüğü, yaygaracı bir tanıtımın yalanları sonucu, Amerika'nın geleneklerinden biri de isimsiz büyük adam oldu. Edgar Allan Poe için bu böyleydi, Melville için de böyle oldu..." ■

ZAFER DORUK

ÖLMEZ OTU

YAŞAR Kemal, "Ölmez Otu" adlı romanında Çukurova'nın dag köylerinde yaşayan mevsimlik işçileri, Adı Ağaç olan borçluları ödemek ve kanınlarını doyurmak için Çukurova'ya inip pamuk tarlalarında verdikleri yaşama kavgasını anlatır. Kitabın Sadak, "Yaşar Kemal ya da Dionysos" adlı katabından belirttiği gibi, Yaşar Kemal doğayı bizim bildiğimiz biçimde değil, kendi zihninde düşündüğü gibi anlatır; biçimini bozar çarpıtır, abartır; kişileri, ağıtların, mitlerin, destanların büyülü diyye konuşturur. Doğa, gerek yaz gerek kışiler konuşturken sürekli değişir, devinin Doğa'çlama bir hikâye anlatılır gibidir. Sözçükle gerek deyyiş, gerek anlam bakımından sürekli parıldar. Yalçın Sadak, bu özellikleriyle Yaşar Kemal'in diğer yazarlardan ayrıldığını ve mode yazarların en başında geldiğini söyler. Anlatacı derti, Yaşar Kemal'in derdinin önüne geçmez; onun derti, Anlatmanın keyfini yaşamak, dilin tadını çıkarmaktır.

Canetti, "Kitle ve İktidar" adlı yapıtında kitle ve iktidarı birbirlerini nasıl etkileyip çoğalttıkları, insanların arasında emir ve itaat ilişkisinin nasıl biçimlenerek saldırganlık mekanizmasına dönüştüğünü anlatır. En zor sorgulanan, dolayısıyla en tehlikeli olan şey, emrin, emredilende derin bir sızı bıraktığıdır. Bireysel özgürlüğü kısıtlayan bu sız katmerlenerek itaati içiştir. Canetti kitle ve iktidar ilişkisinin tarih üstü boyutlarını keşfeder, insanın özüne yönelir. Hayvan sürülerini, insan topluluklarını, çığ, coğrafya, din farkı gözetmeksizin inceler. Kitle ve iktidar olma arzusunu arkaik temellerini somut örnekler üzerinden gösterir. İnsanları doğa olayları karşısındaki davranış biçimlerini kitle ve iktidar arzusunu sembolleri olarak inceler.

Yaşar Kemal'in "Ölmez Ot" adlı romanı, inancın Anadolu kültürlerindekinin derin ve sarsılmaz güç bağıni gösterir. Canetti, kitleyi simgelere ayırır: Ateş, deniz, yağmur, nehir, orman, ekin, rüzgâr, vs.. Bu olguların her biri kitlenin bazı temel niteliklerini taşır; mitlerde, düşlerde, konuşma ve şarkılarda birer kitle simgesi olarak bulunur. Süriyy; avcı sürüsü, ağıt sürüsü savaş sürüsü gibi türlere ayırarak inceler, insan toplulukları üzerinden örneklerle anlatır. Yaşar Kemal'in "Ölmez Ot" adlı romanında Canetti'nin inceleme konusunu yaptığı birçok özelliğın bulunduğunu görürüz. Canetti süriyyü şöyle tanımlar "Sözcüğün modern anlamıyla kitle kristalleri ve kitleler hâlâ aynı olan daha eski bir birimden türemiştir. Bu birim 'sürüdür. Sürünün karakteristik özelliğı büyüyememesi olgusudur. Etrakt boşlukta çevrilirdir ve kelimenin tam anlamıyla ona katılabilecek kimse yoktur. En yakını dilediği daha fazla sayıda olmak olan heyecan dilediği bir grup insanın oluşur. Aylanma ya da her neyse daha fazla sayıda insanla yapılması daha iyi olur. Bu kadar az kişiden oluşan bir grup için, süriyye katılan her bir insan, önemli ve vazgeçilmez bir katkı sağlayacaktır."

Köyde Vurgun Ahmet olarak bilinen Taşbaşoğlu, köylülere “ermiş” kabul edilmiştir. Muhtar Sefer, her fırsatta bu inançı delmeye çalışır ama Taşbaşoğlu ortadan yok olmadan önce buyurduğu için kimse Sefer’le tek kelime konuşmaz ve sürünün dışına itilecek bir insan için en kötü cezaya çarptırılır. Muhtar Sefer’den bileyen bir başka köylü de, onu “ışeyene kadar

övödürterek" nisanısı Zeliha'nın gözünde beş paralık yara Memidiktir. Memidik bir punduna getirip Seferi öldürmei kurar, Sefer ölmeden ona rahat yüzü yoktur. Bunu yapmazsa sürünün tepkisini üzerine çekecek, ölene kadar bu utançla yaşayacaktır; ama o, Sefer yerine yanlışlıkla bir başkasını öldürür. Şimdi hem Sefer'den hem de yanlışlıkla öldürdüğü adamın ölüsünden kurtulması gerekmektedir. Uzunca uğraşlardan sonra ırmak sürükler götürür adamın ölüsünü, ama Memidik bu kez de en büyük uğraşı ve amacı ortadan kaktığı için kendisini bir boşlukta gibi hisseder. Amaç elde edilmiş, aniden bir değişim yaşanmıştır. Yaşlı anası Meryemceyi köyünde bir başına bırakıp pamağın inen Uzunca Al'nin, anasını öldürüp geldiği söylenişle yayılır ve bu inanç ete kemige büründürölür. Al'nin, sürünün tepkisinin kurtulmak, anasına ölmeden yetişmek için herkesten fazla pamağ toplaması gerekmektedir. Koca Halil'in önerisine daha fazla direnemez, dışına çıkarak sürüye ihanet eder. Sürü bir tarafta, Uzunca Al ve ona amacına ulaşması için çizgi dışına çıkmayı öneren eski hırsızlardan Koca Halil diğer taraftadır. Savaş iki taraf arasında kızışır; Uzunca Al'i, köylülere tarafından linç edilerek cezalandırılır. Aslında iki taraf da meşru olmayan yollari denemiş, bunu birbirlerinden gizlemişlerdir. Böyle gittiği sürece sorun olmayacaktır ama tarafların bir ve azınlık ta kalani değeriiler tarafından fark edilince gılgilik bozulmuş, bozan kişi cezalandırılmıştır. Amaçları na ulaşında da ona acılar, hep birlikte yaralarını sarmaya girişirler. Ona eli en çok kalkan, en çok şefkat gösteren olmuştur.

Taşbaşoğlu günün birinde dönüp aralarına girince madara olur, ermişliğinden kuşku duyulur, kafalarındaki ermişli alt üst ettiğini iddia ederek ona hınc beslenir. Herkes karpuz çalar ama gizlice yapıldığını işi sorun yoktur, ama Taşbaşoğlu çalarken kendisini ele verdiği nokta patlama noktasıdır. Taşbaşoğlu'nun zaten yıpranmış olan ermişliği sapır sapır dökülür; yediği dayağın şiddeti, birikmiş bir şiddettir, tepkisi de şiddetli olur. Yine de Taşbaşoğlu son nefesini verene kadar onların gözünde ermiştir. İşler ters gidine, bu tersliğin altında ona karşı işledikleri suçların payını ararlar. Kitle birini çok anlamsız bir biçimde suçlar, onun suçlu olduğunu kendini yavaş yavaş ağırlandır, suç durmadan ürer ve kitle, suçunun anlaşılmasını çekemeyen kurbanı güçsüz bulduğu yerde kıştırıp saldırıya geçer. Kitle genelde galip gelir. Kitle birini ne kadar yükseğe çıkarırsa, onu oradan bırakıp çok kolay da öldürebilir. Birinin öldürüleceğini karlar verecek olan da iktidardakilerdir. Taşbaşoğlu'na ermiş payesini veren de, onu oradan alıp karpuz hırsızlığına indirgen de kitlelerdir. Üzünce Ali'yi anasını öldürmekle suçlayan, onu öldürmeye dövdükten sonra yaralarını saran kitle... Öüler, ermişler, kutsal güçler dünyasından medet uman kitleler, dünyevi nesneleri bu dinse öyle güçlerle ilişkilendirirler. Bu yüzden "Ölme Otut" da mitolojik bir hikâye tadında okunur. Öyle bir hikâye ki kendimizi dinsel, geleneksel ritüellerle dolu bir dünyanın içinde buluruz. Ateşin, ışığın, ayın, yıldızın, şimşegin, karalığın, otun, böceğin... Dağın, ovanın, kartalın, atın, güvercinin Yaşar Kemal'in dilinde zihnimizi alt üst edecek biçimlere bürünmesi, hayal dünyamızı canlı tutan gücü bize masalsı bir atmosfer yaşatır. ■

**Sarıyer Belediyesi
Gençlik Eğitim Merkezi
(SAGEM),** Sarıyer

Belediyesi tarafından Sarıyer bölgesinde yaşayan çocuklar ve ailelere eğitimsel ve sosyal alanlarda destek sağlamak, eğitimde fırsat eşitliğini desteklemek amacıyla kurulmuş, 7 - 14 yaş arası çocuklar ve ailelerine ücretsiz olarak hizmet vermekte olan eğitim ve kültür merkezidir. Ayazağa, Bağlar, Bahçeköy, Cumhuriyet, Ferahevler, Fatih Sultan Mehmet, İstinye, Kazım Karabekir, Pınar, Reşitpaşa ve Sarıyer Merkez olmak üzere 11 ayrı mahallede hizmet vermeye devam etmektedir. Şubelerde Türkçe, matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler, İngilizce, bilgisayar alanlarında destekleyici eğitim çalışmaları ve spor, drama, müzik, görsel sanatlar alanlarında branş dersleri yapılmaktadır. Ayrıca; atölye çalışmaları, belirli günler ve haftalar kapsamındaki faaliyetler, şehir içi ve şehir dışı geziler, tiyatro ve sinema gösterimleri, yaz kampı, yazar - okur buluşmaları gerçekleştirilmektedir. Talep duyulan şubelerde yetişkinlere yönelik olarak; açık öğretim dersleri, okuma yazma, kadın sağlığı, bilgisayar, İngilizce kursları, spor etkinlikleri, seminerler yürütülmektedir. Kadın sağlığı eğitimleri - Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV), aile eğitimleri - Sarıyer Halk Eğitim Merkezi, Genç Kadınları Güçlendirme Projesi - Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (AÇEV) desteği ile yürütülmektedir.

Sagem'deki çocuklara 23 NİSAN'I SORDUK

Sema 6. Sınıf

23 Nisan deyince aklına ne geliyor?

23 Nisan deyince aklıma sevinç, mutluluk, özgürlük geliyor. 23 Nisan çocuklara armağan edilen bir bayramdır. Bunu her sene düzenli olarak kutluyoruz. Ve herkesin 23 Nisan'ı kutlu olsun.

23 Nisan senin için ne ifade ediyor?

23 Nisan benim için barışı ve özgürlüğü ifade ediyor. Ulu önder Atatürk bu bayramı biz çocuklara armağan etti. Ama bazı çocuklar bazı nedenler yüzünden 23 Nisan'ı kutlayamıyor. Ve benim dileği bu 23 Nisan'da bütün çocukların 23 Nisan'ı kutlamasını istiyorum.

Berkay/2. Sınıf

23 Nisan senin için ne ifade ediyor? Sevgiyi ifade ediyor. 23 Nisan deyince aklına ne geliyor? Okul, çocuk ve özgürlük.

Elifnur 3. Sınıf

23 Nisan deyince aklına ne geliyor?

Sevgi, saygı, barış ve mutluluk geliyor.

23 Nisan senin için ne ifade ediyor?

23 Nisan benim için bence çok güzel bir gün. Çünkü her büyüğün bir şeyi var ve bizimde bir bayramımız olduğu için çok mutluyum.

Umut 3. Sınıf

23 Nisan deyince aklına ne geliyor? Bayram geliyor. 23 Nisan senin için ne ifade ediyor? Çocukların mutlu olması...

Beyzanur 6. Sınıf

23 Nisan deyince aklına ne geliyor? Benim aklıma çocukların bayramı, eğlence geliyor. 23 Nisan senin için ne ifade ediyor? Benim için çocukların eğlence, bayram gibi şeyleri ifade ediyor.

Naz /4. Sınıf

23 Nisan senin için ne ifade ediyor? Mutluluğu, kardeşliği ve sevgiyi ifade ediyor. 23 Nisan deyince aklına ne geliyor? Aklıma barış içinde olan bir dünya geliyor.

Arda Rüzgar 5. Sınıf

23 Nisan deyince aklına ne geliyor? Aklıma para geliyor. Çünkü o gün harçlık alıyorum. 23 Nisan senin için ne ifade ediyor? Mutluluk ve barışı ifade ediyor. Çünkü benim için onu anımsatıyor.

Beray 3. Sınıf

23 Nisan deyince aklına ne geliyor? 23 Nisan deyince aklıma bayram geliyor. 23 Nisan senin için ne ifade ediyor? En güzel ifadeyi veriyor.

Buğra Mehmet 5. Sınıf

23 Nisan deyince aklına ne geliyor? Benim aklıma çocukların bayramı, eğlence geliyor. 23 Nisan senin için ne ifade ediyor? Benim için çocukların eğlence, bayram gibi şeyleri ifade ediyor.

Ela su / 2. Sınıf

23 Nisan senin için ne ifade ediyor? Heyecan ifade ediyor. 23 Nisan deyince aklına ne geliyor? Eğlence, dans, şarkı.

23 NİSAN ŞİİR ATÖLYESİ

SAGEMler'de yaptığımız şiir atölyelerinde bugünkü konumuz 23 Nisan'dı. Atölyemizde ilk başta öğretmenimiz şiir hakkında bilgiler verdi ve şiir yazma hakkında tartıştı. Bazı şairlerin şiirlerini okuduk. Daha sonra ne yazabiliriz diye düşündük ve işe koyulduk. Biraz zorlanmış olsak da şiirlerin sonunu büyük bir keyifle getirdik.

23 NİSAN

23 Nisan kutlu olsun
Her çocuk mutlu olsun
Atatürk'ün armağanı
Törenlerin yapıldığı
Şiirlerin okunduğu
Çocukların oynadığı
Bayramımız kutlu olsun

Özge Yağmur Görmek

23 NİSAN

23 Nisan kutlu olsun
Çocuklar neşeyle dolsun
Bugün bizlerin bayramı
23 Nisan kutlu olsun

Bugün en mutlu günümüz
Bayramımız 23 Nisan
Hep neşeyle doluyor insan
Yaşasın 23 Nisan

Ceren Arslan

BARIŞI VERİN BANA

Dokunmayın onlara
Bitsin dünyada kavgaya
Çocuklar kalmasın arada
Sevgi dolu olalım yan yana

Bugün bayram olsun dört bir yana
Her yana barış saça saça
Kimse mutsuz olmasın oralarda
23 Nisan bağlasın biz tam ortada

Nehir Özüğurlu

ÜZÜLMESİN ÇOCUKLAR

Çocuklar, çocuklar
Okula gitsin çocuklar.
Lakapsız, enerjisiz çocuklar
Annesi, babası olmayan çocuklar
Rana, Emre, Cemre hakkı vardır bütün çocukların.

Hep beraberiz bütün çocuklarla
En güzel arkadaşlığı bize arkadaş sunar,
Parkları otoparka dönüşmesin.

Gülsün hep çocuklar!
Üzülürlerse anneleri sorsun
Lakap olursa olsunlar
Sunar çocuklar bize kabiliyetlerini
Ünlü, ünsüz çocuklar vardır tabi,
Ne olursa olsun çocuğuz biz her yaşımızda.

Tuana Saka/ 3. Sınıf

Hepimiz FARKLIYIZ, Hepimiz EŞİTİZ

SARIYER'DEN DÜNYA LİDERLERİNE

5 MESAJ

- 1 Çocuklar karar alma süreçlerine katılsın
- 2 Çocuklara şiddet önlenmelidir
- 3 Çocukların oyun zamanı olsun
- 4 Çocuklar barış içinde yaşasın
- 5 Eşit toplum, eşit eğitim

SARIYER BELEDİYESİ 3. ULUSLARASI ÇOCUK MECLİSİ BİLDİRGESİ 2018

BİZLER Türkiye'nin farklı şehirlerinden (Mersin, Artvin, Aydın, Aydın, Şırnak, Edirne, Erzurum, Hatay) ve dünyanın farklı ülkelerinden (Bosna-Hersek, Kosova, Gürcistan, Arjantin, Malezya, Ukrayna, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Endonezya, Çin, Bulgaristan, Kazakistan) gelen çocuklar olarak 3. Sarıyer Uluslararası Çocuk Meclisi'nde buluştuk ve bir toplantı düzenledik. Hep birlikte eğlenceli ve eğitici oyunlar oynadık. Bu yıl arkadaşlarımızın oylama yaparak belirlediği "Oyun Hakkı" ve "Hepimiz Farklıyız, Hepimiz Eşitiz" konuları üzerinde konuştuğumuz ve paylaşımlarda bulunduk. Tüm yaptığımız çalışmalarda arkadaşlarımızın önerilerini oyladık ve görüşlerimizi de şu şekilde sıraladık: Eğitim bir çocuğun en temel hakkıdır. "Eğitimsiz çocuk ağaçsız ormana benzer, eğitimsiz bir ülke ayakta duramaz" dedik. Sağlık ve barınma da en temel haklardır. Hiç bir çocuk bu haklardan mahrum edilmemeli ve haklardan eşit şekilde yararlanabilmelidir. Ayrıca çocukların kendilerini iyi hissedebilecekleri, saygı ve sevginin olduğu ortamlara da ihtiyaçları vardır. Oyun bir çocuğun en büyük eğlencesidir. Eğitimde oyun bir diğer hakkımızdır. Eğlenceli oyunlar oynayarak daha rahat öğrenebiliriz. Arkadaşlarımızın yardımı bizi daha güçlü ve güvenli kılar. Oyun, çocukların birlik ve beraberlik içinde sosyalleşmelerini sağlar. Bu durumda aileler çocukların sosyalleşmelerini

engellememelidir. Hatta aileler çocukların oyun alanlarını daha güvenli hale getirmeli ve onlarla oyun oynamalıdır. Çocuklar eşit bir toplumda din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı yapılmadan eşit kanunlar altında yaşamalıdır. Eşit bir toplum için özgürlüğün korunması, çocukların söz ve oyun haklarının kısıtlanmaması, eşit şartlarda eğitim görmeleri gereklidir. Biz çocuklar olarak şiddet konusuna da değinmek istiyoruz. Çocuklara karşı yapılan her türlü şiddetin önlenmesi ve daha ağır bir şekilde cezalandırılması gerekir. Sarıyer Uluslararası Çocuk Meclisi olarak; dünyadaki tüm çocukların haklarına kavuşmaları ve eşit bir toplumda yaşamaları için dünya liderlerinden şunları istiyoruz. Bu meclis diyor ki; çocuklar barış içinde eşit şartlarda yaşamalı!

Bu meclis diyor ki; çocukların karar alma süreçlerine katılabilmeleri için yasa tasarıları yapılmalı! Bu meclis diyor ki; çocuklara yönelik her türlü şiddet önlenmeli! Bu meclis diyor ki; çocukların oyun oynayabilecekleri zamanları olmalı! Ve diyoruz ki "ÇOCUKLAR, ÇOCUK GİBİ YAŞAMALI!" Bizlere çocuk bayramını armağan ederek bir araya getiren Mustafa Kemal Atatürk'e tüm dünya çocukları adına teşekkür ediyoruz. Bu çalışmalar sürecinde bizleri destekleyen Sarıyer Belediye Başkanı Sayın Şükrü Genç ve Sarıyer Belediyesi'ne teşekkür ediyoruz. ■

Bir Zamanların Çocuk dergileri

ŞİMŞEK SANTRAFOR VEYA PROFESÖR TONTON NEREDESİNİZ?

BENİM kuşağım Ülkü Tamer ismine çocukluktan aşinadır. Bunun da nedeni Milliyet Çocuk Dergileridir. 70'li ve 80'li yılların başında Yalvaç Ural ile birlikte Milliyet Çocuk Dergisi'ni çıkarıyorlardı. Önce gazetenin eki olarak verilirken Abdi İpekçi'nin isteği ile Ülkü Tamer dergiyi bağımsız olarak yeniden çıkartır. Dergi sanki büyükler için çıkartılacakmış gibi hazırlanır. Daha sonraları Ülkü Tamer anılarında o yılları anlatırken şöyle diyecektir "Ağaç yaş iken eğilin doğruluğuna yedek subay öğretmenlik döneminde tanık oldum. Milliyet Çocuk Dergisi serüvenim sırasında da iyice inandım." Halit Kvançla Umur Bugaya köşe yazılarını yazdırır. Haldun Taner Mitoloji öyküleri yazar. Her sayıda ünlü yazarlardan öyküler konur ve bunların ilki de Aziz Nesin ile başlar. Bu ilk sayı 55 bin basılır sonra siparişler gelince artırılır. Komiser Colombo'nun Pembe Panter'in posterlerini verdiklerini hatırlıyorum. Ülkü Tamer gene derginin çıkış hikayesini anlattığı yazısında dönemim ünlü dizisi "Zengin ve Yoksul" da oynayan ve resmini bulamadıkları tıfıl Nick Nolte'in posterini basabilmek için Columbia şirketinden dia istediğini ve derginin satışsın 85 binlere ve 100 binlere nasıl fırladığını anlatır. Her hafta hiç aksatmadan aldığım bu dergi benim hayata bakış açımı ve elbette ki hayatımı değiştirmiştir. Zaman içerisinde

EMEL İRTEM

Milliyet Çocuk Dergisi ile birlikte Tercüman Çocuk ve Türkiye Çocuk Dergilerinden de aldım. Ama bu iki dergiyi de Milliyet Çocuk dergisinin yeni sayısını hevesle bekleme aralığında zaman geçirmek için alıyordum. Aynı hazı sağladığını da itiraf etmeliyim. Düzenli olarak neredeyse Lise dönemi de dahil olmak üzere takip ettiğim dergim Milliyet Çocuk dergisi oldu. Her hafta 2.5 Lirayı denkleştirince soluğu kasabanın tek gazete bayisinde aldım. Dergi Pazartesi çıkardı ama pazar günü sabah erkenden gazetelerle birlikte gelmiş olurdu. Anadolu'nun bu kasabasında yolunu gözleyen benim gibi pek çok çocuğu fazla bekletmezdi. Yıllar sonra bunu Yalvaç Ural ile karşılaştığımda anlatmıştım. Öyle çoktunuz ki o derginin yolunu bekleyen ve biz bunu bilerek çalışıyorduk demişti. Dergide Red Kit, Asterix, Cincime Afacan Beşler, Define Hikayeleri gibi pek çok hikâye vardı. Bunları Biliyor musunuz köşesi bulunurdu. Ülkü Tamer televizyon izlerken izlediği programın kahramanı olan Tele Yunus'un hikayelerini altından çıkartıyordu. Dönemin en iyi en güçlü kalemleri bir çocuk dergisi için büyük bir çaba ile bütün imkanlarını seferber etmişlerdi. Hepsinin dışında bir de orta

sayfadan çekilip alınmak üzere ansiklopedi fasikülleri olurdu ki bunlar daha sonra ciltletilerek kitaplıklarda yerlerini alırlardı. Ben de o yıllardan kalan bir Keşifler Tarihi Ansiklopedisi, Nutuk ve diğer dergilerden Padişahlar Ansiklopedisi bir de Buluşlar ve İcatlar Ansiklopedi vardır ki bu saydığım sonuncularının bazı fasikülleri ne yazık ki eksikti, tamamlayamamıştım. Elbette ki yazıya Doğan Kardeş dergisinden bahsederek başlamalıydım belki de. Ama sorun şu ki kasabanın bayisine mi gelmiyordu çok pahalıydı da mı alamıyordum emin değilim çocukluğumun bu meraklı döneminde bir şekilde ulaşamadığım bir dergi olduğunu biliyorum. Çok sonraları aldım. Ama Milliyet Çocuk'un yeri ayrıydı. Doğan Kardeş Dergisinin çıkışı trajik bir kayıpla başlar. Yapı Kredi Bankası kurucusu Kazım Taşkent 10 yaşındaki oğlu Doğan'ın Işıçır'da okurken Alplerdeki bir heyelan sonucu ölümüyle onun anısını yaşatmak amacıyla Doğan Kardeş dergisini çıkarmak ister. Dergi için kolları sıvayanlar Şevket Rado ve Vedat Nedim Tör'dür. Vedat Nedim Tör aynı zamanda Viyanalı bir akademisyenin çalışması olan Güneş Dil Teoris'i ni de Mustafa Kemal Paşaya ilk anlatan kişidir. Genç Cumhuriyetin heyecanlı isimleridir bunlar. Tekrar

Doğan Kardeş Dergisine dönersek bu dergi farklı aralıklarla 23 Nisan 1945'ten 90'lı yıllara kadar çıkmaya devam etti. Sonrasında 2008'lerde dergi tekrar raflardaki yerini aldı. Fakat bir süre sonra formatı değişti, sonra da hepten kapandı. İçeriğinde Hugo, Profesör Tonton gibi çizgi romanlarla birlikte hikayeler de vardı. Bir sürü yazı ve karikatür bu efsanevi dergiyi zenginleştiriyordu. Mine Söğüt "Sevgili Doğan Kardeş" kitabında derginin ve okurlarının serüvenini uzun uzun anlatır. Gene de söylenmeli ki tıpkıbasımlar bizim ve çocukların dünyasını renklendirecektir. Nihayetinde bu dergiler bugünün ressamlarını şairlerini yazarlarını müzisyenlerini yetiştirmiştir. Bugün aynı nitelikte dergilerle karşılaşmak çok zor. Var olan dergi ve kitap enflasyonuna rağmen çocuklarımızın gönül rahatlığıyla okuyabileceği dergileri onların önüne koymuyoruz. Yanlı gerici cinsiyetçi zihniyetin ürünü pek çok dergi ve kitap ehil olmayan kişiler tarafından kaleme alınıp okullarda rastgele dağıtıla biliniyor. Belki her şeye yeniden başlamamızın temel noktası burasıdır. Çocuk edebiyatı. Bu başanlı dergileri çıkartanlar nasıl bir inanç ve irade ile bu yola baş koydularsa belki biz de aynı rotayı takip ederek zihni açık pırıl pırıl ve hayal dünyası gelişmiş umutlu kuşaklar yetiştirebiliriz. ■

BETÜL DÜNDER

Çocuklarla Çocuklar İçin Felsefe Yapmalıyız

EĞİTİM sistemimiz söz konusu olduğunda birey olarak düşünme becerilerini geliştirememiş olmanın sorunlarıyla didişmekte olduğumuzu görüyoruz. Temel sorun; felsefi düşünmenin olmazsa olmazı olan birtakım zihinsel eylemlerin (gerekçeli düşünme, sorgulama, sorular üretme ve sonuçları değerlendirme gibi.) gerçekleşmesi için gerekli olan eğitim metodlarının uygulan(a)mıyor oluşudur. Mevcut müfredattaki "felsefe" eğitimi, bireyselleşme süreci açısından çok geçe kalınmış bir yaşta başlatılmaktadır. Lise 10. sınıfta (bu seneki düzenlemeyle o da) başlatılan felsefe eğitimi, o zamana kadar uygulanmakta olan sınav sistemleri de göz önüne alındığında füzuli, sınava bir etkisi olmayan, uzun vadede tecimsel olarak bir karşılık barındırmadığı için edinilen bilgilerin fazlalık olarak algılandığı bir dersi temsil etmekten öteye geçememektedir. Felsefenin doğası gereği sorgulayan, dogmalar karşısındabelirli bir itirazı olan, düşünsel süreci besleyebilecek diğer disiplinler ile gönül bağı kuran bir faali-yet oluşu da görünen o ki onun sakıncalı sayılması açısından yeterli sayılmaktadır. Halbuki Aristote-le'sin söylediği gibi "İnsan doğal olarak bilmek ister"...Bu felsefenin harcı olan "merak" duygusun-dan ileri gelir. Ve bu bilme eylemini günlük yaşantısı içinde fütursuzca çoğaltan yegane varlıklar tah-min edileceği gibi "çocuklar"dır. Bu durumda geçe bırakılmış bir felsefe eğitimi, o zamana kadar tör-pülenmiş meraktan kalanlarla idare edilen, tamamen öğretmenin/eğitimcinin kişisel marifetine, bilgisi-ne, donanımına teslim edilen bir süreci işaret etmektedir. Halbuki "çocuklar için felsefe" çalışmaları tüm bu gecikmişliği bertaraf edecek bir yöntem sunması bakımından son derece önemlidir. Varlık der-gisinde daha önce hazırlanan dosyada dikkatleri bu çalışmalara çekmek, çocuklar için yazılan metinler-den, lise düzeyinde felsefi metin kurma yetisi kazandırabilmeye kadar neler yapıldığını ortaya koyma-ya çalışmıştık. Zaman kaybetmeden eğitimcilerin, hatta ebeveynlerin kendilerine sormaları gereken sorulardan birkaçını aklımızdan geçirmiştik: Çocuk yazınının felsefi düşünceye ışık tutacak metinler üretebilmesi için neye/nelere gereksinimi var? Çocuklarla yapılan çalışmaların bağimsızlaştığı yerlerde "atölyelerin" etik yönelimleri ve işleyişleri nasıl olmalı? "Çocuklar için felsefe" uygulayıcıların, yeterli-hliklerini ve formasyonlarını, akademik birikimlerini nasıl değerlendirebiliriz/ değerlendirmeliyiz? vb. sorular üretebilmek için de bir bakış açısı geliştirebilmek. UNESCO 2007 yılında "çocuklar için felsefe" eğitiminin amaçlarını şu şekilde sıralamıştı:

bağımsız düşünebilme, özenli vatandaş olabilme, kişisel gelişimi destekleme, dil, konuşma ve tartışma becerilerini geliştirme, felsefeyi kavramsallaştırma ... Aynı yıl yine Unesco tarafından hazırlanan rapora göre, dünyanın pek çok ülkesinde çocuklar için felsefe uygulamaları yapılmaktadır. Türkiye'deki çalışmalar ise henüz yeni yeni oluşan bir farkındalık taşımakla birlikte, öğretmenlerin ve bazı okulların gönüllü çabalarıyla sınırlıdır. 1970'li yıllarda Amerika'da Matthew Lipman'ın öncülüğün-de başlayan "Çocuklar İçin Felsefe" çalışmalarının 'kendine özgü amaçları, içeriği, yöntem ve değerlendirme süreci vardır.' Nuran Direk, Türkiye'de "Çocuklar İçin Felsefe" üzerine sistemli olarak dü-şünen ve uygulama biçimleri hakkında eğitimi olarak yol gösterici isimlerin başında gelmektedir. Onun cümleleriyle 'Çocuklar İçin Felsefe', "uygun bir metinden, bir öyküden, bir gazete haberinden ya da günlük yaşam deneyimlerinden hareket ederek çocukların diyalog kurlmaları ve tartışma yolu-la kavramları inşa etmesi, okuduklarıyla kendi deneyimlerini birleştirerek değerlendirmeler yapması-dır."

Yine son yıllarda ülkedeki ileri gelen yayınevlerinin peş peşe "Çocuklar İçin Felsefe" serileri yayımlamaları, "felsefe yapma hakkı"na sahip bireyler olarak çocukların da sistematik olarak düşün-mesini sağlayarak, onları felsefe tarihi ve filozoflarla tanıştırmayı amaçlayarak, kendi sorularını oluş-turmalarına katkı sağlamakta. Bu alanı tecimsel bir kaygıyla yağmalamadan niteliğini ortaya koyan yayınlarla çocukları buluşturmak, onların birer okur olma serüvenlerinde de önemli bir katkı olacaktır ayrıca.

Sonuçta, çocukların düşündüklerini duyacak, onlara sadece kendi fikirlerini, düşüncelerini empoze etmeden, geleceği inşa ederken kendileri olmalarını, özgün düşünmelerini ve yaratıcılıklarını kaybetmemelerini sağlayacak bir pedagojiye ihtiyacımız olduğu konusunda hemfikiriz diye düşünüyorum. Öyleyse şu soruyu sormak dünyanın hızla karardığı bir zamanda; bizi de bir şeyleri farkına var-maya davet edecek ve harekete geçirecektir inancındayım.

Çocuklar İçin Felsefe mi Felsefe İçin Çocuk Mu? ...

Biz sorulardan sorgulamalardan çoğunluk vaz geçmiş olabilir miyiz? Bunun için çocuklarla çocuklar için felsefe yapmayı öğrenmek için bir kez daha yola çıkabiliriz belki... ■

YALVAÇ URAL

Ya bal, ya cep telefonu

ALBERT Einstein, "Eğer arılar yeryüzünden kayboldursa insanın yalnızca dört yılı kal-mıştı. Arı olmazsa döllenme, bitki, hayvan, insan olmaz," demiş.

Bilim adamları yıllardan beri tartışılır. Her yıl birçok yayın organında bunlarla ilgili bilgiler duyarsınız. "Doğada önce bitkiler meydana geldi; ardından üreyebilmek, polenlerini bir yerden bir yere gönderebilmek için rüzgarın yeterli olmadığını anlayan bitkiler böcekleri kendileri yaratmışlardır," diye bir düşünce vardır. Daha önce de bu konuda bir şeyler yazmıştım. Yunus Emre bir şiirinde şöyle der: "Her ağacın kurdu özünden olur, yiğidin kemliği sözünden olur." Elmaya kurt dışarıdan girmez. Kurt içinde oluşur. Dilimizdeki söyleniş biçimiyle, kurda kuşa yem olmayan elma, insanoğlu tarafından koparılmamışsa kurt oluşur ve onu içeriden yiyerek hava almasını sağlayarak bozunup çekirdeklerinin bir an önce toprağa düşmesini sağlar. Bu, insanoğlu olmadıgı zaman bile elma soyunun sürüp gitmesini sağlayan bir döngüdür.

Doğaya böyle baktığımızda, mutfağı-mızdaki cam kavanozlar içinde uzun süre kalmış besinlerin kurtlanmasının, güvenmesinin, keleşkenmesinin altında da bence bu gerçek yatıyor. Arılar bal yapmak için malzeme toplamalarının yanı sıra, doğadaki pek çok çiçeğin döllenmesini de sağlıyor.

Sanırım geçtiğimiz yaz, bir yerlerde, telefon sinyallerinin arılar yön bulma duyularını etkilediğini ve arıların kendi kovanlarının yerini bulamayıp kaybolduklarını okumuştum.

Arkadaşım Yılmaz'ın babasının işini

yıllardır çok kiskanırım. Çünkü, Niyazi Buyurucu bir arıcı. Bal üreticisi. Yaptığı iş hep bana çok ilginç, bir o kadar da yararlı ve incelikli gelir. Niyazi bey her yıl ürettiği petek petek balla sürdürüyor yaşamını. Yılmaz yaz tatillerinde memleketi Kastamonu'ya gidip geldiğinde her sorarım, "Nerede benim balım?" diye. Aslında bu ona yaptığım bir şakadır. Ben diyabet hastası olduğum

için yalnızca ara sıra diyet bal yerim. Yılmaz da bana, "Doğal bir kovan yapacağını, bunu rahatlıkla yiyebileceğimi," söyleyerek her yıl bir sonraki seneye erteler. Tabii bu konuda kendince nedenleri var. Çünkü doğal bal üretilebilmek için özel bir kovan ayırmak gerekiyormuş.

Artık arıların büyük bir çoğunluğu doğal bal üretmiyorlarmış. Daha hızlı, daha çok bal üretebilmek için arılara yardımcı oluyorlarmış. Nasıl mı? Örneğin, hazır aldıkları balmumlarını tost makinesi gibi makineler aracılığıyla yapay petekler hazırlayıp arıların direkt bal üretimine geçmelerini sağlıyorlarmış. Kovanda hazır balmumu peteğini gören arı, dışarıya çıkıp çiçeklerden, bitkilerden balmumu yapmak için öz toplayıp uğraşacağına, hemen bal yapmaya başlayırmuş. Bu da arının petek yapmakla geçireceği zamanı ortadan kaldırıp daha çok bal üretmesini sağlıyor-muş. Ayrıca, kovanların üstündeki küçük bir delikten geçirilen şerbetlikler aracılığıyla da arının çiçek toplamasına gerek kalmı-yormuş. Şekerle suyu kaynatarak yaptıkları şerbetle, arının daha çabuk ve çok bal yapması sağlanıyormuş.

Yılmaz'a bir gün şu soruyu sordum: "Petek yapmayan arı nesli iki-üç kuşak sonra ya petek yapmayı unutursa? Bu mimarlık bilgisi genlerinden bile silinirse diye arıcılar hiç korkmuyorlar mı? Şerbet, glikoz şekerinden oluşuyor, binlerce yıldan beri doğal fruktozdan bal yapan bu varlıkların fast-food uğruna farklı bir şeker türünden bal yapmalarının onların metabolizmalarında bir değişime, ya da sağlıklarının bozulmasına neden olmayacak mı?" Yılmaz bana, "Bunu bir arıcıya sorduğunuz zaman arıların zaten bir yıl yaşadıklarını, görevlerini yaptıktan sonra da öldüklerini söyleyecektir," dedi.

Wurzburg Üniversitesi arı uzmanı Prof. Joergen Tautz, "Bir kovanın arılarının bile bin günde bir milyondan fazla çiçeğin döl-lenmesini sağladığını," yazıyor. Bir çevreci olarak insanlara, "Ya bal, ya telefon," mu diyeceğiz. ■

Bizim de bir çocuk ansiklopedimiz vardı

1927'DE dört cilt olarak Sabiha Sertel, Faik Sabri ve M. Zekeriya (Sertel) tarafından yayımlanan Çocuk Ansiklopedisi bugün bile eksiksizliğini hissettirmiş modern bir eğitim anlayışının ürünü. Cep Kitapları serisiyle halka uygun fiyatlarla kitap ulaştırma ve okutma arzusu içinde olan Sertel çifti, Resimli Ay dergisiyle başlayan ve Sevimli Ay ile devam eden, nitelikli yayın anlayışı doğrultusunda, ebeveynlere çocuk eğitiminde modern yöntemleri anlatmak, çocuklara da hoş zaman geçirterek okumayı sevdirmek için Çocuk Ansiklopedisi'ni yayımlamaya başladılar. "Genç, İhtiyar Bütün Karilerimize" başlığını taşıyan giriş yazısından öğrendiğimize göre, bir çocuk ansiklopedisi oluşturmak fikri ilk kez İngiltere'de ortaya çıkmış. Hazırlanan ansiklopedi çocuk terbiyesi ve eğitimi açısından, uzman kişiler tarafından da beğenilince pek çok dile çevirmeye başlanmış. 1927'de Türkçeye kazandırılan Çocuk Ansiklopedisi de bu çevirilerden biri. Dönemin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan ve himaye edilen bu ansiklopedi çalışması İngilizceden Türkçeye yapılan çeviriden ibaret değil. Yayıncılar önsözde bunun gerekçelerini de dile getirir: "Bu ansiklopediyi her millet lisanına naklederken kendi muhitine göre ufak tefek tadilat yapmak mecburiyetini hissetmiştir. Biz İngiltere'de Amerika'da Fransa'da ayrı ayrı isimler altında neşredilen çocuk ansiklopedilerini getirttik. Hepsini ayrı ayrı tetkik ettik.

SEVENGÜL SÖNMEZ

Onların takip ettiği terbiye usulünü aynen muhafaza ile beraber bahisler bizim milli ihtiyaç ve duygularımıza uygun bir şekle konmuş, tarihimize ve memleketimize ait bazı ilaveler yapılmıştır. Bu surette Türk Çocuk Ansiklopedisi, kuru bir tercüme eser olmakla kalmamış, millileştirilmiştir." Sadece çocuklar için değil, yetişkinler ve özellikle öğretmenler için yardımcı bir kitap olarak hazırlanan ansiklopedi, son derece yalın bir Türkçeye kaleme alınmış. Ağır sayılabilecek pek çok konu, sade, basit bir şekle dönüştürülmüş. Bu sadeleştirme çabasının yanı sıra, resimler ve şekiller konusunda gösterilen titizlik, dönemin yayın şartlarını hesaba kattığımızda büyük bir fedakârlık olarak değerlendirilmelidir.

On bir bölümden oluşan Çocuk Ansiklopedisi'nde her bölümde çeşitli konu kazandırılan Çocuk Ansiklopedisi de bu çevirilerden biri. Dönemin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan ve himaye edilen bu ansiklopedi çalışması İngilizceden Türkçeye yapılan çeviriden ibaret değil. Yayıncılar önsözde bunun gerekçelerini de dile getirir: "Bu ansiklopediyi her millet lisanına naklederken kendi muhitine göre ufak tefek tadilat yapmak mecburiyetini hissetmiştir. Biz İngiltere'de Amerika'da Fransa'da ayrı ayrı isimler altında neşredilen çocuk ansiklopedilerini getirttik. Hepsini ayrı ayrı tetkik ettik.

Belirtilen bu ana başlıklar dışında, ansiklopedide ilgi çekici başlıklar da bulunmaktadır: "Her Vakit ve Her Yerde Okunan Meşhur Kitaplar". Bu başlığın

altında, Don Kişot, Monte Kristo Kontu, Gülliver Cüceler Arasında, Seksen Günde Devri Âlem, Deniz Altında Tahtelbahirle Seyahat gibi birçok kitabın özeti verilmiş ve bu özetler resimlendirilmiştir. "Her Çocuğün Her Yerde Halle Çalıştığı Sualler" başlığı altında ise, "Kim, Ne Niçin?", "Geceleri Niçin Görmeyiz?", "Bazı Güller Niçin Kırmızıdır?", "Kibrit Niçin Yanar?" türünden çocukça sorulara yanıtlar verilmiştir. Ansiklopedinin ana konuları içinde yer alan, Meşhur Adamların Hikâyesi'nde Yaptıkları Hiç Unutulmayacak Olan Büyük Adamlar başlığı altında, dünyanın en büyük yazarları, ressamaları, müzisyenleri ve bilim adamlarının hayat hikâyeleri anlatılmıştır. Üçüncü ciltte, Türklerin Yetiştirdiği Büyük Adamlar başlığı altında; Füzuli, Baki, Şinasi, Ömer Seyfettin, Namık Kemal, Kâtip Çelebi, Ziya Gökalp ve Tevfik Fikret'e yer verilmiş; dördüncü ciltte de Mustafa Kemal Atatürk'e pek çok sayfa ayrılmıştır.

Bilim ve sanat alanındaki yenilikler, insan vücudu, teknoloji, hayvanlar âlemi, oyunlar, oyuncaklar hakkında pek çok bilgiye yer veren ansiklopedi, çocuklara evde yapabilecekleri basit deneyleri de öğretmektedir. Bunun yanı sıra, kendi oyuncaklarını yapmalarını da sağlayacak pratik yöntemler göstermektedir. Çocukların sosyal yaşamlarıyla ilgilenmeyi ihmal etmeyen ansiklopedide, iyi ve ahlaki

Küçük Bilgeden Hayat Dersleri

GÜNEŞİN gökte ısrarla parladığı bir sonbahar günü, sekiz yaşındaki kızım bana çocuk olmanın kurallarını anlattı. Bu kuralları bilmem, anımsamam gerektiğini düşünerek... Çünkü söylediğine göre, eğer bir çocuk gibi davranabilirsem, mutlu olabiliydim. Onun gözündeki, kalbindeki 'ben', yeterince mutlu değildi. Aceleciydim, fazla ciddiye, huzursuzdum. Aklim yapmak istediklerimde değil, yapmam gerekenlerdeydi. Onu dikkatle dinlememi söyledi kızım. Ardından kuralları sıraladı:

- Hep oyun oynayacaksınız; yerinde duramayacaksınız
- Canın sıkılırsa oyuncaklara geri döneceksin
- Doydüğunda, sırf öyle gerektiği için daha fazla yemeyeceksin
- Bir şeyi zorla değil, gerçekten isteyerek yapacaksın
- Bir şeyi beklerken sürekli "ne zaman?" diye soracaksın
- Korkuların olacak ama onları hep düşünmeyeceksin
- Ciddi konuşmaları kısa keseceksin; bir konuşmaya dahil değilsen kurnazca dinleyeceksin
- Yorulsan da oynamaya devam edeceksin

Kuralları bir nefeste saymasından etkilenmiştim. Küçüklüğünden beri kendinden büyük sözler söyledik, onları not ederdim. Kalbinden koşulsuz aktığını bildiğim bu sözlerdeki bilgeliği, ışığı görüp anlamaya çalışırdım. Çocuk kalbinin gücünü, doğrallığını, hiçbir ego oyununa gereksinim duymayan cesaretini kaybettığımızı bu anlarda fark ederdim. O gün kızım, öğütlediği kuralları kucağıma taç yaprakları gibi döküp kendi dünyasına geri döndü. O, yeni başladığı oyunun düşünce dalmıştı. Ben ise eteklerimden dökülen yaprakları acemice toplama-ya çalışarak düşündüm.

Oyun oynamalıyım. Çünkü oyun meraklı, tutkuydu, keşifti. Oyun hayaldi; elindeki ustalıklı kullanıp yepyeni bir şeyi dönüştürmekti. Oynarken kurduğün dünyanın parçası olup, başka her şeyden özgürleşmekti. Oynayabilirdim gerçekten? Yıllar sonra yeniden, tutkularımın peşinden merakla koşabilir miydim? On beş yıl süren kariyerimi bitirip yazmaya dönüşümün benim oyunum olduğunu o an fark ettim. Kalbim, tüm olumsuzluklara, sözde imkânsızlıklara rağmen, bana doğru yolu göstermişti. Kendi kalbim, onca yıl sonra, yeni bir oyun kurmam için beni cesaretlendirmişti. Şimdi yapmam gereken oyunu, oyun gibi oynamaktı! Tutkuyla, merakla, keşfederek... Sobelensem de devam ederek... Yeni oyunlar düşleyerek...

Bizi mutlu etmeyen yaşamlarda edindiğimiz onca deneyimi kendimize yeni bir oyun kurmak için kullanabilirdik. Böylece elimizdeki yeni bir şeye dönüştürürdük; kendimizi de... Küçük bir çocukken bildiğimiz 'gerçek kendimize' dönülebilirdik. Asla geç değildi. Büyük düşünür Lao Tszu'nun dediği gibi, 'en uzun yolculuklar dahi tek bir adımla başlar'dı.

Kızım haklıydı. Canım sıkınsa oyuncaklarıma geri dönmeliydim! Dönülecek başka bir yer yoktu. Benim olan, ben olan, gerçek olan bir orası vardı. Çocukken 'oynamayı becerememek' gibi bir korkumuz yoktu. Şimdi neden oldu? Oyunun doğasına aykırıydı bu! Oyun oynudu, yalnızca ona katılıp oynamak gerekirdi. Tek engel, o tanıdık korkuydu: Kendi oyunumu oynamaya cesaretini gösterirsem, neleri kaybederim? Yıllar içinde tutkumuzu, yaşama coşumuzu, iştahımı-

ASLI ETİ

zı, kendimizi kaybetmeye korkmuyorduk da başka şeylerin yokluğuna kaygılanıyorduk. Neden? Yanıt, gözlerimin önündeydi. Bugünkü dünya, bize kendi oyunumuzu oynamanın tehlikesini yedi gün yirmi dört saat gösteren dev bir ekran gibiydi.

“Gözlerinin gördüğüne asla inanma. Onlar yalnızca limitleri gösterir. Anlayışınla, kavrayışınla bak... Zaten bilmekte olduğun gerçeği bul. İşte o zaman, uçmanın yolunu bulacaksın.”

Richard Bach

Dünya, korkutucu fikirlerle doluydu. Ve fikirler göründüklerinden güçlüydü. Geçmişte içimize yerleşen tohumlar bizimle büyüyüp karşımıza katı, değişmez gerçeklermiş gibi çıkıyordu. “Yapamam, beceremem, güvenemem, gücüm yetmez, riskli, olanaksız...” Altı yaşına geldiğimizde kendimize dair tüm fikirlerimizin oluştuğunu okumuştum bir makalede. Sorgulamadan; gördüğümüz, duyduğumuz, hissettiğimiz her şeyden süzülüp içimize dolan o fikirler tüm yaşamımızı yaratıyordu. Çünkü biz farkında olmadan bunu yapmalarına izin veriyorduk! Hayat hikayemiz baş kahramanı olarak, hikayeyi biz yazıyorduk ama bunun farkında değildik. Ve hikayemizi gerçek dışı olmayan bu fikirler üzerine kuruyorduk. Adı üzerinde birer fikirdi hepsi; bilimsel gerçekler değildi... Yedi milyar insan, yedi milyar fikir... Her çağa, kültüre, insana göre değişen; hatta aynı insanın kalbinde esir şekilde şekle giren, gerçeklikle bağı olmayan bu fikirlerle nasıl da acıyla tutunuyorduk... Bu acıyla yazılan; düşlerin gerçeklemediği, sonu hüzünlü hikayelerle doluydu dünya. Limitleri, korkuları, gerçek olmayan inançları bırakmanın bir yolunu bulmalıydık . Oturup düşünmek, başkalarının öğütlerini dinlemek, sürekli ertelemek işe yaramıyordu. Önyargılarla, sözde güvenli duvarların ardına sığınmak insanı esir ediyordu. Harekete geçmek, dışarı çıkıp “oynamak” gerekiydi! Güneşin altında; yağmurla, çamurla, rüzgârla, dalgalarla... Yaşamın içinde, kalbinde, asılsız fikirlerimizi değiştirecek oyunlar oynamalıydık. Gerçeğe ulaşmanın tek yolu buydu.

Kızım dediği gibi, doydüğunda daha fazla yemeye çalışmamalıydım. Gereksinim duymadığım onca şeyi hayatıma, sahte mutluluklar yaratmak için sokmamalıydım. İhtiyaç ve arzuyu ayırmalıydım. Sahip olduklarımın hangilerine gerçekten ihtiyacım vardı? Canavarlaşmış tüketim kültürünün etkisinde satın aldığım onca şey yaşama tutkumu, huzurumu, düşümü verebiliyor

Yaşamın sihrini kaybetmiş büyüklere ilham dolu kitap önerileri:

- Momo, Michael Ende
- Bitmeyecek Öykü, Michael Ende
- Harika Çocuk, Herman Hesse
- Marti, Richard Bach
- Şeker Portakalı, José Mauro de Vasconcelos
- Matilda, Roald Dahl
- Kirpinin Zarafeti, Muriel Barberry
- Bilinmeyen Adanın Öyküsü, José Saramago
- Sevdalı Bulut, Nazım Hikmet
- Ermiş, Halil Cibran
- Tanrılar Okulu, Stefano D'Anna

muydu bana?

‘...zorla değil, gerçekten isteyerek yapacaksın’ demişti kızım. Görev gibi değil, gerçekten isteyerek yaptığım şeyler var mıydı yaşamımda? Bir hobi, bana ait boş zaman, kalbimi çarptıran bir şarkı? En son ne zaman kısacık bir anı kalbimde hissederek yaşamıştım? İçimden, kalbimden taşarak “ne zaman?” diyerek beklemiş miydim bir şeyin gelişini? Korkularım beni dürtmeden bir an geçirmiş miydim? En son ne zaman başımı yastığa koyduğumda, kaygıların, pişmanlıkların olmadığı bir düz kurabilmişim? Ciddi konuşmalarının ne kadar gerçekten ‘ben’di? Toplantılarda taktığımız maskelerin ardında ne zamandır havasızdık? Ciddi konuşmalar için tasarladığımız tavra , tutuma, ses tonuna, vücut diline özgün diyebilir miydik? Çocukluğumda olduğum kişi, bu uyumsuz seslerin, kalbimi susturan ‘ciddi’ sözlerin ardında sıkılmış, oyunun yeniden başlamasını bekliyor olabilir miydi? Kaçımız bunların farkındaydık, kaçımız değildik?

“Çocuğum, dağları yerinden oynatacaksın!”

Dr. Seuss

“...bir konuşmaya dahil değilsen kurnazca dinleyeceksin” demişti kızım. Konuşmaya dahil değildim! Ruhumun, tutkumun, kalbimin sesini dinlemeyi bırakalı yıllar olmuştu. Oysa, “kurnazca dinlemem” öğütlemişti kızım. Dinlersem, yeniden duyacağımı kendi sesimi. Durup dinlersem, asılsız fikirlerle kendi gerçeğini kaybetmemiş çocuk kalbim bana kim bilir neler söyleyecekti... Dağları yerinden oynatacaktık hani, anımsayan var mı? Oyuna katılacak cesareti olan kalmış mıydı aramızda?

“Hepimizin içinde bir yerde dünyayı değiştirecek güç var”

Roald Dahl

Yeryüzündeki onca dünya içinde, kendi küçük dünyamızı değiştirmemiz mümkündü. Bunun için buradaydık. Ve hiçbir çocuk ‘ya yağmur yağarsa’ deyip göğün altında oynamaktan vazgeçmezdi. Bir gün üzerlerine sağanak yağmurlar yağdığıında, üzülen, korkan, yorulan tüm çocuklar, güvenli limanlarında soluklanıp ardından damlalarla dans etmeye devam ederlerdi. Kendi isteğiyle oyunu sonsuza dek terk eden tek bir çocuk yoktu yeryüzünde. Gerçek olmayan fikirlerine acıyla tutunan yorgun yetişkinler vardı. ‘Yorulsan da oynamaya devam edeceksin’ derken haklıydı kızım. Devam edecektik... Hayat amacımızın peşinden gidecektik. Kendi sesimizle konuşup kendi dansımızı edecektik. Düşleyip, yaşamı, kendimizi çok sevecektik; sevgimizi başkalarına verecektik. Yapacak başka ne vardı ki? Başka türölüsüne değer miydi? Kariyer, para, mevkî, etiket için üzerimizi oturmayan kostümlerle dolaşmaya gelmemiştik buraya. Özgün öykümüzü yazmak, ışığımızı yeryüzüne hediye etmek için dünyaya gelmiştik.

“Şimdi ve burada kendin olma, gerçekten sen olma özgürlüğün var.

Ve hiçbir şey senin yolunda duramaz.”

Richard Bach

Şimdi ve burada. Kalbindeki ışığı ve bilgeliği kaybetmemiş bir çocuktan, kalbinin sesini dinlemeyi çoktan bırakmış yetişkinlere verilmiş öğütlerdi bunlar. Tesadüf değildi. İnsan, kalbinin onunla ne zaman, nasıl, hangi sözlerle konuşacağını bilemezdi. ■

Boğazın Son Durağı Tiyatro:

SARIYER BELEDİYE TİYATROSU'nun Genel Sanat yönetmeni Gökhan Bulut Yeşil Marti'nin konuğu oldu"

YEŞİL MARTİ: Sarıyer Belediye Tiyatrosu ne zaman kuruldu?

Gökhan Bulut: Her şey aslında 2009 yılının 24 Eylül tarihinde, Sayın Belediye Başkanımız Şükrü Genç'in Sarıyer Belediye Tiyatrosu'nu ben ve arkadaşlarımla oluşturmamıza karar verdiği gün başladı. Biliyordum ki; Sarıyer halkının köklü bir seyirci kültürü vardı. Biliyordum ki, Sarıyer'li sanat severlerin, kültürel ve sanatsal alanda beklentileri vardı. Biliyordum ki Sarıyer halkı, tiyatro sanatına bir süredir hasretti. Ve biliyordum ki sahneleyeceğimiz her oyun seyircide karşılığını bulacaktı. Ve 2009 yılı kasım ayında Sarıyer Belediye Tiyatrosu perdelerini açtı. SBT nin açılımı bilinen anlamıyla "Sarıyer Belediye Tiyatrosu" dur ama bizim aramızdaki anlamı "Samimi, Biricik, Tiyatro" Bu iki özelliğin ağırlığının altında ezilmemek için çok dikkatli olarak yolumuza devam ediyoruz. Ve "değişmeyen tek şey değişimdir" düşüncesiyle güne adapte olmaya çalışıyoruz.

Yeşil Marti: 2009 yılından beri hangi oyunları sahneye taşıdınız?

Gökhan Bulut: 2009 yılı itibarıyla perdelemizi açtık ve halen devam ediyoruz. Gelenegimizin yapı taşlarını oluşturan Abdullah Alparslan, Tuna Öztunca ve Cihan Alparslan ile bu tarih öncesinde de birlikte tiyatroya yapıyorduk ve o zamanların SHEM TK' sının(Sarıyer Halk Eğitimi Merkezi Tiyatro Kolu) sözünü de SBT'ye taşıdık.

"Doğruya ve Güzele Yanar Işıklarımız Doğruyu ve Güzeli Arar Işıklarımız"

Bu sözün aydınlatığı dünyada üretmeye başladık. İlk oyunumuz, Antoine de Saint Exupery'nin "Küçük Prens" oyunuydu. Sonrasında sırasıyla Melih Cevdet Anday'ın "İçerdekiler",- Haldun Taner'in "Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım", Haldun Taner'in "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı'nı, Nazım Hikmet'in "İnek" adlı oyununu, Robert Thomas'ın " Marcel'in Kadınları'nı, , "Bertolt Brecht'in "Carrar Ananın Tüfekleri'ni, "Eugene Ionesco'nun "iki Kişilik Hezeyanı'nı,- Melih Karamanın "Petmen Dünya Anaya Karşı" adl oyununu ve "Woody Allen'in "Tekrar Çal Sam" oyunu, A.Çehov-S. Kaufmann-B.Brecht üçlemesi olarak – "Hapsinik","İtfaiyeci Prokorçuk" ve" Muhbir" Komedisi'ni, Sabahattin Mutluer'in "Sihirli Çizmeler" ini, Edward Albee'nin " Hayvanat Bahçesi Öyküsü'nü, Erik Wo'sun "Dans Eden Eşek" oyunu, F.Garcia Lorca'nın "Bernarda Alba'nın Evi'ni, Memet Baydur'un "Düdüklüde Kıymalı Bamyâ" oyunu, SBT kadrosundan Abdullah Alparslan, Ekin Gündü, Mahsul Yaşa, Füsun Öksüz ve Özden İşıltan'ın birlikte yazdığı "Sözcük Dükkanı" oyunu, F.Garcia Lorca'nın "Eskicinin Tazesi" Ayhan Yeşiltaş'ın "Esranengiz Müzik Kutusu" nu, Maurice Rostand'ın "Öldürdüğüm Adam" oyununu ve son olarak "Bertolt Brecht'in "Kafkas Tebeşir Dairesi" oyununu sahneledik.

Yeşil Marti: 7 yıldır "Sarıyer TiyatrOda Şenliği"ni düzenliyorsunuz. Birçok tiyatro grubunu davet ediyorsunuz. Bu şenlik fikri nasıl doğdu? Sonraki hedefleriniz nedir?

Gökhan Bulut: Sarıyer semtinde 1980'lerden başlayarak gelişen köklü bir tiyatro şenliği geleneği zaten vardı. Bu geleneği başlatan ve uzun yıllar sürdüren, daha önce de sıkça bahsettiğim Sarıyer Halk Eğitimi Merkezi Tiyatro Kolu'nun gönüllü emekçileridir. Ancak, bu gelenek, kesintiye uğramıştı... Ben SBT'de görevle geldikten sonra, geçmiş vefa göstermek istedik ve Belediye çatısı altında ilk şenliğimizi "27. Boğaziçi Amatör Tiyatrolar Şenliği" adı altında Sarıyer Halk Eğitimi Merkezi Tiyatro Kolu ile birlikte düzenledik. İzleyen yıllarda, Belediyemiz, mevcut geleneği sürdürmek adına, tiyatro şenliğinin gelişerek devam etmesini önemsemi. Sarıyer'deki sanatseverlerin, kültürel ve sanatsal alanda beklentileri vardı: Yeniden yapılanan şenlikle, diğer il ve ilçelerden gelecek olan tiyatro oyunlarırla buluşarak Sarıyer ilçesiyle olan organik bağlarını daha da güçlendireceklerdi ve birbirinden farklı

mahallesinde açık mekânlarda oyunlar oynayarak şu ana kadar 150 bin seyirciye ulaştık. 5. Ve 6. Türkiye Tiyatrolar Buluşması'nda yer aldık.18. Bartsın Tiyatro Festivali, ODTÜ Tiyatro Şenliği, 4. Bab-ı Ali Festivali, .2 Çeşme Tiyatro festivali",2. İstanbul Uluslararası Çocuk ve Gençlik Festivali", 18. 19. Ve 20.Giresun Tiyatro Festivali, 2. 3. Ve 4. Adana Şehir Tiyatroları Festivali, 2. Ve 3.Kıbrıs Meserya Tiyatro Şöleni, 7.Menemen Belediyesi İnadına Tiyatro Festivali'nde oyunlanımızı sergiledik. Ve sosyal sorumluluk projesi kapsamında Silivri ve Metris Cezaevi'nde aralıklı olarak oyunlar oynamaktayız.

Yeşil Marti: "Mahallelerde Tiyatro" Projesi, eski kumpanya tiyatrolarına benziyor. Ne tür oyunlar oynuyorsunuz ve tepkiler nasıl?

Gökhan Bulut: Kumpanya tiyatroları veya gezici tiyatrolarla biçimsel açıdan benziyor; içerik olarak ise bizi besleyen "Geleneksel Türk Tiyatrosu"dur. İlk olarak 2010 yılında Haldun Taner'in "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı" oyununda yer alan "Şaşkın Koca" hikâyesini orta oyunu biçimiyle sahneye taşıdık. Sonrası, bir Karagöz hikâyesi olan" Mandıra Sefası" oyununu, Sarıyer İlçesinin bilinen eğlence mekânı "Çırçır"la birleştirip yeniden yazarak "Çırçır Sefası" oyununu sahneledik. Ve sonrasında benim yazdığım "Neye Niyet Neye Kismet";, "Kızın mı Var Yandum" " Üç Günlük Dünya", " Bir Evlenme Teşebbüsü" ve "Katakullı" oyunlarını ve Ferhan Şensoy'un " Umudumuz Ayaktopu" oyununu mahallelerde oynadık. Tepkiler çok olumlu ve giderek yoğunlaşıyor. "Mahallelerde Tiyatro" projesinin en önemli getirisi; İstanbul gibi bir şehirde ikamet edip, tiyatroyu "bize yabancı","çok pahalı","çocukları için yapılan","eğlencesiz","zamansızlıktan gidilemeyen","bilmediğim" diye tanımlayan veya tanımlayacak ilgi ve bilgiye sahip olmayan potansiyel seyircinin ilgisini çekebilmiş olmaı. Yazın mahallesine konuk olduğumuz seyircimiz, kiş sezonu Nejat Uygur Sahnesi'ne misafirimiz olarak geliyor. Bu gidiş geliş, sonuç olarak tiyatronun daha iyi anlaşılmasını, sevilmesini ve yaygınlaşmasını sağlıyor.

Yeşil Marti: 7 yıldır "Sarıyer TiyatrOda Şenliği"ni düzenliyorsunuz. Birçok tiyatro grubunu davet ediyorsunuz. Bu şenlik fikri nasıl doğdu? Sonraki hedefleriniz nedir?

Gökhan Bulut: Sarıyer semtinde 1980'lerden başlayarak gelişen köklü bir tiyatro şenliği geleneği zaten vardı. Bu geleneği başlatan ve uzun yıllar sürdüren, daha önce de sıkça bahsettiğim Sarıyer Halk Eğitimi Merkezi Tiyatro Kolu'nun gönüllü emekçileridir. Ancak, bu gelenek, kesintiye uğramıştı... Ben SBT'de görevle geldikten sonra, geçmiş vefa göstermek istedik ve Belediye çatısı altında ilk şenliğimizi "27. Boğaziçi Amatör Tiyatrolar Şenliği" adı altında Sarıyer Halk Eğitimi Merkezi Tiyatro Kolu ile birlikte düzenledik. İzleyen yıllarda, Belediyemiz, mevcut geleneği sürdürmek adına, tiyatro şenliğinin gelişerek devam etmesini önemsemi. Sarıyer'deki sanatseverlerin, kültürel ve sanatsal alanda beklentileri vardı: Yeniden yapılanan şenlikle, diğer il ve ilçelerden gelecek olan tiyatro oyunlarırla buluşarak Sarıyer ilçesiyle olan organik bağlarını daha da güçlendireceklerdi ve birbirinden farklı

türde oyunları seyredebileceklerdi İlk şenlik için "Çiçeği Burnunda Bir Şenlik" tabirini kullandım. Destansı olmasını diledim. Bu sene 7.si gerçekleştiriyor. Umarım tiyatro sanatı için başlattığımız bu şenlik uzun yıllar daha da gelişerek devam eder. Bu seneki şenliğe gelince elbetteki yoğun bir dönemey girdik. Yüze yakın tiyatro grubu ile iletişime geçtik. Teklifleri değerlendirdik. Amacımız yine çok renkli bir şenlik yapmak. Bu amaçla; Amatör ve profesyonel tiyatrolar, ödenekli, ödeneksiz tiyatrolar, klasikleşmiş oyunlar, alternatif eğilimli oyunlar, çocuk oyunları, absürt oyunlar, politik tiyatro oyunları, geleneksel oyunlar ve daha pek çok içeriği veya biçimi birbirinden farklı oyunlara yer vermeye çalıştık. "7. Sarıyer TiyatrOda Şenliği" 25 Mart- 6 Mayıs 2018 tarihleri arasında gerçekleşiyor. 8 çocuk oyunu, 23 yetişkin oyunu oynanacak.

Bu seneki şenliğin en olumlu tarafı, önceki etkinliklerimizden farklı olarak 3 ayrı sahnede oynanıyor olması ve Oda şenliğinden geniş seyirci kitleesine ulaşan bir şenlik haline gelmesidir. Yeni açılan salonlarımız 650 kişilik seyirci kapasitesine sahip BKSİM (Boğazici Kültür Sanat Merkezi) ve 800 kişilik seyirci kapasitesine sahip Rauf Denktaş Kültür Merkezi, İstanbul'un en prestijli salonları olmaya aday salonlar oldu. Ve şenliğin ilk oyunu ile birlikte Sarıyer ve çevre ilçeler seyircisiz beklentimizi haklı çıkartarak salonu doldurdu. Ve bu seneki şenlik sözümüz olan: #tiyatroyalansöylemez in doğuşunu da şöyle açıklayabilirim. Bir süredir her mecrada yapılan saçmalıklan ve yalanları "tiyatro yapma ya da tiyatro yapıyorsun" cümlesiyle ifade ediyorlar. Oysaki tiyatro sanatının gerçek yaşamdaki bu düzenbazlık hiç benzerliği yoktur. Her söylenen yalanı, tiyatro sanatına benzetmemek gerekir ve sadece gerçekleri söyleyen tiyatrolar var olur ve olacaktır"

Yeşil Marti: Bildiğimiz kadarıyla tiyatro kursları düzenliyorsunuz. Katılımlar nasıl, bu süreç nasıl işliyor?

Gökhan Bulut: Yetişkinler için tiyatro eğitimi, tiyatromuzda üç aşamalı olarak devam ediyor. İlk sene kursiyer aşamasındaki arkadaşlara oyunculuk eğitimi, dramaturgi, tiyatro tarihi ve kuramlarını öğretmeye çalışıyoruz. 8 ay süren bu çalışmaların sonunda projelerde görevler vererek yaklaşık bir sene sürecek pratik çalışmalar yaptırılıyor. Bu sürecin içindeki arkadaşlar Alt Kadro ismi altında görev yapıyorlar. Sonrasında yani ikinci senesini tamamlayan arkadaşlar Sarıyer Belediye Tiyatrosu'nun oyunlarında yer alıyorlar.

Çocuk kursiyerler içinse süreç daha kısa. İkinci senelerine geldiklerinde "Çocuklarla Çocuklara Tiyatro" Projesi kapsamında çalışmalara dâhil oluyorlar.

Yeşil Marti: Çocuklarla çocuklara tiyatro'nu mu? Biraz ayrıntılı anlatır mısınız?

Gökhan Bulut: Geçmiş yıllardan beri denediğim ama periyodik hale getiremediğim bir projeydi. Çocukların, çocuklara tiyatro oyunu sergilemesi ve bunun devamlılığı. "Mask- Kara Tiyatrosu"nda ilk defa denemeye başladım. " Büyüdük de Küçüldük" idi oyunun adı. Sonrasında "Shem-TK" bünyesinde var olan Çocuk Tiyatrosu çatısı altında devam ettirmeye çalıştım. Sarıyer Belediyesi bünyesinde ise istediğim hale getirebilirdim. İlk olarak Michael Ende'nin küçük bir öyküsünden yola çıkarak yazdığım paylaşıma önemimin altını çizen "Kapıkaçık Öyküsü" oyununu sahneledim. Sonrasında klasisizm akımı temsilcilerinden biri olan La Fontaine'in akılcı yaklaşımına eleştiri bir bakış açısıyla yazdığım "'Ağustos Böceği ile Karınca'nın Gerçek Hikâyesi" oyununu sahneledim. Ve sonrasında büyük usta Aziz Nesin'in "Pırlatan Bal" oyunu sahnelendi. En son olarak Michael Ende'nin dünya çocuk ve gençlik edebiyatında çok önemli bir yeri olan "MOMO" romanını, yazarından da aldığımız bilgilerle oynulaştırdık ve sahneye taşıdık. "Çocuklar, sahnede akranlarını gördüklerinde hem hikâyeye daha çok inanıyorlar, hem de daha çok eğleniyorlar. Sarıyer Belediye Tiyatrosu Çocuk Tiyatrosu Grubu 30'u aşkın çocuktan oluşuyor ve eğitimler devam ettikçe daha da çoğalıyoruz.

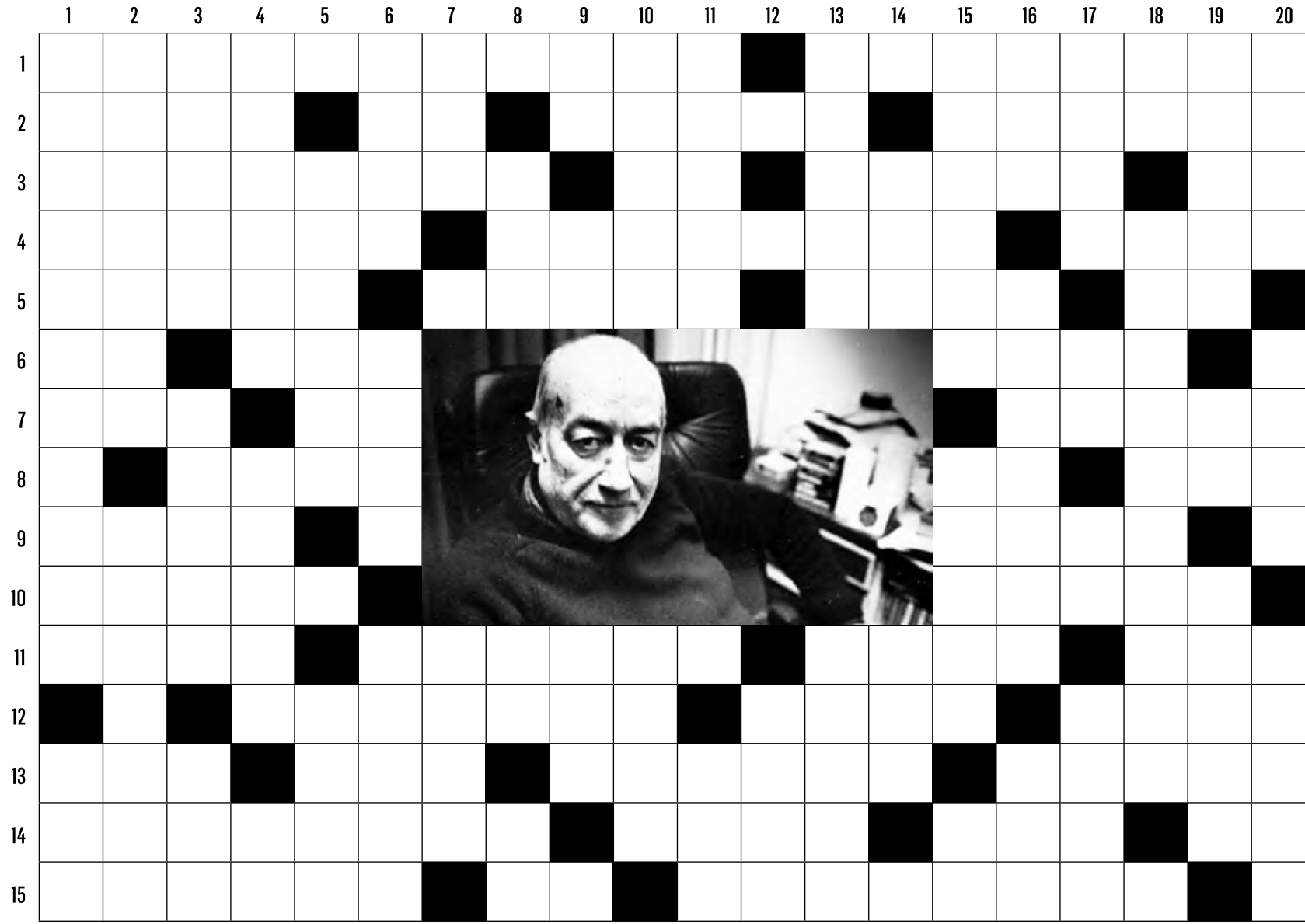
Yeşil Marti: Genel olarak tiyatro hakkında neler söylemek istersiniz?

Gökhan Bulut: Öncelikle bu sohbet için "Marti Dergisi'ne ve size çok teşekkür ederim. Sanatta genel söylemlerden hep çekinmişimdir. Özellikle tiyatro sanatında her sözün göreceli olduğunu düşünüyorum. "Samimiyet" le yapılan her türlü tiyatro yaklaşımının var olmasını isteyen ve destekleyen bir yaklaşımın doğru olduğunu düşünüyorum. Değişimin tiyatrosunun sahnelerde yaşamasını istiyorsak, her türlü renkteki tiyatro pratiğine saygı duymamız gerekir. Çünkü kimse kimsenin tiyatro yapma hakkını elinden alamaz. Seçici kurul "seyirci"dir. İnandığımız tiyatro biçimini ve eyleme şeklini biz yapalım karşılığını elbette bir yerlerde bulur. Daha gerçekçi söylemler ve eylemler gerçekleştirmek için hepimize çok ağır sorumluluklar düşmektedir. Bizim yani Sarıyer Belediye Tiyatrosu'nun amacı daha eleştirel ve sorgulayıcı bir yaşamın daha umutlu bir geleceği var edeceği şeklindedir. Ve elbette kendimizi de bu yaşamın bir nesnesi olarak düşünerek. Aynı bir yere koymadan elbette. Seyirci koltuğuna önce hep beraber oturup oyunumuzu "samimiyetle" kendimize oynamak

Ve son olarak; eğer daha sağlam bir yapılanma içinse amacımız, bölge tiyatrolarını yaştamak için çok çalışmalıyız. Ne doğacaksa çevreden merkezde doğru doğacaktır. Bu açıdan da Sarıyer'de umutla işimizi yapmaya çalışıyoruz. En büyük destekçimiz Sarıyer Belediye Başkanımız Sayın Şükrü Genç, Dahası... Dahası, doğruya ve güzele yanacak ışıklarımızda... Umudu yaşatmaya çalışan oyunlarımızda...

Sevgiler... ■

SARIYER KÜLTÜR BULMACASI

SOLDAN SAĞA

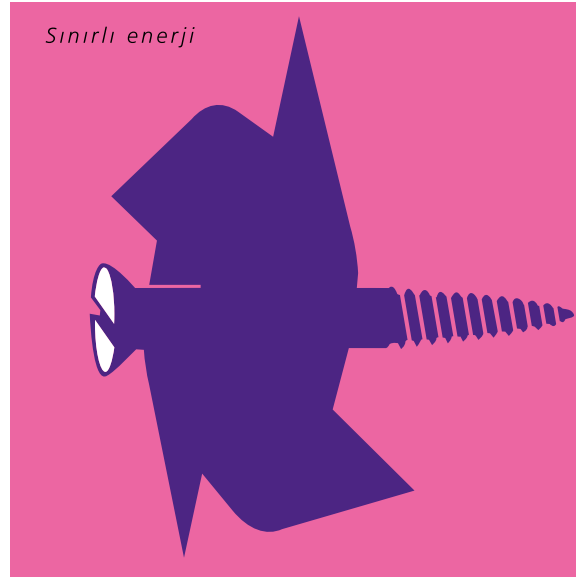
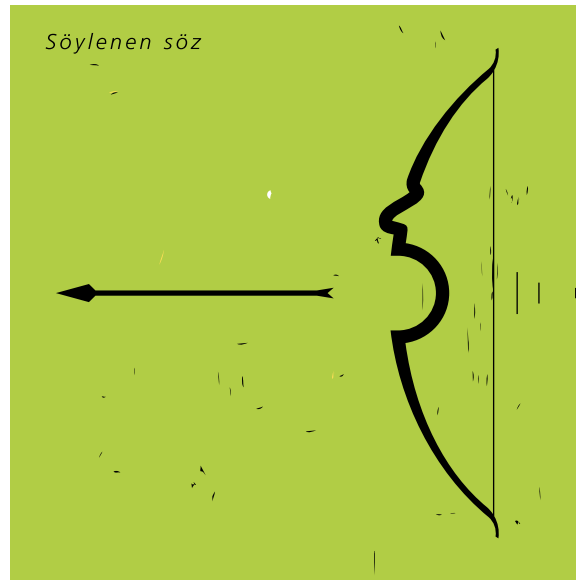
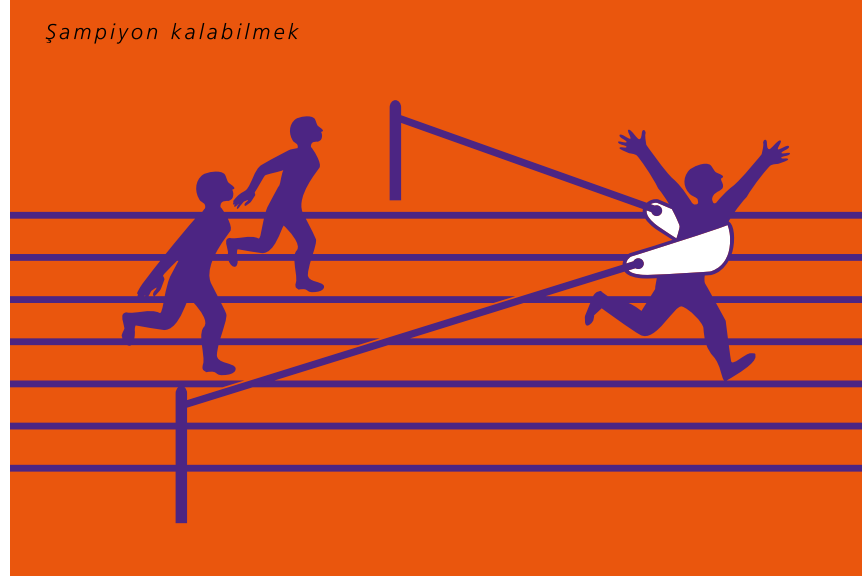
1. Boğaziçi Şingir Mıngır adlı kitabı da olan yazar (Resimdeki) – Tevfik Fikret'in müze olarak kullanılan evi. **2.** Doğalgazın bir bileşeni – Radonun simgesi – Hastalık – "... Dede Türbesi" (Rumeli Feneri'nin içinde bulunan türbe). **3.** Kaynamış suda haşlanıp üzerine yağ gezdirilen mısır unu yemeği – Bir strateji oyunu – Kumaşlara esneklik katması için kullanılan bir madde – Yüz, çehre. **4.** Tayin etmek – Süpermen'in gazeteci sevgilisi – "... Paşa Yalısı" (Büyükdere Çayırbaşı Caddesi'nde bir yalı). **5.** "... O. Bener" (Yazar) – İtalyan pidesi – Namuslu – Sierra Leone ülke kısaltması. **6.** İridyumun simgesi – Takımlar grubu, küme – Çukur yer. **7.** Baş çoban – Bir nota – Çanakkale'deki antik kent. **8.** Yakacak odun ölçmekte kullanılan, bir metre küpe eşit hacim ölçüsü – Bir bağlaç – Yılan. **9.** Avrupa'da büyük bir yarınada – Her birine on. **10.** "... Turan" (Sarıyer futbol takımında da oynayan, Fenerbahçeli unutulmaz golcü) – Gögün en yüksek noktası. **11.** Kalbur – "... Kemal Çağlar Lisesi" (Balta Liman Çayır Caddesi'nde bir Anadolu lisesi) – "... nder Kasrı" (Tarabya'daki bir kasrı) – Şaman. **12.** "... Kalesi" (Uskumruköy'de, Cenevizlilerden kalma gözetleme kulesi) – Kuru tütün yaprağı rengi – "... Taşı" (Öreke Kayalıkları da denilen, Rumeli Feneri'ndeki gemilere yol gösteren nişangah taşı). **13.** Dili Hint İran dil ailesinden olan kimse – Bir tembih sözü – Bir sebze türü – Çin'in en ünlü yazarı. **14.** "... .. Tekkesi" (Metin Erksan'ın da defnedildiği, Rumeli Hisarüstü'ndeki eski tekke) – Hafif, ince ve sürekli ağır – Sırça – Kırgızistan'da bir ırmak. **15.** İstanbul'un bir ilçesi – Bir nota – "...köy" (Sarıyer'e bağlı bir köy).

YUKARIDAN AŞAĞIYA

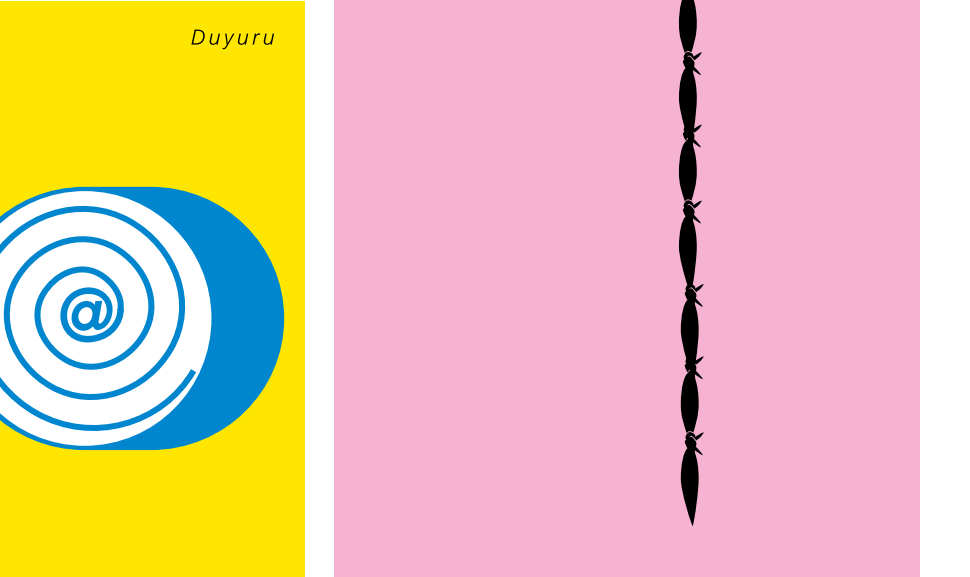
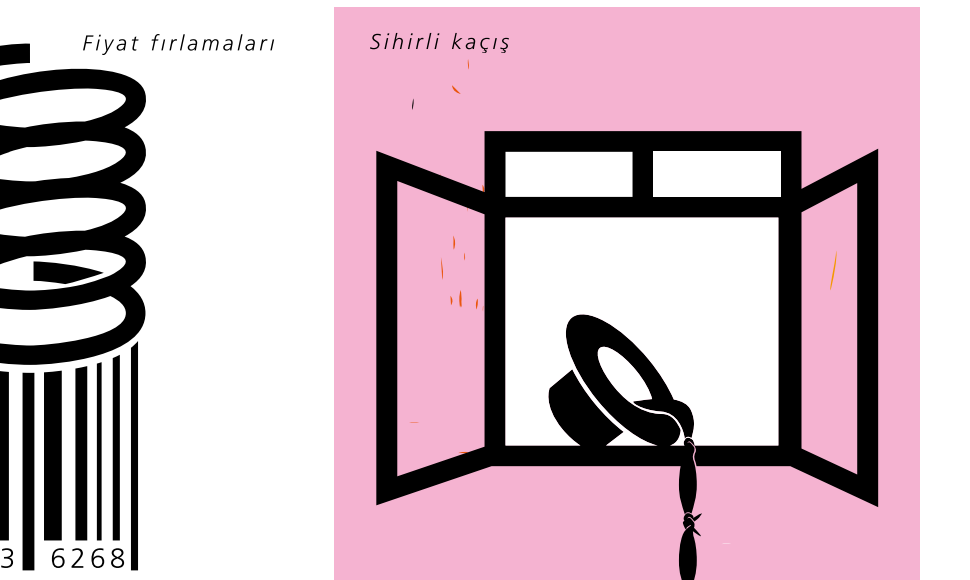
1. Bizans Devrinde Boğaziçi adlı kitabı da olan Bizantolog, sanat tarihçisi – Temel, esas. **2.** "... Arboretumu" (Kemerburgaz-Bahçeköy yolu üzerindeki canlı ağaç müzesi) – Sarıyer'in ünlü ormanı. **3.** Bir limon türü – Mantık – Yapma, yerine getirme. **4.** Sermaye – Örme işleri – Vilayet. **5.** Şaka – Albert Camus'nün bir romanı. **6.** İki direkli, seren yelkenli, hızlı yol alan, birkaç topu bulunan eski savaş gemisi – "... Hamamcıoğlu" (Sarıyer'in unutulmaz futbolcusu) – Hasta. **7.** İngilizce (Kısa) – "Halide ... Adivar" (Yazar). **8.** "... Mazak" (Dersaadet'in Sayfiye Yeri Sarıyer adlı kitabın yazarı) – İngilizce "selam" – Sayma, sayılma. **9.** Bir nota – Basit şekerlerin ortak adı – Kıldan ya da yünden kabaca dokunmuş hayvan örtüsü. **10.** "... Çağdaş Sanat Müzesi" (Maslak Meydan Sokak'taki müze) – Temel, ana. **11.** "Mario Vargas ..." (2010 yılında Nobel ödülü alan Perulu yazar) – Sürat. **12.** Körpe. **13.** Coğrafya haritaları derlemesi – "Orhan Veli ..." (Urumelihisarı'na oturup türkü tutturan şair). **14.** Kayınbirader – Eski bir Türk güreşi. **15.** Sarıyer'de bir cami – Keseliayı – Kromun simgesi. **16.** Uçurum – Sarıyer'de bulunan bir semt – "... ve Siyah" (Halit Ziya Uşaklıgil'in bir romanı). **17.** Hayvanın kışlık yemi – İridyumun simgesi – Dünyanın uydusu – "... Schneider" (Unutulmaz aktris). **18.** Briçte sanzatu – Sarıyer'e bağlı bir köy. **19.** "... Ataman Klasik Otomobil Müzesi" (Ferahevler Nuri Paşa Caddesi'ndeki bir müze) – Voltamperin simgesi – Manda pastırması. **20.** İlerleyen, acil hastalık – "... Kule" (Rumelihisarı'nda zindan olarak kullanılmış olan kule) – Alışılmış olan.

HAZIRLAYAN: İLKER MUMCUOĞLU

CEMİL CAHİT YAVUZ

LEKE OYUNLARI

**KİTAP
FUARI**

180
YAZAR

30
YAYINEVİ

#bogazdaedebiyat

**11-12-13
MAYIS**

SARIYER EDEBİYAT GÜNLERİ

**İMZA GÜNLERİ
SÖYLEŞİLER
ŞİİR HATLARI
ŞİİR TEKNESİ
KONSERLER**

İNCİ ARAL **AHMET ÜMİT**
BUKET UZUNER **OKTAY EKŞİ**
ATILLA DORSAY **KÜRŞAT BAŞAR**
PELİN BATU **NEBİL ÖZGENTÜRK**
NEVŞİN MENGÜ **NEDİM GÜRSEL**
TÜRKAN ŞORAY **KÜÇÜK İSKENDER**
BAŞAR BAŞARIR **KAHRAMAN TAZE OĞLU**
İRFAN DEĞİRMENCİ **YEKTA KOPAN**
RÜÇHAN ÇALIŞKUR **OYA BAYDAR** HIFZI TOPUZ
ENVER AYSEVER ARET VARTANYAN

**VE TÜRKİYE’NİN EN İYİ YAZARLARI
KİREÇBURNU,
HAYDAR ALİYEV PARKI’NDA...**

**SARIYER
BELEDİYESİ**

444 1 722

www.sariyer.bel.tr